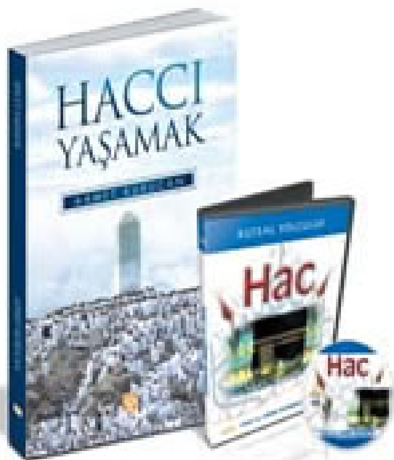

HACCI
YAŞAMAK
Hac
Hac

Haccı Yaşamak

Ahmet KURUCAN

Haccı Yaşamak

Ahmet KURUCAN

HACCI YAŞAMAK

Editör
Ömer ÇETİNKAYA

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni
Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN
978-975-278-298-3

Yayın Numarası
492

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir/İZMİR
Tel: (0232) 252 20 96
Şubat 2009

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Işık Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.isikyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

TAKDİM

Her dem artarak devam eden bir yolculuk var peygamberler diyarına. Elbette bu, sevinilecek bir durum. Zira atalarının izinde insanlık, yeniden kendi kimliğini bulma yarışında.

Hem, bir gönül bağımız var Kâbe ile; zira o, ilk atamız Hazreti Âdem'den Hazreti İbrâhim'e, Hazreti İsmâil'den de Fahr-i Kâinat Efendimiz'e kadar gelip geçmiş yüzlerce peygamberin hâtırasını yarınlara taşıyan küllî bir lisan bizim için.

Aslında bugün de bir buluşmadır Arafat, vuslat arayanlar için ve meyvenin en mükemmeline ulaşmanın gayretleri sezilir, süzülen yamaçlarında.

Yamaçlar süzülüp gelir Kâbe'nin eşiğine ve yüzler sürülür, affa ferman dilenerek…

İbadet maksadıyla inşa edilmiş ilk mâbed olmanın fâikiyetiyle dipdiridir, her dâim Kâbe.

Hazreti Hâcer'den kalma bir tevekkül ve teslimiyet resmedilmiştir âdeta onun çehresine. Kucağındaki çocuğundan başka nefes alan bir canlının olmadığı ıssız dağların ürperti hâsıl eden manzarasında, "Emreden O ise, koruyacak olan da O'dur!" diye-

bilmeyi hatırlatır uzaktan bakabilenlere. Onun için bugün de Safâ bir umut, Merve de sâhil-i selâmete açılan bir kapı gibidir, ötesine de yürümek isteyenlere.

Aynı zamanda Hazreti İsmâil'in teslimiyeti sinmiştir Mina tepelerine…

Müzdelife mahşere açılan bir koridor gibi durur gecenin dinginliğinde.

Ve biraz daha bu tarafa yaklaşıldığında, Ebrehe'nin ibretlik âkıbeti dikkat çeker Muhassır Vadisi'nde, "Beytullah"a kalkan ellerin kırılacağını cihâna ilan edercesine…

Hele insanlığın, kendisiyle yeniden yörüngesini bulduğu Efendiler Efendisi'ne ait hâtıralar…

Bizim için Zemzem bir umut, Hira da yeni bir doğuştur aynı zamanda.

Fârân dağlarından yankılanan "Ehad!" seslerini duyar gibi oluruz Hazreti Bilâl'in.

Bathâ ayrı bir inilti, Şi'b-i Ebî Tâlib de yürek yakan bir derttir içimizde.

Hazreti Habbâb'ın huzur-u risâlette boyun büküşü canlanır zihinlerimizde ve bizim için artık Kâbe, nefes alabildiğimiz iki rek'atlı bir namaz olur âdeta.

Gözlerimiz Sevr'i arar, yeni yüzlerle tanış olabilmek için ve sanki medeniyet yüzlü Ensâr sıcaklığını hissederiz yükselen zirvesine doğru. İçimizde fırtınalar koparan bir bakış hatırımıza gelir orada, Mekke'ye atfedilen ve kadrini bilemediklerimizi düşünüp sözler veririz yeniden kendimize.

Fetih coşkusunu yeniden duyar gibi oluruz kalabalığın en koyu olduğu demlerde. Kaçanlara rahmet elinin uzandığı gibi o gün, elimizden de tutulacağının ümidi yeşerir yeniden yüreklerimizde ve umutla bakmaya başlarız yarınlarımıza.

Ümmetiyle vedâlaşırken dağlara çarpıp da gelen kadife sesi duyar gibi oluruz bir an; "Rabbiniz bir olduğu gibi atanız da bir! Hepiniz Âdem'in çocuklarısınız ve Âdem de topraktan!"

Kardeşlerimiz olduğunu hatırlarız, yanı başımızda garip duranların da. Ve ayrılırken sımsıcak bu diyardan, başka kardeşlerimiz düşer yâdımıza, bugüne kadar ihmal ettiğimiz. Hira'dan doğan güneşin ısıtması gereken ev ve çadırlar tüllenir gözlerimizde ve "Biraz bekleyin; size de geliyoruz!" diye haykırmak gelir içimizden.

Medeniyetimizin meyveye durduğu yerdir bizim için Medîne. Gök kubbesinden yeşil bir el sallanır âdeta, insanlığı huzur dolu iklimine davet adına.

Uhud'da biraz canımız yansa da, ünsiyet buluruz Harem'in harîminde.

Gönüllerimizin o cihete doğru akması da belki bu yüzden.

Hele öyle bir mevsim gelir ki, yollar yön değiştirir sessizce ve alanlar beyaza bürünür, kefen giymişçesine. En has odaya alınmanın heyecanı vardır, Rahmân'ın kullarında. Ve bu heyecan sadece gidenlerde değildir artık; arkadan el sallayanları da sarmıştır, kendi sıcaklığında.

Akın akın insanlar hacca gidiyordur.

İhramlar giyilmiş ve dünyadan el etek çekmeye niyetlenilmiştir artık; tekbir ve telbiyelerle yankılanmaya başlamıştır ufuklar.

Asırlar öncesinden yükselen samimi bir sinenin, "Gelsinler!" deyişine cihânı dolduran bir "Lebbeyk!" nidâsıdır, dört bir yandan kulaklara gelen.

Gidilecek ve kullukta sadakat adına bir duruş sergilenecektir. Ayrıca dünyanın derdine Rahmânî çözümler aranacaktır hep birlikte.

Bundan böyle ibadet, sadece zamanın belli dilimlerinde gündeme gelecek bir vazife değil, günlerin bütününe rengini veren en önemli dinamik olacaktır insanlar için.

Zira hac, arındıran bir vesile ve duaların da külliyet kesbettiği çok önemli bir zemindir, insan için.

İşte bizim için hac, böylesine önemli bir ufku ifade ediyor. Çoğu insanımız için ömründe bir defa îfâ etme fırsatı bulabildiği böylesine önemli bir ibadeti duyarak yaşamak, elbette çok önemli.

İşte, elinizdeki eser "Haccı Yaşamak", bize bu ehemmiyeti hatırlatan önemli bir kitap. Emsallerinden farklı ve duyulup hissedilmesi gerekeni nazara veren bir eser. Nerede hangi adımın atılacağından daha çok haccın manası, özü ve ruhunu ifade eden bir kıymet.

Adından da anlaşılacağı üzere Haccı Yaşamak, söz konusu ibadetin nasıl yapılacağından daha ziyade haccın nasıl yaşanacağını anlatan bir başucu kitabı. Kitapta, niyetten ihrama, tavaftan sa'ye ve traştan kurbana kadar birçok menâsik ile Kâbe'den Arafat'a, Müzdelife'den Mina'ya ve oradan da Medîne'ye kadar nice uğrak yeri üzerine mercek tutulup her birisinin ifade ettiği manayı anlatıyor kıymetli hocamız Ahmet Kurucan.

Her şeyden önce eser, "Gittim, gördüm; hatıralarımı sizinle paylaşıyorum!" mantığında değil ve öncekilerin tekrarından ibaret bir görüntü arz etmiyor. Daha içeriden ve olması gereken bir yerden meseleye bakan, çoğu zaman ömürde bir kez muvaffak olunabilen böyle kudsî bir vazifeyi gerçekleştirirken gösterilmesi gereken titizliğin üzerinde yoğunlaşıyor.

Hacca gitmeyi rüyalarımızda görmeye başlayıp düşüncesi yâdımıza düştüğü andan itibaren bize yön verecek olan böylesine kıymetli bir eseri siz değerli okurlarımıza takdim etmekten onur duyuyor, başta muhterem Ahmet Kurucan hocam olmak üzere eserin yayına hazırlanmasında emeği geçen herkese şükranlarımı arz ediyorum.

Dr. Reşit HAYLAMAZ

GİRİŞ

Hac nedir? Soruyu şöyle de sorabiliriz hac ne değildir? Her iki soruya verilecek cevap haccın mahiyetini daha iyi anlamaya, daha iyi kavramaya hizmet edecektir; bundan eminim. Ama bununla beraber emin olduğum bir başka hakikat, bu iki sorunun doğru bir tek cevabı olmadığıdır. Herkes kendi bilgisini, tecrübesini ve hissiyatını, seziş ve duyuşlarını konuşturacaktır bu sorulara cevap verirken; en önemlisi verilen bu cevapların hepsi de doğrudur. Doğrudur; çünkü objektivitenin kapsama alanı dışındadır hac. En azından cevabını aradığımız sorular bağlamında öyledir. Yoksa fıkhî açıdan elbette bütün müslümanların inandığı, inanmak zorunda olduğu doğrular vardır. Bunlar şimdilik saded harici.

Hac öncesi Türkçe, Arapça, İngilizce üç ayrı dilde hac okumaları yaptım. Tefsiriyle, hadisiyle, fıkhıyla ve şahsa özel tecrübe ve his boyutları ile hepsinden ayrı ayrı istifade ettim. Tatmin oldum mu? Bazıları itibarıyla evet; bazıları itibarıyla hayır. Sonra düşündüm kendi kendime, ben ne arıyorum diye. Okuduğum şeylerden tatmin olmam ve olmamam bana bu soruyu sordurttu. Ne aradığını bilmeyen insan bir şey bulamaz ki dedim ve ne aradığımı tespitle işe başladım. İçe yönelik tefekkürüm aradığım

şeyi kulağıma fısıldadı; şuydu aradığım şey benim; hac Hz. Âdem ile başlayan veya tersten söyleyecek olursak Efendimiz'den (sallallahu aleyhi ve sellem) Hz. Âdem'e kadar uzanan Peygamberlere ait hatıraların, şeâirin yâd edildiği bir ibadet. Tavafıyla öyle; sa'yi ile öyle; ihramı ile öyle; Arafat'ı, Müzdelife'si, şeytan taşlaması ile öyle; tıraş olması, kurban kesmesi ile öyle. Başlı başına bir dünya diyebiliriz rahatlıkla. Kur'ân bunu Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'in duasıyla anlatır: "Rabbimiz bize menâsiki göster."[1] Efendimiz de "Menasiki benden alınız!" beyanıyla izah eder bunu.

İşte benim aradığım şey, bu dünyada yer alan ibadet formlarının mana ve muhtevasında gizliydi?

Nedir kefene benzer iki parçadan ibaret bez parçasına bürünmek? Bunu anlamak istiyordum.

Nedir tavaf, nedir Hacerü'l-Es'ad'i öpmek veya selamlamak? İtminana ermek arzu ediyordum.

Nedir sa'y, nedir Arafat'ta vakfeye durmak? Bunlarla bütünleşmekti muradım.

Dünyanın dört bir yanından onca eziyet, çile ve meşakkate katlanarak belli zaman diliminde, belli mekânlarda milyonlarca insanla birlikte bulunmanın, dua etmenin, şeytan taşlamanın vb. ibadet mefhumu ile alâkasını zihnimde, kalbimde çözmem gerekiyordu. Gerçi çözemesem de ben bu ibadeti yapacaktım ama çözsem ve menâsiki doya doya, duya duya yaşasam, yapsam daha iyi değil miydi?

Bunlara ilaveten daha yüzlerce, binlerce soru kafamda dolaşıp duruyordu. Bütün bunlara cevap ararken kalbim itminan içinde, aklım haccın namaz ölçüsünde farziyyetini mukrir bir vaziyetteydi. Tıpkı Hz. Ömer gibi. O da Hacerü'l-Es'ad karşısında benim kırık-dökük kelimelerimle ifadeye çalıştığım hâlet-i ruhiye içinde

---

1 Bakara Sûresi, 2/128

aynı duygu ve itminanı seslendirmişti bir gün: "Ey taş! Biliyorum ki sen bir taşsın. Hiç kimseye ne faydan dokunur ne de zararın. Eğer seni Allah Resûlünün öptüğünü görmeseydim vallahi seni öpmezdim." Teslimiyet bağlamında ben de bu hâldeydim. Dolayısıyla şüphe yok, tereddüd yok. Nihaî teslimiyet içinde yapılması gerekli menâsike hazırlıklarım tam hız devam ediyordu.

Evet, her Müslüman sadece hac ile alâkalı değil, Rabbin bütün emir ve yasakları karşısında böyle inanmalı, böyle düşünmelidir. Hele o emir ve yasaklar, Nebiler Serveri'nin kavlî beyanları, fiilî tatbikatları, takrirî sükûtları ile hayata hayat olduysa, onların yeri ayrı olmalıdır. Merhum Necip Fazıl ne güzel ifade eder bu düşünceleri;

"Gözüm, aklım, fikrim var, deme, hepsini öldür,

Sana çöl gibi gelen, o göl diyorsa göldür..."

Madem, hac İslâm'ın beş temel erkânından biri olarak tespit buyurulmuş. Madem, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) "Hac menâsikini benden alınız." demiş. O hâlde inanan bir insan olarak bana düşen aklımı, fikrimi, hissiyatımı, kalbimi, ruhumu O'na teslim edip, O'nun yap dediğini, Nebiler Serverinin talimatı ve rehberliği ile yapmaktır.

İşte, öncesinde bu inanç, duygu, düşünce ve hazırlıkların hâkim olduğu hac esnasında çevremde gördüğüm en büyük eksiklik hac menâsikinin insan aklında, kalbinde ve ruhunda ifade etmesi gereken mana ve muhtevanın bilinmemesi oldu. Bu manzara hac öncesi okumalarımda aradığım şeyi bende ayrıca pekiştirdi. Suizandan Allah'a sığınırım; hakikat-i hâli sadece ve sadece Allah bilir ama zahirî açıdan gördüğümüz manzara hac ibadetinin taklide kurban edildiğiydi. Öyle taklit ki hac rehberlerinde kaydedilen kaide ve kurallara sıkı sıkıya uymalar dahi, haccı olması gerekli yere, mekâna, makama çıkarmaktan uzaktı.

Öncesi, esnası ve sonrası ile taşıdığım düşünceler, yaşadığım hakikatler, kurduğum hayaller bana bu çerçevede bir şeyler yapılması gerektiği düşüncesini ilham etti. İşe vâkıf, kendilerinin ilmine, dinî yaşantılarına, hayata bakış açılarına güvendiğim nice hocalarım, eşim, dostum, arkadaşım çorbada tuz kabilinden bile olsa gördüğüm boşluk istikametinde bir adım atmamı istediler. Elinizde tuttuğunuz kitabın ortaya çıkış hikâyesi bundan ibarettir.

Bu kitapta tamamıyla subjektivite hâkimdir. Dinî ilimlere vukûfiyetim, onları kendi ruhumda özümseyişim, fiiliyât esnasındaki edindiğim hissiyatımın dışa yansımasıdır ilerleyen sayfalarda okuyacağınız şeyler. Hissiyat okyanuslarında değil aksine hissiyat derelerinde pantolonunun paçalarını yukarı doğru sıyırmış bir çocuğun duyduğu şeyler olarak bakabilirsiniz bunlara.

Alabildiğine sığ şeyler. Kabule de açık, redde de. Zaman kaybına vesile oldun diye hem dünya hem de ukbada davaya da açık. Onun için ne olur beni levmetmeyin. Üç-beş satır, üç-beş sayfa kanaat edininceye kadar okuduktan sonra ya okunmaya değmez deyin, atın bir kenara kitabı; ya da sabırla bitirin okumanızı. Her iki hâlde de "Allah razı olsun" hayır dualarınıza -ki hiç kimsenin müstagni kalamayacağı bir duadır bu- talip olduğumu bilin. Haddim mi, hakkım mı? Ayrı mesele; belki değil. Ama talep benden, beklentimi siz okuyuculara şerh benden; gerisi sizin civanmertliğinize kalıyor. Şöyle diyebilirim; Allah razı olsun deseniz de, demeseniz de "Allah sizden razı olsun!"

Gönül isterdi ki bu muhtevadaki bir kitabı ben değil de, enginlerden engin hissiyat okyanuslarında yüzen mana erleri yazsaydı! O günlerin en kısa zamanda geleceğine inancım tam. Gayret bizden tevfik Allah'tan.

25 Mayıs 2008

New Jersey

HACCI YAŞAMAK

Kitaba giriş mahiyetinde yazdığım düşüncelerden tahmin ettiğiniz üzere bu kitapçıkta hac rehberi tarzında hac ile alâkalı genel dinî bilgiler, veya fıkhî ahkâm başlı başına ve uzun uzadıya ele alınmayacak. Ne hac ile alâkalı âyetler dirayet ve rivayet metoduna uygun şekilde tefsir edilecek, ne fıkhî ahkâm, mezheplerin görüş farklılıklarına dayanarak verilecek. Yer yer, zaman zaman ihtiyaç hissedildikçe elbette bunlara müracat edeceğiz. Ama mihverimiz haccın manası, özü ve ruhu olacak. Pergelin bir ayağı Kur'ân ve sünnetin üzerinde kalacak, diğer ayağı 15 asırlık hac tecrübesinin etrafında dolanacak. Yer yer kitapların satırlarına, zaman zaman sadırlara misafir olacak; oralardan özümsediği şeyleri sizlerle paylaşacak.

Hac, İslâm'ın beş temel esasından biridir. Maddî imkâna sahip, bedenî sıhhate malik ve oraya gitmeye yol bulabilen kadın-erkek her Müslümana ömürde bir defa farz olan ibadet. "Ziyarete gücü yeten herkese Beytullah'ı ziyaret etmek, Allah'ın onun üzerindeki hakkıdır."[2] âyeti bunun delilidir. Yol bulma demek, maddî imkâna sahip olma, gücü yetme, sıhhati yerinde olma, can

---

2 Âl-i İmrân Sûresi, 3/96

ve mal emniyetini tehdit eden güvenlik probleminin olmayışı ve benzeri hususları hâvidir.

Hac, beş temel esastan biri olması hasebiyle İslâm'ın olmazsa olmazları arasındadır. İnkârı, insanı küfür deryalarına savurur. Her türlü maddî-manevî imkâna rağmen hacca gitmeme, vazifeyi eda etmeme veya sürekli erteleme sözkonusu ise - ki İslâmî mantığa göre bunu bir yere oturtmak mümkün değildir-ilgili kişi, kendi eliyle kendini günah vadilerine sürükler. İnsanın kendi kendine zulmetmesinin en net ve en parlak örneklerinden biridir bu. Öyle ya, bir tarafta her türlü yoruma, te'vil ve tefsire kapalı Allah'ın açık seçik, net beyanı, öbür tarafta şu ya da bu ama her hâlükarda Hakkın tercihini erteleyen, kendi tercihini O'nun tercihine tercih eden Müslüman! Eğer buna da kişinin kendi kendine zulüm etmesi denmeyecek olursa, neye zulüm denir ki! Allah'a bir zarar iras eder mi, bu gücü yeten kişinin hac etmemesi? Kâbe'yi ziyaret etmemesi? Haşa ve kellâ! "Nankörlük edip bu hakkı tanımayana Allah'ın hiçbir ihtiyacı yoktur, o bütün âlemlerden müstağnidir."[3]

Yol bulmayı sadece maddî açıdan ele almamalı ayrıca. Çünkü gözümüzün önünde cereyan eden nice vakalar var ki- tarih de bunun ayrı bir şahidi- parası-pulu olan niceleri hacca gitmeye yol bulamamışlar. Milyonlarına, milyarlarına rağmen hacca gidemeden, affa muhassas mekânda "Af Allah'ım!" diyemeden çekip gitmişler bu dünyadan. Demek ki nasip değilmiş? Evet, nasip değilmiş ama bu nasipsizliğe kendileri neden olmuş; çünkü niyetine girmemişler, can u gönülden istememişler. İsteselerdi Yunus diliyle "Sular gibi çağlasan/Eyyûb gibi ağlasan/Ciğergâhı dağlasan/Ahvâlini sormaz mı?" fehvasınca Allah ahvâllerini sorar, "Neyin var kulum?" der ve İlahi hikmeti, meşieti ihtimal ki ona müsade ederdi. Nice fakir fukaranın hacca

3 Âl-i İmrân Sûresi, 3/97

yol bulması da bunu destekleyen ayrı bir manzara değil midir? O hâlde meseleyi fıkıhçıların ele aldığı maddî çizginin dışına çıkartmakta fayda var.

Hac, Öze Dönüştür

Hac, tek kelime ile özetlenecek olursa öze dönüştür. Fıtratla, ilk yaratılıştaki safiyetle yeniden buluşmanın, Rabbe kulluğun, O'nun emirleri karşısında kemal-i hürmetle eğilişin, elest bezminde "kâlû belâ" sözüyle Allah'a verilen abdiyet, ubudiyet ve ubudet sözünü yeniden hatırlayışın, hayvaniyetin mahbesinden geçici de olsa sıyrılışın ve kurtuluşun adıdır. Nefis ve enaniyet ciheti ile dünyayı terk edip, kalb ve ruh adına dünyada ukbayı yaşama, sıkıntı ve meşakkat ortamında cennet meltemlerinin esintisini duymadır. Hac, bu duyguların zirvesini yaşayabileceğiniz bir ibadettir. Arafat, Müzdelife, Mina vs. kutsal topraklardaki her yer bunun mekânıdır.

Biraz açalım isterseniz bu düşünceyi; Efendimizin beyanıyla, insan fıtrat üzere yaratılmıştır. Sonra anne-babası ve çevresi onu şekillendirir, Yahudi veya Hristiyan yapar. Ne demektir fıtrat, ne manaya gelir Yahudi, Hristiyan olmak? İslâm âlimleri tarih boyunca bu hadisin üzerinde çok durmuşlar. Bu konuda söz söyleyen İslâm ulemasının genel kanaatı, fıtratın İslâm olduğu merkezinde. İslâm, evrensel doğruları insanlara talim eden bir dinin adı, unvanı olması hasebiyle elbette fıtrat, İslâmî değerlerdir. Zaten bu açıdan bakıldığında İslâm demek insan demektir. Böyle olunca İslâmî olan her şey aynı zamanda insanîdir. Yani fıtrîdir, fıtratla özdeştir. İslâm'ın hiçbir emir veya yasağı yoktur ki salim, bozulmamış bir fıtrat, aslî yaratılışı üzerine sabit bir zihin onu kabullenmesin!

İşte her çocuk bu fıtrat üzere, hakkıyla temsil edilen İslâmî değerler kendisine anlatılacak olduğunda kabul edeceği bir seviyede

yaratılmıştır. Fakat başta anne-baba ve aile olmak üzere sokak, okul vb. çevre şartları, tek kelime ile içinde neşet ettiği kültür ortamı, insanı zamanla bu fıtrî çizgiden uzaklaştırır ve onu başka yerlere sürükler.

Başkalarının ne avukatı ne de savcısıyız; -keşke kendi nefsimizin savcısı, başkalarının avukatı olabilsek!- ama İslâm dünyasının bugünkü hâli fıtrat çizgisinden uzaklaştığımızı inkâr kabul etmez bir netlikte aklı olan, kalbi olan herkese gösteriyor.

Söz gelimi, İslâm'da tevhid esas iken teksir hayatımıza hâkimdir bugün. Her şeyde, A'dan Z'ye, Allah'ın emir ve yasakları istikametinde hayat geçirmemiz gerekirken, O'ndan uzak bir hayat yaşıyor çoğumuz. Allah-kul münasebetimiz, Rabble olan hâlık-mahlûk ilişkimiz istenilen seviyede değil.

"Müslüman Müslümanın kardeşidir." deniyor hadiste ama bizim bugünkü münasebet şeklimiz bu gerçekten olabildiğince uzak. Hedeften diyecektim, vazgeçtim. Zira Müslümanın Müslümana kardeş olması, hedef değildir, vâkıanın tespitidir; tespitin dillendirilmesidir. Ama bugünkü yapımızla biz bunu hedef olarak dahi ajandamıza alabilmiş değiliz. İslâm dünyasının parçalı hâli bunun göstergesi değil mi? Tekrar edelim o zaman; vahdetten uzak kesretin içinde boğuluyoruz.

Siyasî, iktisadî, kültürel, hukukî değerlerimiz itibarıyla de kesret vadilerinde seyahattayız, hem de asırlardır. Her bir İslâm ülkesinin, Hocaefendi'den ödünç alarak kullanalım o tabiri, "Müslüman nüfus çoğunluğuna sahip ülkelerin" pürmelâl hâlleri meydanda. Şerhi hem can sıkıcı olur; çünkü bilinen, görünen, görülen, yaşanılan manzara tekrar edilir; hem yâr ve ağyâra dokunur.

O zaman sözü uzatmaya gerek yok, tevhid ve teksiri hac ile irtibatlandıralım; gündelik hayatında şahsî veya içtimaî fıtrat çizgisinden sapmış, saptırılmış, hadisin ifadesiyle Yahudi, Hrıstiyan olmasa da onlara ait her türlü değeri İslâm'a nisbetle öncelemiş

ve böylece tehvidden olabildiğince uzak insanların tevbe kapısıdır hac. "Yaptıklarıma nedamet edip fıtratıma dönüyorum." diye söz vereceği, kendini yenileyeceği bir fırsatlar arenasıdır. "Senden Sana yani Senin azabından, lütfuna sığınıyorum Allah'ım!" diye gözyaşları içinde dua etmeye başka türlü mana vermek mümkün mü? "Allah'ım ümmet-i Muhammede merhamet et!" duaları da, bu hakikata vurgu yapmıyor mu? Hac kâmilen eda edilebilse, dünyanın dört bir bucağından gelmiş Müslümanların her türlü meselelerini birlikte istişare ettiği kongre zeminine kavuşturulabilse, bu da tevhide dönüşe hizmet etmez mi?

Hâsılı; hac, teksirden tevhide, kesretten vahdete, parçalanmışlıktan beraberliğe, uzaklıktan yakınlığa, yanlıştan doğruya dönüşe start verileceği, Rab ile ferdî ve içtimaî kulluk mukavelesinin yenilendiği, yenileceği ibadettir.

Hac, Ruhun Akla Karşı Zaferidir

Hac, aklın, mantığın ve muhakemenin geri planda kaldığı bir ibadettir. Tabii herkes bu noktayı fark etmeyebilir. Herkesin kendi seyr-i sülukunda katettiği mertebelerle, elde ettiği derecelerle doğru orantılıdır bunu hissetmesi. Hani yeryüzünde bulunan her bir madenin erime derecesi var ya, aynen bunun gibi; kimisi vardır ki 100 derece hararette erir, kimisi de cehennemnümûn sıcaklığa dayanacak sertliktedir. İşte, insanlar da akıl, mantık ve muhakemeleri cihetiyle böyledir. Kimisi daha havaalanında beyaz kefenlere büründüğü an erir, kendini ruhanî bir âlemin atmosferinde bulur; kimisi Kâbe ile ilk defa yüz yüze geldiğinde gözyaşlarına boğulur. Kimileri de vardır ki ne tavaf, ne sa'y, ne Arafat fayda eder. Tavaf ederken elinde cep telefonu, iş takibi yapar. Ya da "Abi, dördüncü şavttayım, sana dua ediyorum" diye herkesin konsantresini bozacak şekilde eşi-dostu ile konuşur. Şekilden öte mana taşımayan,

işin özünden, ruhundan tamamıyla uzak tavafını yapar; yapar ama buna tavaf denir mi onu bilemeyeceğim.

Pekala aklın hiç mi hissesi yok hac menâsikinde? Elbette var, var ama Necip Fazıl'ın dediği cinsten. O şöyle diyor:

"Anlamak yok çocuğum, anlar gibi olmak var,

Akıl için son tavır, saçlarını yolmak var."

Hac menâsikinin akıl, mantık ve muhakeme ile münasebet derecesini yine akla, mantığa ve muhakemeye anlatan enfes bir beyandır bu. Şair bunu yazarken neyi düşündü bilmemekle beraber sanki bu hakikati ifade için kaleme alınmış bir beyit gibi geldi bana. İlerleyen sayfalarda belki çok tekrar edeceğim bir hakikati burada yeri gelmişken ifade edeyim; *hac anlatılmaz, yaşanır*. Yaşamayan insanın kırık-dökük beyan kalıpları ile arza çalıştığım şu hissiyatı anlaması, idrak etmesi tek kelime ile imkânsızdır.

Hac, Kur'ân'da bir sûreye isim olmuş bir ibadet. Kur'ân'da 114 sûre olduğu ve her sûrenin isminin tevkîfîlik çizgisinde gayri metluv vahyin örneği olarak Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) tarafından konulduğu düşünülecek olduğunda, bunun önemi kendiliğinden ortaya çıkar. Kaldı ki haccın önemi, nezd-i İlahî yanındaki değerini anlamak için bir sûreye isim olması belki çoklarına çok zayıf bir delil gibi gelebilir. Başlı başına ele alındığında bu yaklaşım doğrudur da. Fakat gemileri çeken halatlar, urganlar küçük-küçük ip ilmeklerinden neşet eder. Küçük-küçük şeyler biraraya toplanınca yekün teşkil eder. Hepsinden öte kâinatta küçük şey yoktur. Ya da bizim küçük dediğimiz nice şeyler, Hak katında büyüklerden büyüktür. Bütün bunları yan yana getirdiğimizde karşımıza çıkan manzara çok daha farklıdır. Nitekim haccın İslâm'ın olmazsa olmaz beş temel esasından biri olması, İlahi kitabımızda bir sûreye isim olması, Efendiler Serverinin en faziletli amel nedir sorusuna "Allah'a iman, inanılan değerler uğrunda mücadeleden sonra Hak katında mebrur, makbul hacdır."

cevabını vermesi üst üste koyulduğunda ne demek istediğimiz daha rahat anlaşılır sanırım.

"Baştan bu yana hep manaya vurgu yapılıyor, şeklin hiç mi önemi yok?" diye bir soru akla gelebilir. Elbette önemi var, mana şekille birlikte olursa bir değer ifade eder çünkü. Cansız bedenin üzerindeki elbiseye canlılık kazandıran o bedenin ruhudur. Yoksa kefenden ne farkı kalır o elbisenin. Onun için bir bütünün eşit parçasıdır bu ikisi. Şöyle izaha çalışalım; hac, bir ibadettir. Bütün menâsiki ve bütün rükünleri ile bir ibadet hem de. İbadet ise Rabbe karşı sunulan beşeri teşekkürün adıdır, unvanıdır. Burada problem, teşekkürün nasıl yapılacağıdır. Eğer beşer, bu mevzuda kendi başına bırakılsaydı, yeryüzündeki insanlar adedince ortaya ibadet şekli çıkardı. Tabi bu da tevhidin hâkim olması gerekli alanda, teksirin hakimiyetini netice verir, kafalar karışır, vicdanlar tatmin olmazdı.

Allah insanları böylesi bir badireden, böylesi bir herc ü merc-den kurtarmak için İlahî beyanlar, o beyanları bizlere tebliğ eden, fiilî yaşantıları ile tatbik edip gösteren peygamberlerini göndermiştir. Allah'ı en iyi bilen, O'na karşı saygı ile hepimizden çok daha fazla dopdolu olan bu Peygamberler, kulluk esnasında nasıl bir şekle bürününeceğimizi, nasıl vaziyet alacağımızı en ince detaylarına kadar bize anlatmışlardır. Onun içindir ki Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) "Beni nasıl namaz kılıyor görüyorsanız, öylece namaz kılın." buyuruyor. Yine onun içindir ki Nebiler Serveri (sallallahu aleyhi ve sellem) "Hac menâsikinizi benden alınız." diyor ve cemaatinin önüne düşüp namaz kıldırıyor, hac yapıyor ve yaptırıyor.

Bu zaviyeden baktığımızda elbette şeklin önemi var ve çok büyük. *Ama bu şekle Hak katında da halk katında da kıymet kazandıracak olan ruhtur*. Eğer mükemmelen eda ettiğimiz ibadet şekillerine, hac için ifade edelim, ihramından tavafına, sa'yinden Arafat

ve Müzdelife vakfelerine kadar her şeyi kâmilen eda etsek, fakat bu ibadet kalıplarına ruh veremez, mana boyutunu ilave edemez isek, elde edeceğimiz şey hac mükellefiyetinden kurtulmanın ötesinde -ki bunu da Allah bilir- başka bir şey olamaz. Bu sebeple olsa gerek Nebiler Serveri (sallallahu aleyhi ve sellem) yanına açlıktan başka kazancın kalmadığı, yorgunluktan öte bir şeyin kazanılmadığı ve bir paçavra gibi âhirette suratımıza çarpılacak oruçlardan, namazlardan söz eder. Mevlânâ fevkalade süslü, nakışlı, işlemeli kın içindeki tahta kılıç misali ile izah eder bu hakikati. Dışından o kılıcın kınına bakanlar zannederler ki alabildiğine keskin, alabildiğine güzel, alabildiğine işlemeli, kınındaki sanat harikasını aratmayacak bir kılıç var onun içinde. Ama kılıcın kabzasından tutup dışarı çektiklerinde acı gerçekle karşılaşırlar; sadece ateşte yanmaya yarayan tahta bir kılıç. Şöyle bağlar Mevlana sözlerini: "Tahta kılıçla sakın savaşa gitme; önce onu bir gözden geçir, onun ne olduğunu anla ki işin ağlayıp inlemeye varmasın."

Görüldüğü gibi genelde ibadetlerimizin hepsinde, özelde de hac menâsikinde şeklin önemi tahminlerin ötesinde büyük; ama o menâsike mana kazandıracak, bizi sevaba nail kılacak ve hayatımıza farklı bir çehre vermemize sebep olacak olan, menâsik kınının içine soktuğumuz ruhtur.

Hac, Allah'a Yakınlıktır

Bu kabule destek verecek olan bir başka nokta da haccın aslında kulun Allah'a en yakın olduğu, yakın olduğunu hissettiği ibadet olmasıdır. Hani namazda secde kulun Rabbisine en yakın olduğu an diye tarif ve tavsif edilir ya Efendimiz tarafından, hac da öyledir. Hatta ihtimal Arafat, namazdaki secdeye eşdeğerdir. Daha iddiasız, daha salim olsun düşüncesiyle şöyle de denilebilir; hac, kulun Allah'a en yakın olduğunu hissetmesi gereken bir ibadettir. Neden? Çünkü hac esnasında yüz yüze

gelinen her bir mekân Hz. Âdem'den Efendimize kadar hemen her bir Peygamberin izini üzerinde taşımaktadır. Halk arasında "dağ-taş dile gelse de konuşsa!" dendiği gibi, Kâbe, Safa-Merve, Arafat, Mina, Müzdelife, Makam-ı İbrahim, Hıcr, Ten'im onların her biri dile gelse, konuşsa, insanlık semasının güneşleri, ayları yıldızları olan Peygamberlerden, havarilerden, sahabilerden, evliya, asfiya ve mukarrabînden nice hikâyeler, nice hatıralar anlatır insanlara.

Herkese müyesser midir bu yakınlığı hissetmek, onu özümsemek, onunla bütünleşmek. Bu sorunun cevabı şu sözde saklı: "Herkesin istidâdına vâbestedir âsâr-ı feyzi." Yani herkesin kendi istitadı, kabiliyeti nisbetinde yaptığı seyr-i sülukla, o yolculukta aldığı mesafe, ulaştığı hâl ve makamla doğru orantılır bunları hissetmesi. Meseleyi biraz daha fehme takrib ve realiteler planına indirgersek şöyle de diyebiliriz; Mekke veya civarında mukim, o kudsî beldelerin hariminde yaşayan ve beşerî özelliklerinden dolayı ülfet ve ünsiyete girenler için bu yakınlık söz konusu olmayabilir. Nitekim bunun örneklerini bizzat müşahade ediyoruz orada. Ama aynı şeyin âfâkiler için, harem harici uzak, çok uzak mekânlarda oturan, belki ömründe ilk, belki de son defa gelme fırsatı bulanlar için, harem dairesine dühulun, o huzur atmosferinde bulunuşun bu yakınlığı sağlaması gerektiğine inanıyorum ben. Bizzat mevcudiyetleri ve lisan-ı hâlleriyle insanı lâhûtî atmosfere salan Kâbe başta, o kudsi mekânlarda çok daha sıcak ve çok daha canlı bir Allah-kul münasebetinin yakalanacağına, yakalanabileceğine, akıl, kalb ve şuurun doygunluk noktasına ulaşacağına inanıyorum. Efendimizin iman, İslâm ve ihsan hadisinde beyan buyurduğu bu üç hakikatin hakiki mahalli değil midir zaten akıl, kalb ve şuur? O hâlde doygunluk makamına ulaşılabilirse insan bu üç unsuru ile, insan-ı kâmil zirvesine çıkabilir. Tabir-i diğerle insan-ı mü'min, insan-ı kâmil olabilir.

Hac, Ön Hazırlık İster

Ezan, Rabbe kulluk adına yapılan davetin, çağrının adıdır; "haydi namaza, haydi felaha" ifadeleri bunu gösterir ve bu daveti alan Müslüman, davete icabet öncesi mutlaka bir hazırlık içine girer. Hem maddî hem de manevî bir hazırlıktır bu ve Rabble buluşmanın adı, adresi olan namazın vazgeçilmezidir. Fıkıh dilinde farz diyoruz buna biz. Nedir onlar? Maddî açıdan abdest. Hatta abdestten önce tuvalet ihtiyacını gidermek; ta ki mülâkât esnasında bu beşerî hâl, bize ârız olmasın, konuşmamız, görüşmemiz, alış verişimizi haleldâr etmesin. Abdest namazın farzları arasında değildir; çünkü müstakil bir ibadettir. Onun namazın farzları arasında olmaması abdestsiz namaz olacağı anlamına gelmez. Mübahtır, menduptur, olsa da olur, olmasa da olur demek değildir bu. Bundan ötesi abdestsiz namaz haramdır dört mezhebin fukahasına göre.

Manevî hazırlık ise, Hz. Ali misali, Rabbin huzuruna çıkacağının şuurunda olup, öncesinde o heyecanı yaşamadır. Rable görüşmeye engel olabilecek her türlü menfi unsuru, dünyevî düşünceyi, eşi, işi, aşı muvakkaten de olsa fikren bir kenara bırakmadır. Bu konsantreyi yakaladıktan sonra "Allahuekber"deyip huzura öylece girmedir.

İmdi; ezan Rabbin namaza bir davetiyesi, abdest onun ön hazırlığı olduğu gibi âyetiyle, hadisiyle "hac yapın" emirleri de hac için bir davetiyedir. Pekala haccın abdesti nerede? Haccın abdesti ön hazırlıktır. Valizlere doldurulan şeyler yani elbiseden ilaca, battaniyeden yiyeceğe kadar olanlar hazırlığın maddî yanını teşkil eder. Manevî hazırlığa gelince; hac adına fıkhî bilgilerin okunması, tertiplenen seminerlerin takip edilmesi, görsel malzemelerin izlenmesi ve benzeri şeylerdir. Maddî hazırlığı tam tekmil yapıp, diğerini ihmal etme, tek kanadıyla uzun bir yolculuğa çıkan kuşu hatırlatır bana. Upuzun yollar, ıssız-bucaksız çöller, sımsıcak havada tek kanadla aşılmaz ki? Eşyanın tabiatına aykırı bu.

Yukarıda izahına çalıştığımız gibi hac yolcusu hissiyat okyanuslarında yüzebilmek, tevhid denizlerinde Hz. Musa gibi yürüyebilmek, fıtrat çizgisi ile bütünleşebilmek, Rabbisine tam anlamıyla teveccüh edebilmek istiyorsa –ki hac yolculuğunun manası, hedefi, gayesi budur, bu olmalıdır– maddî ve manevî hazırlık şarttır, elzemdir, farzdır.

Sakın ola ki ne kazandıracak o okumalar, izlemeler bize demeyin! Çünkü insan orada 15 asır öncesinde dolaşmalıdır. Hayalen olacak tabi bu. Bu ise Mekke'de, Medine'de her bir mekânın insana konuşmasına, insanın o mekânlarla konuşmasına bağlıdır. Karşılıklı bir iletişim olmalıdır. Bu da tarihi bilgilere ve bilgilerin zihinde canlılığına bağlıdır. Aksi hâlde o mekânların konuşmasını anlayamaz insan. Mesela, Haceru'l-Es'ad, bütün haşmet ve dehşeti ile kendini sana gösterir, lisan-ı hâliyle yaptığı davetiye ile seni Efendimizin kendisini mübarek elleriyle o mekâna yerleştirdiği manzaraya davet eder; ama bu konuda bir ön hazırlığın yoksa sen bu davete icabet edemezsin.

Hâkezâ, makam-ı İbrahim, seni İbrahim ve İsmail'in lisanıyla, Kâbe'yi inşaya davet eder, "Üzerime bas ve bir taş da sen koy şu Rabbin binasına!" der, "Bu tevhid binasında senin de bir tuğlan, bir harcın, bir emeğin, bir alın terin olsun." der; der ama bunları bilmiyorsan, sen buna da icabet edemezsin; çünkü o bilgilerden mahrumsun.

Uhud, Hendek, Kuba vs. her yer için aynı şey geçerlidir. O hâlde bu buluşmalarda konuşmalar tek taraflı olmamalıdır. Sağırlar diyaloğu yaşanmamalıdır orada. Bu telafisi zor büyük bir kayıptır.

Hac, Allah'ı Zikirdir

Hac, her bir saniye ve salisesi ile Allah'ın hatırlandığı bir ibadettir. "Anın Beni, anayım sizi!"[4] âyetinde dile getirildiği üzere andıkça anıldığınızı hissettiğiniz, ruhunuzun derinliklerinde -tabir

4 Bakara Sûresi, 2/152

caizse- Rabbinizin size seslendiğini duyduğunuz bir ibadet hem de. Aklı, fikri, zihni ikna değil, kalbi, ruhu, sırrı, hafî ve ahfâyı tatmin mekânıdır hac. Halvet olunan bütün mekânlarda, hac ibadetinin bütün rükünlerinde bunu duyabilirsiniz. Hani Kur'ân diyor ya: "Kalbler ancak Allah'ı zikir ile tatmin olur, huzur bulur, itminana erer."[5] İşte bu beyanın hakikatinin ilme'l-yakin, ayne'l-yakin ve hakka'l-yakin yaşandığı ibadettir hac.

Neden? Zira, beşeriyetimizin, insan oluşumuzun bizleri sürüklediği hâllerin dışında, her an Rabbisini zikr ile meşgul insan orada. Diller sürekli O'nu zikirle ıslak. Dil böyle ıslak olunca, kalb tarlasında sürekli güller açar. Açılan güller rayihaları ile insana huzur ve itmanan pompalar. Öyle huzur, öyle itminan ki, onu ruh ve kalb dünyasında yaşayanlar, vicdan aynasıyla gören kişiler anında hizaya gelir, o atmosfere kendilerini salar, âdeta yalvarır gözlerle "Bize de bu sofradan bir hisse yok mu?" deyip, o kapının sadık bendeleri olmak için yarışır.

Evet, kalbimiz tıpkı cesedimiz gibi, cesedin her bir uzvu gibi tatmin arayışı içindedir. Onun da gıdaya, onun da temiz havaya ihtiyacı vardır. Hac bu imkânı verir, verebilir insana. Çünkü çoklarımız gündelik hayatımızın hay-huyları içinde kalblerimizi ihmal ediyoruz; beşeri garizalarımızın esiri bir hayat sürerken ruhumuzu unutuyoruz. Dünyevî rüzgârların bizi tıpkı dalından düşen bir yaprak misali sürüklemesi ile aşağılardan aşağı bir vadide hayatımızı sürdürüyor ve sırrımızı, hafîmizi, ahfâmızı ve daha ismini bilmediğimiz nice latifelemizi âdeta kış uykusuna yatırıyoruz. Belki de çoklarımız itibarıyla bunların varlığından bile haberdar değiliz. İşte hac, Allah'ı zikirle, bizim ruhda, manada, kalbde yeniden dirilişimizi, zaten diri olanların ise bir kere daha dirilişle yenilenmelerini sağlayan bir ibadettir.

---

5 Ra'd Sûresi, 13/28

Allah'a yönelişini tam yapmış, tam yapabilmiş hacı –ki Allah'a yeniden yönelen demektir- eğer kısaca ifade etmeye çalıştığımız şekliyle haccı ifa edebildiyse, tevhid okyanusunda erimiş bir damla hâline gelmiştir. Tevhid okyanusundaki damlanın artık bundan sonra oradan başını çıkarması, yolunu değiştirmesi, akarsularla, göllerle, çaylarla tatmin olması mümkün değildir. Mümkün olmadığı için de firak onun için ölüm demektir. Zira o, O'nunla bütünleşmiştir. Âşık mahrem makamını bulmuştur. Leyla Mecnun'una kavuşmuştur. Artık bu seviyeden sonra başka kapılardan meded ummak, onun için muhal ender muhaldir. Ne güzel der Mevlânâ:

"Lâ kılıcı Allah'tan başka ne varsa hepsini keser,
Bir bak hele, lâ'dan sonra ne kalır?
İllallah kalır uçup gider gerisi,
Şâd ol ey ikiliği yakıp yandıran aşk!"

Hac, Ben, Biz ve O Arasında Dairevi Bir Yolculuktur

Hac, ben, biz ve O dairelerinde yapılan seyahatin adıdır. Memleketinde hacca niyet eden kişi Arafat öncesi Mina'ya kadar hep 'ben'dir. Kudum veya umre tavafında, sa'yinde dünyanın dört bir yanından gelmiş insanlarla karşılaşması onda yavaş yavaş 'biz' şuurunun uyanmasına vesile olur. Hele dünyevî makam ve mansıpların bir kenara atıldığının remzi olan ihram, hele o ihramın iki parça dikişsiz kefeni andıran bez parçasından ibaret olması Müslüman zihninde yeniden 'biz' duygusu uyarır. Arafat öncesi bir gün boyunca kalınan Mina'da, 'biz' şuuru zirveye çıkar. Artık orada 'ben' yoktur, 'biz' vardır. Her tarafında buram buram Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) kokan mekânın kudsiyeti, hep birlikte cemaatle eda edilen vakit namazları, yarın ki Rabble yapılacak olan büyük buluşma adına hazırlıklar, 'ben'in insan vü-

cudunda ihtimal bir daha dirilmemek üzere ölmesini netice verir. Kâinata insan bir farklı bakar orada. Beşeriyetin iktizası çay-kahve içerken, yemek yerken ... sair Müslümanlarla dertleşirken, bu 'biz' şuuru yukarıda ifade ettiğimiz gibi hep zirvededir. Sonra beklenen o büyük gün gelir. Efendimizin 'Hac Arafat'tır.' dediği Arafat günü. Rabb ile kavuşmanın, buluşmanın bir diğer adı. Marifet ufkuna varmanın unvanı, sembolü. İşte insan eğer orada Arafatlaşabilirse, 'biz'ini de atar ve O'nda fani olur.

Tasavvuf erbabına: "Öyle bilmezdim ben kendimi/ O ben miyim ya ben O mu?" dedirten makamdır bu. O makama ulaşan hak yolcusu, O'nun emir ve isteklerine emirber nefer olduğunu tekrar ber tekrar ilan u ilam eder. "Lebbeyk, Allahumme Lebbeyk"i bir başka duyuşla, bir başka sezişle söyler.

Aslında bu son duraktır insanoğlu için. Dünyada Rabbe doğru yapabileceği fizikî yolculuk adına bundan ötesi yoktur. Tasavvufî ifadesiyle fenafillah'ı maddî boyutta da yaşamıştır artık o kişi. Sevenin sevdiğinde fani olması demek fenafillah. O hâlde bundan sonrası adına yapılacak iki şey vardır; ya orada manen olduğu, O'nun emir ve yasaklarında fani olduğu gibi bedenen de fani olacak, ruhunu Rahman'a teslim edip miraciyesini Rabbisine kavuşmakla tamamlayacak; ya da tıpkı Efedimizin miractaki tercihi misüllü yeniden 'biz'e, yeniden 'ben'e dönüp hizmetine, hayatına ama farklı boyutlarda devam edecek. Şöyle de ifade edebiliriz; Arafat'ta hakiki anlamda ölmeyip geriye gelen, Müzdelife'ye inen, Mina'da şeytan taşlayıp kurban kesen, ziyaret tavafını, sa'yini yapan hacı "biz"liğine geri dönmüş demektir. Tıraş olup, ihramdan çıktığı anda da yeniden "ben" olur.

Görüldüğü gibi 'ben' de başlayan yolculuk âdeta bir daire çizerek yine 'ben' de bitti; bitti ama başladığı zaman ki 'ben' ile bittiği zaman ki 'ben' arasında derin bir fark var. Başlangıçtaki 'ben' dünyevî özellikleri ağır basan bir 'ben'di. Gurur vardı onda, ena-

niyet vardı, kibir vardı. Ama yolculuk sonundaki 'ben'de bunlar yok. Eski 'ben', yeni 'ben'e tahavvül etmiş durumda. Çünkü 'ben' önce 'biz', sonra 'O' durağında öldü; öldü ve ilk olarak 'biz'de sonra da 'O'nda yeniden dirildi. Daha önce demiştik, aslında bu 'ben'in, mahiyet-i asliyesine dönmesi demekti. İşte döndü. Allah'ın iradesi içinde eridi. Kulluk şuurunu da aştı, şuursuzluğun şuur olduğu noktaya ulaştı. Yaptığı her hareket O'nun rızasına muvafık olan şeylerdi. Dışarıdakiler varsın onu, âlem-i sekr de görsün, hayır, âlem-i sahva ayağını başmış bir kahramandır artık o.

Hâsılı; dünyevî ölçüler içinde 4 gün süren bu yolculukta hak yolcusunun uğradığı iki durak var; biz ve O. Bu durumda şöyle diyebiliriz hac, ben, biz ve O arasında ceyeran ve cevelan eden dairevî bir yolculuktur. Madden de böyledir, manen de.

Şimdi niyet ile ilk adımı atıp ihram, tavaf, sa'y, Arafat, Müzdelife, Mina … kısacası hac yolculuğumuza başlayabiliriz.

NİYET

Mikat mahallindeyiz. Hac yolculuğumuza, fıtratımıza dönüşe, zahiri evimizden hakiki evimize, 'ben'den, 'biz'den 'O'na doğru yönelişimize başladık ve mikata ulaştık. Mikat, vakit kelimesinin ism-i mekânı. Hem zaman, hem mekân! Dünyanın çeşitli cihetlerinden Kâbe'ye doğru gelirken *zamanda mekân durakları buralar*. Ya da *mekânda zaman avcılığı yapılacak yerler*. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) belirlemiş tek tek bu yerleri. Dolayısıyla kıyamete kadar kim, ne ile gelirse gelsin mutlaka buralara yolu düşecek. Ân-ı seyyale dahi olsa uğrayacak buralara, iki rekât namaz kılacak ve niyet edecek. Her bir karesini duya duya kılacağı namazdan sonra ameli ibadet yapan, "dinin yarısı" diye yorumlanan niyetini edecek. Ardından seni senden saklayan, olduğundan farklı gösteren elbiseler çıkartılacak ve bembeyaz kefenvari bezlere bürünülecek. Sonra da dua edilecek.

İlki namazdı; iki rekâtlık nafile namaz kılınacak burada. İhram namazı deyin, hac namazı deyin, adını ne koyarsanız koyun. Gerçi bu isimler altında namaz yok fıkıhta ama Efendimizin kıldığı iki rekatlık nafile bir namaz sözkonusu bu aşamada. İnsanın hayata yeniden doğacağı, yeni, yepyeni bir insan olacağı, Rab-

bisi ile ahd ü peymanını yenileyip kulluk nişanesini alacağı bu yolculuğun ilk ve en önemli kavşaklarından birisinde yer alıyor bu namaz. Sıradan, her zaman yaptığımız gibi taklidin derinlikleri içinde boğulmuş, kalb ve kafamızda binbir tilkinin dolaştığı, yüzlerce-binlerce problemin, düşüncenin baskısı altında sadece bedenimize kıldırdığımız namazlardan farklı olmalı bu namaz. Kalb, akıl ve beden üçlüsünün her anını, her saniye ve salisesini duyduğu ve namazla doyduğu, doyuma ulaştığı cinsten bir namaz olmalı bu. Mutlaka bir farkı olmalı sair namazlarımızdan. Zira bu fark işin ne kadar farkında olduğumuzu gösterecek bize ve başkalarına. Zira bu fark, bundan sonraki safhalarda bizi bekleyen ibadet ü taatları ne kadar şuurluca yapacağımızın göstergesi ve delili olacak. O hâlde öyle bir kıyama durmalıyız ki bu namazda, Allah'tan başka her şeye kıyamımızın reddine delil olmalı. Öyle bir kuudumuz olmalı ki bu namazda, Allah'ın huzurunda alnı ak ve açık, kalbi pür ve pâk oturanların oturuşu gibi olmalı. Öyle bir teşehhüdümüz olmalı ki bu namazda, nefis ve vicdan mekanizmasını oluşturan her türlü hâssemiz, bütün uzuvlarımız havf u haşyet içinde olmalı ve dışarıdan bakanlara Allah'ı hatırlatmalı.

Uzun sözün kısası; bu namaz Efendiler Efendisi, Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) arkasında sahabenin kıldığı, Allah ve Resûlünün teftişine arzedilen, onların gözetimi altında kılınan namaz gibi namaz olmalı vesselam.

Ardından; "Allah'ım! Senin rızan için haccetmek istiyorum. Onu bana kolaylaştır ve kabul buyur." diye niyet etmiş Kâinatın İftihar Tablosu (sallallahu aleyhi ve sellem). İki şey dikkati çekiyor burada; bir, neden sesli niyet etti; iki, neden kolaylaştır dedi.

Öncelikle niyetin mahalli kalbtir. O hâlde niyet kalble yapılır, kalbden yapılır. Fıkıh diliyle konuşacak olursak, "Niyet, kalbin kasdıdır, azmetmesidir, yönelmesidir." Dil ile kalbin kasdının seslendirilmesi niyete destek vermek içindir. "Olmasa da olur." der fukaha

bunun için. Günde beş defa kıldığımız namazda bile dil ile niyet hep bu perspektiften ele alınır fukaha arasında. Hatta daha da ileri götürenleri vardır söz konusu mütalalarını. İhtimal ki beşerî tecrübelerini konuşturuyorlar şu aktaracağım mülahazalarında. Derler ki: "Namaza dil ile niyet etmemek lazım; namazın günde beş defa tekrarlanan bir ibadet olması, beşerî özelliklerimiz itibarıyla kişiyi ülfet ve ünsiyete sevk eder. O zaman insan diliyle ikrar ettiği niyete kendini yaslar ve namazda zihnen ve hayalen başka dünyalara dalabilir. Sadece kalbin azmi ile yetinse, bu defa namazın başından sonuna kadar o niyeti kalbinde canlı ve kâim tutmak için mücadele eder, namazdan velev ki hayalen bile olsa kendisini uzaklaştıracak şeylere karşı savaş açar, şuurluca mücadele verir."

Amma bu mülahazaların hiçbiri hacca niyet için geçerli değildir. Neden? Çünkü Nebiler Serveri bizzat kalbin kasdının, azminin yanına bir de dil ile ikrarı koymuştur. Demek ki burada ayrı bir sır var. Hikmetlerini araştırabilir, akla gelenleri burada sıralayabiliriz ama şu hususu belirterek yetinelim; itikadî ve amelî hususlarda Allah ve Resûlünden (sallallahu aleyhi ve sellem) bize intikal eden her şeyi olduğu gibi kabullenmek ve uygulamak demek olan tevhidimiz, teslimiyetimiz bize bu konuda itaatı emrediyor. Öyleyse ihrama büründüğümüz ilk anda yapacağımız şey, iki rekâtlık ihram namazı ve ardından niyet.

İkinci husus, hac ibadetinin kolaylaştırılma talebi. Gidenler, çok eski dönemlere ait hac hatıralarını dinleyenler, hayal dünyasının zenginliği nisbetinde maziye dalıp belgeseller ve tarih kitaplarının yardımıyla seneler, asırlar önce hac yolculuğunu izleyenler, okuyanlar ve zihinlerinde bu yolculuğu canlandıranlar da bilir ki; hac meşakkattir. Elbette her bir zorluğu kolaylık takip ediyor. Elbette zorluk ve sıkıntı, kolaylık ve ferahla iç içe, arka arkaya. Ama me-şak-kat gerçeği değişmiyor. Maddî açıdan kasdını ettiğimiz zorluklar, tatlı zorluklar. İklim değişikliğinden tutun, yemek

kültürüne, yabancı dil ve iletişim problemlerinden organize yanlışlıklarına, milyonlarca insanın aynı mekânda aynı zamanda birarada bulunma mecburiyetinden kaynaklanan izdihamdan, ibadet âdâb ve kurallarına riayet edilmeyişine, her ne kadar hüccâca "Rahman'ın misafirleri" dense de, gerek sistem gerek insan unsurundan kaynaklanan arızalardan, şahsî veya millî karakterlerimizden kaynaklanan sabırsızlıklarımıza kadar hemen her şey bu zorluklar, meşakkatler, sıkıntılar kümesinin ögeleri. Bundan dolayı orada en çok duyulan kelime "sabır."

İşte Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) bütün bunları ve bizim aklımıza gelmeyen daha nice hususları nazara almış ve Rabbisine yaptığı duada hac ibadetini kolaylaştırmasını dilemiştir. Birisi "Hacca gelinceye kadar bu duanın mahiyetini ve nedenini anlayamamıştım; şimdi anladım" demişti. El-hak doğru söylemiş!

İhrama geçmeden önce son husus; beden, amel ederek niyetini ortaya koyacak, bunda bir problem yok. Ama insan bedenden ibaret değil ki? Onun bir de kalbi ve aklı var. İnsanı temel özellikleri ile anlatanlar bu üçlüye dikkat çekmiyor mu her zaman; akıl, kalb ve beden. O hâlde hac gibi insanın özüne doğru yaptığı bu kutlu yolculukta bedenine, kalbinin de, aklının da eşlik etmesi şart. Yoksa yolculuk eksik olur. O hâlde onlar da niyet etmeli. Nasıl mı?

Kalbin niyeti, marifet ufkuna ulaşmak olmalı bence. Kat'î nasslarla çerçeveli olmadığı için "marifet olmalıdır" gibi iddialı bir cümle sarfetmiyorum ama kalbin işlevinin marifet olduğu, onun ancak irfanla tatmin olduğu bilinen bir gerçek. Akla gelince, o da bu yolculukta şuura ermeyi hedeflemeli. Şuur, marifet ve amel; akıl, kalb ve beden. Niyet, işte şimdi tamam oldu.

Artık yol elbiselerimizi giyelim ve arzularımızın, alışkanlıklarımızın, nefsimizin, şeytanımızın prangalarından kurtulup Hakk'a kulluğun, O'na teslim olmanın asıl adı olan hakiki özgürlüğümüze doğru yol almaya başlayalım.

İHRAM

İnsanın normal şartlarda kendisine helal olan şeyleri, geçici bir süre, kendi iradesiyle kendine haram kılması demektir ihram. Erkekler adına konuşacak olursak, dünyevî bütün makam-mansıp, şan-şeref, şöhret ifade eden, o insanın kimliği adına, karakteri adına bir fikir veren, her türlü ayırt edici özelliklerden sıyrılmak demektir. Ama bu ihramın başlangıcıdır. Çünki ihram sadece elbiselerden âzâde olmak değildir. Elbiselerden âzâde olup üzerimize geçiriverdiğimiz iki parçadan ibaret beze verilen isimdir. Ancak ihramı sadece böyle düşünmek büyük bir yanılgıdır. Belki bu hakiki anlamdaki ihramın zahire bakan ve akla gelen ilk özelliğidir. Kadınlar için ihram; üzerinde ne varsa odur. Çünkü kadın her şeyi ile zaten mahremi temsil ediyor. Haremde mahremi temsil eden birisinin elbisesini çıkartmasına gerek yok.

Telbiye

Telbiyeden başlayalım sonra elbiseye geçelim; çünkü o kefene benzer elbiseler giyilir giyilmez ilk yapılacak şey telbiye getirmektir. Telbiye namazdaki iftitah yani namaza başlangıç tekbiri gibidir. Arapça aslı ve manası şu telbiyenin: "Lebbeyk, Allahümme leb-

beyk. Lebbeyke lâ şerike leke lebbeyyk. İnne'l-hamde ve'n-nimete leke ve'l-mülk, lâ şerike lek" "Senin davetine Allah'ım, emrin başım gözüm üstüne deyip koşa koşa geldim. Ey şeriki, zıddı, niddi olmayan Rabbim; hamd, nimet, mülk her şey ama her şey Senindir ve Sana aittir. Senin eşin, benzerin ve ortağın yoktur."

Telbiye tevhid ve teslimiyetin ilan ve ikrarından ibarettir. İmanı iman yapan üç önemli unsurdan biri olan dil ile ikrardır. Neyi ikrar? Kalbte olanı ikrar. Zaten olmayanın ikrar ve ilanı yapılmaz ki! Yapılsa da olmayanı ikrar olduğu için, o söze yalan, o şahsa yalancı, literatürdeki adıyla münafık denir. Kalp ile iman ve dil ile ikrar tamam olunca geriye bir tek erkân ile amel kaldı. O ise çoktan başladı. Hacca karar vermekle başladı; işini, eşini, çocuklarını geride bırakmakla başladı, şu ana kadar karşılaşılan nice nice zorluklara göğüs germekle başladı. Tavaf, sa'y, Arafat, Müzdelife, Mina'da bekleyen ister zor ister kolay olsun amellerle devam edecek bu süreç.

Evet, telbiye, içe yönelik farklı boyutlarda idrak edilen kulluğun ikrarı, dışa dönük ilanından ibarettir. İnsanları, cinleri, dağı, taşı, toprağı bu gerçekliğe şahit tutma ameliyesidir bir anlamda. Telbiyenin kavlî tekrarı, ikrarı yapılan şeyin atmosferine insanı taşır. Önceleri belki taklidî olur. Hani Kur'ân okurken ağlayamayan insana, ağlamasan da ağlamaya zorla kendini"[6] diyor ya, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem); tıpkı bunun gibi, önce taklidî başlar, zamanla tekrar ede ede, manasına, ruhuna, özüne nüfûz gerçekleşir ve taklid birden tahkik olur. Zaten her şey de böyle başlamıyor mu bizim maddî hayatımızda? Çocuk namaz kılmasını bilmiyor ama çevresinde namaz kılanları taklid ederek namaza başlamıyor mu?

Telbiyenin tekrarında işte böyle bir sır var; yeter ki telbiyenin ruhuna nüfûz niyeti olsun; yeter ki onun manası ile bütünleşme

---

6 İbni Mace, İkametu' salât, 176

murad edilsin. Bugün olmazsa yarın, yarın olmazsa bir başka gün ama mutlaka bir gün, o insan telbiyenin manasını derinden derine ruhunda, vicdanında duyacak ve doya-doya, duya-duya, âdeta bal şerbeti yudumlar gibi Lebbeyyyyyyyk Allahummm-mmmeee L-e-b-b-e-y-kkkkk diyecektir. Tahkik dağlarının zirvelerinde dolaşacaktır. İhtimal bunu idrak eden kişiyi hac dönüşü dahi o zirvelerden indirmek mümkün olmayacaktır.

Kim getirmiş telbiyeyi? Hz. Âdemle başlayıp Efendimize kadar hac eden her Peygamber. İnsanlığın ilk atası Hz. Âdem, ikinci atası Hz. İbrahim, onun oğlu Hz. İsmail, İnsanlığın İftihar Tablosu Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem). Ve daha ismini bilmediğimiz nice peygamberler. Başka? Hz. İsmail'in annesi Hâcer, Hz. Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali. Hz. Aişe, Hz. Fatıma, Hz. Zeynep, Sümeyralar ve Nesibeler. Kestirmeden şöyle diyelim, bunlar ve bunlar gibi insanlık semasının yıldızları, ayları, güneşleri sayılan niceleri.

O hâlde telbiyeyi onlar gibi getirmeye ne dersiniz? Hz. Âdem gibi telbiye getirip Âdem olmaya? Hz. İbrahim gibi getirip İbrahim olmaya? Evet, ne dersiniz Peygamber olmasak da peygamber misyonu üstlenmeye? Ne dersiniz, telbiye ile Rabbimize vereceğimiz söze sadık kalarak bundan sonraki hayatta İsmail, Hâcer gibi yaşamaya? Hz. Peygamberin sâdık yârânları gibi, "öl dediğinde ölen", anadan-yardan, serden geçen ashab gibi olmaya? Gerçekten soruyorum, ne dersiniz? Eğer cevabınız can u gönülden evet ise; buyrun telbiyeye: "Lebbeyk, Allahumme lebbeyk. Lebbeyke lâ şerike leke lebbeyk. İnne'l-hamde ve'n-nimete leke ve'l-mülk, lâ şerike lek" "Senin davetine Allah'ım, emrin başım gözüm üstüne deyip koşa koşa geldim. Ey şeriki, zıddı, niddi olmayan Rabbim; hamd, nimet, mülk her şey ama her şey Senindir ve Sana aittir. Senin eşin, benzerin ve ortağın yoktur."

Eğer Hz. Ömer misali bülentâvâz sesinizle telbiyeyi haykırırken vicdanınız bu manaları duydu ise, bundan sonra ne gam, ne keder! Dünya ve onun içinde bulunan mal-mülk-menâl, kadın, çocuk, para her şeye kulluktan vazgeçip hakiki özgürlük yoluna, hakiki özgürlüğün unvanı sayılan Hakka kulluk yoluna girdiniz demektir. Artık bu yolun sonunu getirmek, zirvelere çıkmak ve çıktıktan sonra da o tepelerde ârâm eylemek zor ama imkânsız değil. İmkansız olsaydı bunu bile beceremez, içinde bulunduğunuz aşamaya bile gelemezdiniz.

Mina günlerinde şeytanla karşılaşıncaya kadar her fırsatta bu telbiyeyi -dikkat edin bu telbiyeyi diyorum- getirmek şarttır hacta. Ben şarttır diyeyim, siz sünnettir olarak yorumlayın onu. Neden şeytan taşlamada telbiyeye son veriliyor, onu yerinde ele alacağız.

Takva Elbisesi; İhram

Elbiseye gelince; elbise harici âlemde soğuktan sıcaktan bizi koruduğu gibi örf-adet ve genel kabullere göre içtimaî statümüzle birebir alâkalı bir unsurdur. Şekli, biçimi, rengi, uzunluğu-kısalığı, eskiliği-yeniliği elbiseye ait ne varsa vasıf olarak söyleyebileceğimiz, bunların hepsi bir mana ifade eder. Bu manalar elbette farklı farklıdır. A şekli, B rengi, C deseni, D toplumu için bir mana ifade ederken, bir başka toplum için hiçbir mana ifade etmez. Veya birisi için müsbet çağırışımlar yaparken zihinde, kalbte, bir diğeri için menfi çağırışımlar yapar, yapabilir. O hâlde yüzlerce belki de binlerce etnik kökene sahip, farklı dünyaların, farklı kültürlerin hakim olduğu geniş bir coğrafyadan, inancın bağıyla bağlanıp Mekke'ye gelenlerin tek ortak paydaları olan inançları haricinde kalan her şeyi ve onları birbirlerinden uzaklaştıran her türlü unsuru geri plana atmaları gerekmektedir. İşte elbise bunun için bir başlangıç noktasıdır.

Ayrıca elbiseler niyet bahsinde bir cümle ile değindiğimiz gibi bizi bizden, bizi başkalarından saklar. Olduğumuzdan farklı gösterir. Dünyevî ölçüler içinde renk, desen, şekil, model her şeyi ile dış dünyaya mesajlar gönderir. Bir manada elbise insana benlik kazandırır. Hâlbuki hac yolculuğunda, O'na yönelişte, fıtratla bütünleşmede 'ben' yoktu, 'biz' vardı. Hatta belli bir süre sonra 'biz' de olmayacak ve sadece 'O' olacaktı. Herkese nasip olmasa da fenafillah vadilerinde dolaşacaktı. Öyleyse bu başlangıç noktasında 'ben'den uzaklaşmak şart, "ben'i hatırlatan her şeyden ırâk kalmak elzem.

O hâlde elbiseler hemen çıkartılmalı ve çıplak dolaşılmayacağına göre başka bir elbise giyilmeli. Ne giyeceğiz? Babamız Hz. Âdem ne giydiyse onu? İlk insan ve ilk peygamber olarak babamızın giydiği, dolayısıyla bizim de giyeceğimiz, giymek zorunda olduğumuz yeni elbisenin adı, Kur'ân'ın isimlendirmesi ile takvadır. "Takva elbisesi daha hayırlıdır."[7] beyanıyla anlatıyor bunu bize Kur'ân. Kefene benzer iki parça beyaz kumaş, bu takva elbisesinin harice bakan yüzü. Câhiliye Arapları tavaf esnasında elbiselerini çıkartıyor ve çırıl-çıplak tavaf ediyorlarmış. Bu düşünce ile mi? Elbette hayır. Çünkü sonrasında onların giydikleri elbise takva değil zulüm libası. Hayatları bunu ispatlamıyor mu?

Takvanın ne olduğunu farklı bir dille anlatalım: ihramı giyen ve ihrama giren bir insan bu hâliyle şunu demek istemektedir âdeta; ben memleketimde çok yüksek mevkilere sahip bir insanım, ama burada, Rabbin huzurunda, evinin önünde, mahşerin provasını yaptığımız bu yerde, her türlü unvanımı bir kenara iradî olarak bırakıyorum.

Dünyada iken ukbayı yaşayan nice makam ve mansıp erleri zaten ihram öncesinde de bu düşüncelere sahiptir. Mü'min böyle olmalı. Ancak böyle miyiz acaba? Kimilerimiz var ki hayatın içinde bu gerçekleri beşeriyet icabı belki de unutuyor

---

7 A'râf Sûresi, 7/26

ve farklılıklarımızı, üstünlüklerimizi izhar adına elimizden ne geliyorsa yapıyoruz. Eziyoruz başkalarını ve bundan zevk de alıyoruz. Vazifesi, yapsın diyoruz belki. Gurur, kibir içinde herkese tepeden bakıyoruz. Söyleyin Allah aşkına, bizim toplumumuzda paranın azdırdığı insan sayısı az mıdır? Makamın başını döndürdüğü insan sayısına ne demeli? Doğduğu yerleri, eşini, dostunu akrabasını hatta anasını, babasını unutan, horhakir gören kişilerin sayısı hakkındaki kanaatiniz nedir?

Hac vesilesi ile ihramı giyen, ihrama giren insan bu çıplak gerçekle karşı karşıya gelir. Gafil kafasına inen bir balyozla sarsılır ve der ki "kapımdaki kapıcı, odamdaki çaycı, evimdeki hizmetçi benim yaratılışta eşit olan kardeşlerimmiş meğer! Ben onlarla mahlûkiyet noktasında aynı çizgideymişim!" der ve tevbe eder, kendine gelir, istikameti, olması gerekeni, yürümesi şart olan kulvarı bulur. Bu hem o kişi adına hem o kişinin dünya ve ukbası adına az bir kazanım değildir. Bunlardan daha önemlisi onun muhatabı olan kişiler ve insanlık adına da çok önemli bir gelişmedir.

Farklı bir dil demiştik takva elbisesini anlatmak için; işte yukarıda dile getirilen nefsi murakabe ve muhasebe sonucu oluşan düşünceler takva elbisesinin bir parçasıdır. Bu kumaşı elde eden, bu kadarcık olsun bir parçayı üzerine geçiren kişi, umarız ki hacta da, hac sonrasında da farklı bir şahsiyet kazanır. Sonrası öncesini aratmayan bir mahiyete sahip olur.

Gördüğünüz gibi ihramı kefene benzer iki parçalı beyaz bez parçasına indirgemedik. Kaldı ki herkesin bildiği gibi bu, erkeklerin giysisi. Kadınların ihramı, üzerlerindeki elbiseleridir. Dikişsiz, iki parça, ucu açık ayakkabı vs. hiçbir şart yok onlar için. Burada kadın, kadın bedeni, harem, mahrem ilişkisi kurulabilir ve "Neden erkekler gibi iki parça bez giymiyorlar?" konusu ile alâkalı hikmet avcılığı yapılabilir.

Barış Sembolü ve Zırh; İhram

Bir başka önemli husus, ihramların beyaz olmasıdır. Zorunluluk mu? Belki değil; ama bildiğimiz kadarıyla sünnet olan o. Belki de örf olan o Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) döneminde. Beyaz rengin tercih sebebi olarak, güneş ışınlarını yansıtmasını gösterir birçokları. Bu bir yana, ihramda beyaz renk tercihini şekil şartı olarak görebilirsiniz. Şekil şartlarının ibadetlerde ve hele hele hac gibi sembolik özellikleri ağır basan ibadetlerde çok önemli olduğu hatırlanmalıdır. Malum, beyaz bizde melekleri hatıra getirir. Neden? Çünkü melekler hatadan, günahtan masun ve masum oldukları için tertemizdir, günahsızdır. Beyaz ise masumluğun, temizliğin, günahsızlığın ve melekliğin sembolüdür insanlık âleminde. Hac vesilesi ile özüne dönecek, kesrette vahdeti yakalayacak, inşaallah Arafat'ta alacağı beraat senediyle, af fermanıyla hayata yeniden başlangıç yapacak kişi de beyazlara bürünmelidir o zaman. Günahsızlığı, tertemizliği, kirden-pastan arınmışlığı üzerinde taşımalıdır bir sembol olarak. Göstermelidir cümle âleme bunu.

Aynı zamanda beyaz, barış sembolüdür birçok kültürde. Barış güvercinlerini hatırlayın; hepsi de beyazdır. İhrama giren kişi de başta kendi nefsine, sonra hemcinslerine ve daha sonra canlı-cansız tabiata karşı tek taraflı barış deklerasyonu yayınladığı için beyaza bürünmelidir. Filmlerde görmüşsünüzdür; barışı talep eden kişi mendil, havlu ve benzeri bir bez sallar düşmanına. Mızrağının ucuna takar kaldırır yukarıya doğru. Ama o bez ister mendil, ister havlu, isterse çarşaf olsun, rengi mutlaka beyazdır, beyaz olmalıdır. Zira beyazdan başka hiçbir renk barış mesajını taşımaz. İşte bembeyaz ihramlar muhataplarına bu düşünceyi verir. Adını-sanını bilmese de muhatabın kalbinde, vicdanında, kafasında, zihninde itminan uyarır, barış güvercinlerini andırır beyaz kefenlere bürünmüş kişiler. O zaman beyaz ihramlar sadece kefen değildir denilemez mi?

Bembeyaz ihramlar, bir başka zaviyeden bakıldığında zırhtır sahibi için. Malum zırh, savaşta düşmana karşı giyilir. Özellikle eski dönemlerde, kılıçla, okla, yayla, süngü ile yüz-yüze, göğüs-göğüse yapılan mücadelelerde giyilirdi zırh. Pekalâ bizim düşmanımız kim ki zırh giyme ihtiyacı hissediyoruz demeyin sakın. İnsanın nefsinden, şeytanından daha büyük düşman olur mu? İşte bizi sürekli şehvet vadilerinde, nefsanî yanımızın ağır bastığı, basacağı ormanlarda, çöllerde, okyanuslarda dolaştırmaya gayret eden nefsimiz, nefsimize sürekli fit veren şeytanımıza karşı yapacağımız ve tabir caizse adı 'hac' olan savaşta giydiğimiz bir zırh.

Hac boyunca mahşeri hatırlatan ayrı bir özelliği daha vardır ihramın. Eğer İsrafil'in (aleyhisselâm) suru ile kabirlerimizden kalktığımızda, kabre konduğumuz vaziyette olacaksak, mahşeri aratmayan manzaraların hemen her gün yaşandığı hacta ihramdan daha büyük müzekkir olmaz ve olamaz. Mekke'de milyonlarca insanın dört bir yandan Cuma namazına gitmek için akın akın Kâbe'ye koştuğu zamanı hayal dünyanızda canlandırın isterseniz. Ya da Arafat'ta vakfeye durulduğu ânı veya Müzdelife'den Mina'ya doğru yüründüğünü; ne demek istediğim daha net anlaşılır zannediyorum. Eğer bu manzara doğru okunabilirse, insana 'Ölmeden önce ölünüz!' muhasebe ufkuna yükselme imkânı verir. Hac öncesi hayatında çok defa lafı edilmesine rağmen buna bir türlü imkân bulamayan, yol bulamayan, belki de havsalasına sığıştıramadığı için bir türlü yapamayan, hatta yapanları da anlamayan insanlar ihramlı iken bunu yaşayabilir. Kendini mahşer meydanında yapayalnız farz edip ona göre bir muhasebe vetiresinin içine girebilir.

İşte bu ve benzeri bütün özellikleri ile ihram, insana girmek istediği mana âleminin kapısının eşiğine kadar yürümesini sağlayacak yardımcı unsurların başında gelir.

Yasaklar, Cinayetler; İhram

Başta, ihrama giriş iradesi helalları haram yapar demiştik. Geçici süreliğine dahi olsa bu böyledir. Aksi hâlde ihramlı kişi ihramlı iken kendine haram kıldığı helalleri işlerse cinayet işlemiş demektir ki, herkesin bildiği gibi her cinayetin dünyevî ve uhrevî bedeli vardır. İhram cinayetlerini bertaraf etme adına sadakalar, dem'ler, bedeneler, tevbeler vaz' edilmiştir. Hâdisenin fıkhî boyutu şimdilik bir yana, diğer boyutu ile devam edelim; Müslüman zaten hayatının her bir ânını Allah'ın emir ve yasakları istikametinde yönlendiren insanın adıdır. Dolayısıyla haram olan şeylerin hac ile, ihramla bir alâkası yoktur. Onlar hacdan önce de haramdır, hacta da, sonrasında da. İhramlıya da haramdır, ihramsıza da. Zina böyledir, yetim malı yemek böyledir, yalancı şahitlik böyledir, listeyi uzattıkça uzatabilirsiniz. Ama bir de normal şartlarda helal olan nice ameller vardır ki ihramlıya, ihram esnasında iken haramdır. Söz gelimi, tırnak kesmek, güzel koku sürünmek, avlanmak vs.

İhramlı tırnağını kesemez, saçının bir tek telini bile koparamaz, kirpiklerini yolamaz. Bunun manası şudur; insan kendi bedenini kendi şerrinden emin kılmak zorundadır. Neden? Çünkü, onun ağzını doldura doldura "benim" dediği, "kendim" ya da "kendimin" dediği etten, kemikten ibaret beden, kendinin değildir de ondan. Sen sana ait olmayan bir beden urbası içinde kısa bir müddet misafirsin. O bedenin hakiki bir sahibi var. O hakiki mülk sahibi, senin "benim" dediğin bedenini, sana muvakkaten emanet olarak vermiştir. Ücretini verip kiralamış da değilsin. Tasarruf hakkın yok öyleyse o beden üzerinde. O zaman hiçbir hak iddia edemezsin. Sözün özü şu; o bedenin sahibi sana diyor ki: "Bu süre içinde benim tırnağımı yani sana emaneten verdiğim tırnağı kesmeyeceksin, kılı-tüyü koparmayacaksın, güzel koku sürmeyeceksin!"

Bedene ait yapılacak tasarruflar adına bu yasakların bir başka hikmeti; insanın güzelleşmeye, başkalarına güzel ve şirin görünmeye, süslenmeye-püslenmeye son vererek Rabbisinin huzuruna tabii hâliyle çıkmasıdır. Zira burada beden değil ruh doyurulacaktır. Her türlü menâsik, ruhu ve kalbi muhatap almış, bedene rağmen onların mertebesini yükseltmeyi hedeflemiştir. Eğer bu kalb, akıl ve beden üçlüsünün yaptığı yolculukta, beden bunlara iştirak ederse ne alâ, etmezse ona rağmen yolculuk devam edecektir. Onun içindir ki kokulu sabundan şampuana, ayakların mübarek mekânla temasını kesen ayakkabıdan, terlikten, saçlarını, sakallarını tıraşa ve güzel koku sürünmeye kadar her şey ihramlıya ihramlı iken yasaktır.

Üç beş günlük bu kudsî yolculukta bu yasaklara rağmen yaşayabilir miyiz? Yaşamalıyız. “Sayılı gün çabuk geçer.” derler. Buna rağmen müşahademiz yasakların çokları tarafından çiğnendiği istikametinde. Aslında bu cinayetlerin işlenmesi bir başka açıdan bakıldığında, insan acziyetini, zaafiyetini hatırlatıyor. “Üç-beş gün bile olsa bak kendinden uzaklaşamadın, alışkanlıklarını terk edemedin, sabun kullandın, şampuansız yapamam dedin, güneşe dayanamam deyip başına şapkavâri şeyler geçirdin; yani sen fıtrat çizgisine dönemedin. Binler-milyonlar insanın, zamanın, mekânın sana yardımcı olduğunda dahi beceremedin bu işi” dedirtiyor insana. Öyleyse gel acziyetini ve zaafiyetini Yüce Yaradan huzurunda itiraf et, benlik deryalarından geç, ‘biz’liğe ulaş, O’nda fani ol ve “Cürmüm ile geldim Sana” de, yalvar O’na.”

Yine diyor ki o hakiki mülk Sahibi, ihramlıya: “Kendi bedenine zarar vermediğin gibi, vermeyeceğin gibi hemcinslerin olan diğer insanlara da zarar vermeyeceksin. Emin insan olacaksın. Emin insan olmanın ölçüsü herkesin sana sırtını dönebilmesidir. O hâlde her ne sebeple olursa olsun başkasına çimdik atamazsın, el kaldıramaz, tokat vuramazsın, kötü söz söyleyemezsin, tartışmaya

giremezsin." Eğer yaparsan cinayet işlemişsin demektir, o zaman bedelini ödersin. Haklı olsan da netice değişmez. Başkasının seni iteklemesi, sana kötü söz söylemesi, yumruk atması, seni vereceğin mukabelede haklı kılmaz. Öyleyse affedeceksin; Allah'ın ahlâkı ile ahlâklanıp sabredeceksin. Neden? "Çünkü tıpkı senin bedenin gibi onlar da Benim bedenim. Emaneten verdim Ben onu onlara. O zaman onlara karşı vereceğin her zarar Bana verilmiş demektir. Onlar yanlış bir hareketle sana zarar vermiş olabilirler, bu Benimle onlar arasında bir iş. Hesabını sorarım Ben onlara; bu seni alâkadar etmez. Sen sana emredileni yapacaksın."

Devam ediyor her şeyin Maliki ve diyor ki: "Etrafınızda bulunan canlı-cansız varlıklara da zarar veremezsiniz. Zarar dairesi içine girecek şeyleri de yapamazsınız. Söz gelimi, av hayvanları; sizin için yarattım Ben onları. Bitkiler, ağaçlar, meyveler, taşlar, topraklar. Onlar da sizin için ama ihramlı iken değil. İhramlı iken haram kılıyorum bunu Ben sana. Avlayamazsın, değil ağaçtan bir meyve, bir tek yaprağı bile koparamazsın, cansız tabiata zarar veremezsin." Aynı soru, neden? Cevap aynı gerekçe üzerine bina edilir;" Çünkü onların da sahibi Benim ve sana izin vermiyorum şu an."

İşte bu hâl, öyle bir şuur veriyor ki insana, o şuur hâli insanı şöyle konuşturuyor; tabir-i diğerle içinin sesini dinlediğinde şöyle seslendiğini duyuyor insan; "Allah Allah! Nice zamandır; kendimin zannettiğim şeyler benim değilmiş meğer? Yapabilirim, edebilirim, tutabilirim dediğim hiçbir şey, meğer ki ben O'nun izni olmadan yapamıyormuşum! Kendi iktidar alanıma girdiğini zannettiğim en basit şeyler bile, meğer ki iktidar alanımın içinde değilmiş. Başkasını anladım, canlı-cansız varlıkları da anladım ama şu bedenime dahi müdahale edememem yok mu, aman Allah'ım ben ne büyük yanılgı içindeymişim!" diyor ve çok şeylerin kapısı birden kendisine açılıyor.

Söz gelimi hemen herkesin ezbere bildiği Yâsîn sûresindeki "Bugün mühür vuracağız ağızlarına, elleri Bize söyler, ayakları şahidlik eder kendi yaptıklarına"[8] âyetinin manasını daha bir içselleştiriyor. Bakış açısı da değişiyor tabii böyle olunca ve kendine karşı hürmet duymaya başlıyor. Onlara zulmettiğini anlıyor. Onları yerli yerinde daha dikkatlice kullanmak için azamî gayret sarfetmeye başlıyor. "Gözüme aman haram girmesin, ayağım aman harama yürümesin, elim aman harama dokunmasın, kalbim, zihnim, hayalim, latifelerim aman ha haramlarla içli-dışlı olmasın" diye tir-tir titremeye başlıyor. Etrafına bakan vechesi ile de emniyet salmaya, emniyet telkin etmeye duruyor. Artık ticaretinde aldansa bile aldatan insan olmayı bir kenara bırakıyor. Fiilî tabikat onun derinlerden derin şuur okyanuslarına sürüklüyor.

Pekala şehvet? Şehvet de yasak bu süreçte. Şehvet yasak derken kasdımız anlaşılıyor zannediyorum; eşi ile olan ailevî münasebetten bahsediyoruz. Çünkü o da izne tâbi. Nikah ile ebediyen alınmış olan bu izin, ihramlı iken muvakketen geri alınıyor Sahibi tarafından. Gerekçe? Gerekçeye gerek var mı? Mülkün hakiki maliki O. Yanlış bir ifade tarzı oldu, doğrusu şöyle olmalıydı; mülkün Hakiki Sahibi, Yegane Sahibi, şeriki, mislü-misüllü olmayan sadece ve sadece O. Ya biz? Biz sadece kul, şu dünya pazarında emirber köle; O'nun emir ve yasaklarına göre hayatına yön veren, yön vermek zorunda olan abd. Bu yetmez mi gerekçe olarak? O emrediyor, biz uyuyoruz. O Haram diyor, biz amenna diyoruz. Sahibi olduğunu zannettiğimiz şeylerin sahibi olmadığımızı bir de bu yolla anlıyor, kavrıyor ve içselleştirmeye çalışıyoruz.

Oruç mu tutuyoruz diyebilirsiniz burada? Evet, başka bir boyutta oruç tutuyoruz. Zaten hac, İslâm'ın sair temel şartlarından

---

8 Yâsîn Sûresi, 36/65

izler taşıyor bünyesinde; namazdan, zekâttan, oruçtan. İşte ihram bir manada insanın oruç tutması demektir.

İhram yasakları olarak adlandırabileceğimiz bu hususu Kur'ân: "Hacta kötü söz, çirkin davranış, günaha sapma ve kavga yoktur."[9] beyanıyla kısaca özetliyor bize. Arapçasıyla ifade edecek olursak, şehevi yasakları 'refes'; günah, isyan, kötülük vb. manaları 'füsûk'; tartışma, küfür, sövme, kavga etme, yaralama, öldürmeyi ise 'cidâl" kelimesi ile anlatıyor. Bizim yukarıda ifadeye çalıştığımız, insanın kendi bedenine, hemcinslerine ve canlı cansız varlıklara karşı tasnifinin delili bu aynı zamanda.

Sonuç olarak adı üzerinde 'harem' mevkii tam anlamıyla harem hâline geliyor, ferdî veya içtimaî, maddî veya manevî nefsi, bedeni, kalbi, latifeleri öldürücü, insanlararası ilişkileri, huzur, sükun ve ahengi zedeleyeci ve son olarak insan-çevre münasebetindeki dengeyi bozucu her şey ama her şey yasaklanıyor ve bununla insanlar ayrı bir şuur kazanıyor. Mühim olan kısa bir süreliğine de olsa yaşanılan bu hâlin memleketlerimize avdet ettiğimizde devamının sağlanabilmesidir. Her mekânı harem yapabilme, her ânımızı ihramlı imiş gibi yaşayabilmemizdir.

Yapabiliyor muyuz, ayrı bir mesele; ama hiç olmazsa haremde bunu yapmamız lazım. Rahman'ın misafirleri, Rahman'ın evinde, Hane Sahibinin emir ve istekleri üzerine hayat yaşamak zorunda. Meseleye bu zaviyeden bakınca, çöp dağlarını aratmayan harem sokakları manzarası zihnime üşüşüyor. Dine rağmen dindar oluşumuzun göstergesi olsa gerek o sokaklar. Dine rağmen, çünkü din aksini emrediyor bizlere. Dindar; çünkü dinimizin emrini yerine getirmek için gitmişiz ta oralara. O zaman ortada bir gariplİğin olduğu kesin değil mi? Bunu acilen düzeltmek ise ümmet-i Muhammed'den her bir ferdîn işi. Geciktirilmeye tahammülü olmayan cinsten bir iş hem de.

9 Bakara Sûresi, 2/197

İhrama bir başka zaviyeden baktığımızda karşımıza yönetim unsuru çıkıyor. Ali Bulaç'ın ifadeleriyle "Bedenini iyi yöneten evini, evini iyi yöneten şehrini, şehrini iyi yöneten ülkesini/devletini iyi yönetir." İhram, ister kendimiz, isterse hem cinslerimiz, isterse canlı-cansız tabiatla olan ilişkilerimizde bize bizi, olmamız ve durmamız gereken yeri hatırlatıyor. Onlarla münasebet adına ortada genel ilkeler var; zarar vermeyeceksin. Spesifik örnekleri var; sana yumruk atsa dahi hemcinsine fiske vurmayacaksın, dönüp ekşi suratla dahi olsa bakmayacaksın, seni ısırsa bile bir sineği öldürmeyecek, bir yaprağı dalından koparmayacaksın. İşte bu genel ilkeler ve Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) hadis ve sünnetiyle tespit edilmiş bu çerçevenin geri kalan kısmını sen dolduracak ve bunu bütün bir hayata tatbik edeceksin.

Eğer ölçü bu ise-ki elbette budur- o zaman yönetim esası adına çok şeylerimiz yanlış diyor insan kendi kendine orada. Önce kendi kültürünü sorgulamaya başlıyor; teorik değerler böyle ama demek ki zaman içinde pratikte kaymalar meydana gelmiş; çünkü ben şahsî menfaatlerimi önceleyen bir zihniyet yapısına sahiptim ve uygulamam da bu şekildeydi. Ben bunu prensip edinmiş ve bırakın başkasını, kardeşim dahi olsa prensibimden taviz vermiyordum. Hayvanlar, bitkiler; benim için yaratılmış varlıklardı. Sınırsız tasarruf hakkına sahip zannnediyordum kendimi. Öyle düşündüğüm, hatta öyle inandığım için de buna göre bir tavır alışım vardı bu varlıklara karşı. Fabrikamın zehirli atık sularını yakınımızdaki akarsuya salmakta bunun için bir mahzur görmemiştim. Demek hem akarsuya hem de ondan istifade eden insan, hayvan herkese zulmetmişim. Eğer ihram insanın basit bir anlatım şekliyle ifadeyi tercih ettiğimiz bu öze dönüşü sağlıyorsa, bundan daha büyük bir kazanım olabilir mi?

VUSLAT ZAMANI; KÂBE

Hill sınırları dışında veya Hill sınırında ihrama girmiş âfâkî bir kişi artık yavaş yavaş büyük buluşmaya doğru giderken, dilinde sürekli zikir vardır. Aslında gönlünde demek lazım. Zira dil zahirî bir uzuv olarak içte olanı yansıtır. Boşuna dememişler 'dış için aynasıdır' diye. Demek ki dilinde zikir olanın, gönlünde de zikir vardır. Uzuvları haşyetle iki büklüm olanın gönlü de, kalbi de, vicdanı da özetle âlem-i emr içine giren bütün latifeleri de zikir ile meşguldür, Rabbe kavuşmanın, tabir caizse O'nu, 'Beni ziyaret edin!' dediği yerde ziyaret etmenin heyecan ve helecanları vardır. Kendi benliklerinden geçer bu heyecanı yaşayanlar ve 'biz' durağına uğradıktan sonra 'O'na ulaşırlar. Fenafillah, Allah'da fani olma, kendi istek ve arzularında eriyip, O'nun istek ve arzularında dirilme, ölmeden önce ölme, işte buna denir. Hatta öyle ölme ki, O'nun lütuf ve kahrını bir bilme, musibetlere lütuflar kadar sevinme. Değil mi ki her ikisi de O'ndandır, öyleyse ne gam ne keder, ne sevinç? Hepsi bir, birin farklı tezahürleri O'nda fani olan kul için.

Bir hususu belirtmeden geçemeyeceğim; Kâbe ile buluşma heyecan ve helecanı bazılarında alabildiğine baskın olur ve…

Yani üç nokta. Üç nokta yazı dilinde söz ile anlatılmayacak, anlatılacak olsa ciltlerle ancak ifade edilebilecek şeyleri içerir. Ama biz kestirmeden ifade edelim; işte bu bazıları fani âlemde Rabbisi ile buluşmayı gerçekleştirme fırsatı bulamadan, hakikisini yaşar.

Ya yaşamayanlar, ya yaşayamayanlar ne yapmalı derseniz, Rehberimize kulak kesilelim derim. Rehberimiz, rehnümamız, Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) böyle bir yolculukta Mekke'ye, harem sınırlarına yaklaştıkça özel dualarda bulunmuş. Hem kendi adına hem de ümmetine örnek olmak adına. Demiş ki mesela: "Allah'ım! Burası Senin haremindir, emin kıldığın yerdir. Beni cehenneme girmekten koru. Kullarını dirilttiğin gün, beni azabından emin kıl, beni Sana dost, Sana itaatkâr olan kullarından eyle." Cennetin anahtarı elinde bulunan insanın söyleyeceği şeyler mi bunlar? Zahiren baktığınızda hayır; ama Peygamberi Peygamber olarak tanıdığınızda evet. O ayaklarının altı şişinceye kadar ibadet ettiğinde, günahlarının af edildiği ve bunca ibadetle kendisini helak etmesine gerek olup-olmadığı istifsarında bulunan annemiz Hz. Aişe'ye şöyle dememiş miydi: "Madem Allah benim gelmiş-gelecek günahlarımı bağışlamak suretiyle bunca lütuf ve ihsanda bulunmuş; o hâlde ben de O'na karşı çok şükreden kul olmayayım mı?" Herkesin kendi zaviyesinden değerlendireceği cümleler bunlar. Madem Allah bize bunca nimet, lütuf ve ihsanda bulunmuş; o hâlde biz de ona şükürle mukabelede bulunalım. Eğer böyle diyorsanız; Hakkı en iyi bilen, Hak dostunun dilinde, Hakkın kapısına dokunacak sihirli sözler, tılsımlı ifadeler, kabulünde şüphenin olmadığı beyanlarla yalvarabilirsiniz.

Bu kadar mı? Hayır, devamı var; "Allah'ım! Rahmet kapılarını bana aç ve beni Senin huzurundan rahmet ve merhametinden kovulmuş şeytanın şerrinden koru!" Bu arada her bir harfini duyarak telbiye getirmeye devam.

Derken sıra Kâbe ile buluşmaya geliyor. Bütün haşmet ve dehşetiyle yeryüzünün ilk binası Allahın 'evim' dediği yer. Ve Efendimizin dilinden dökülen cümleler: "Allah, her türlü noksan sıfatlardan münezzehtir. Her türlü medh u sena sadece O'na mahsustur. Allah'tan başka ilah yoktur. Allah en büyüktür. Allah'ım! Bu ev Senindir. Onu Sen yücelttin, şerefli kıldın ve değerli yaptın. Onun yüceliğini, şerefini ve değerini artır Allah'ım. Ya Rabbi! Sen de onun değerini artıran, onu şereflendiren, ona saygı gösteren kimsenin şerefini, saygınlığını, heybetini, yüceliğini ve iyiliğini artır. Sen selamsın, selamet, kurtuluş ancak Sendendir ve Sendedir. Bizi selametle yaşat ve selamet yurdun olan cennetine koy. Ey celal ve ikram sahibi Allah'ım! Sen her şeyden yücesin ve her şeyden üstünsün."

Bence bununla yetinmemeli; zaten kimse de yetinmez, yetinemez. Eğer ruh hâletini yakalayabildiyse tavafa girmeden gönlünün bütün ilhamlarını boşaltır. Metod, saygı, usul, erkân diyecek olursanız seviyesine göre derim. Kimileri var ki orada gözyaşları ceyhun olmuş âdeta kendi gözyaşı selinde kendisi boğulacak hâle gelmiş, Rabbisi ile konuşuyor gibi içini döküyor; bu insana duada usulden söz edilemez orada. Kimileri de var ki temkin insanı. Âlem-i sahv'da, ayaklarını sağlam yere basmış, kimin huzurunda olduğunun şuurunda, nihai ta'zim içinde ve ne dediğinin farkında. Kimileri de var ki …

Tavafa geçeceğiz şimdi; ama geçmeden bir şeye dikkatinizi çekmek isterim; bizler yüce ve yüksek olan şeyleri hep yukarılarda ararız. Çocukluğumuzdan beri söz gelimi Allah dendiği an yukarıya bakarız. Dua ederken, O'na yalvarırken ellerimizi yukarıya kaldırırız. Mekândan münezzeh olduğunu biliriz Rabbimizin. Ama O'nun yüceliğini, yüksekliğini, aşkınlığını ifade eden sembolik bir anlamı vardır bu yaptıklarımızın ve doğrudur da. Fakat Allah'ın 'evim' dediği, 'Beni burada ziyaret!' edin buyurduğu

Kâbe, yerdedir, toprakla iç içedir, ayaklarımızın değdiği, ellerimizle dokunabileceğimiz kadar bize yakın ulaşılabilir bir uzaklıktadır. Buradan şunu çıkartabiliriz; toprak, yer, ulaşabilmek, bunların hepsi insanlar arasında tevazunun, alçakgönüllülüğün sembolüdür. Demek Hz. Ebu Bekir'in ifadeleri içinde, O'nu idrak etmedeki acizliğimizin idrakini, O'nu idrak saydığımız Allah –lâ teşbih ve lâ temsil- yerin, toprağın bağrında bizimle beraber, bize bir el uzatımı mesafesinde yakınlardan yakın. O'nun aşkıyla sarhoş olup âlem-i sekr'in labirentlerinde dolaşıp teşbih ve tecsime uzanan sözleri dile getirenleri sanırım şimdi daha iyi anlıyoruz ve nice zamandır cevabını bulamadığımız, bulsak da aklen ikna olmadığımız soruların belki de gereksizliğini daha iyi idrak ediyoruzdur.

Yeryüzünün İlk Binası; Kâbe

Artık tavafa geçeceğiz: fakat tavafa geçmeden önce bu rükn-ü aslî hakkında kısa bazı hatırlatmalarda bulunmak icab ediyor.

Kâbe yeryüzünün ilk binasıdır. O, beytullahtır; Allah'ın evidir. Maddî ve manevî bereket kaynağıdır. Müslümanların dünya ve ukba hayatlarına yön veren kıblegâhtır. Onu kaybeden uçsuz bucaksız çöllerde yolunu kaybetmiş bir yolcu gibidir. Onu bulan her şeyi bulmuştur. Müslüman olmayan, olsa da Kâbe'nin mana ve muhtevasını ilme'l-yakin, ayne'l-yakin hatta hakka'l-yakin bilmeyen, görmeyen, duymayan anlamaz bunu. Ama gerçek budur. Şöyle diyor Kur'ân: "İbadet yeri olarak yeryüzünde yapılan ilk bina Mekke'deki Kâbe olup, pek feyizlidir, insanlar için hidayet rehberidir."[10] İki nokta var burada. Birincisi beyt yani ev. Âyette Kâbe'ye 'ev' kelimesi kullanıldığı için bunu izafet ile ele alıp "beytullah" yani "Allah'ın evi" deriz biz Kâbe'ye. Bu izafetin bir mahmili vardır ve bu mahmil çok önemlidir bizler için. Çünkü

10 Âl-i İmrân Sûresi, 3/96

mekândan, zamandan münezzeh Allah için ev izafe edilmesi, 'O'nun evi' denilmesi, eğer bir mahmile dayanmıyorsa olabildiğince yanlıştır. Burada kasdedilen hakiki anlamda bir ev değildir diyenler olsa da yine yanlış olur. Çünkü Zat-ı Ulûhiyet söz konusu olunca kelimeler, kavramlar, izafetler bir sarraf hassasiyeti içinde kullanılmalıdır. Fakat bir mahmilimiz var bizim; hem de âyet. Allahu Teâlâ, Kâbe'nin yeniden inşası sırasında Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail'e şu emri verir: "Tavaf edenler, itikafa girenler, rüku ve secde edenler için evimi tertemiz bulundurun." diye emretmiştik."[11] Görüldüğü gibi Kâbe'ye bizzat "evim" diyen Allah'tır. O hâlde oraya bizim "beytullah" dememizde ne beis olabilir ki?

İkinci olarak, âyette bizim "Mekke" diye terceme ettiğimiz kelimenin aslı "Bekke"dir. Bekke; belde, şehir, izdiham olan yer gibi manalara gelmektedir. Fakat Bekke'nin bir başka manası var ki oldukça dikkat çekici; Bekke, "büyüklük taslayan kimselerin kahrolduğu, boyunlarının yere sürtüldüğü, boyun eğdiği yer" demek aynı zamanda. Aman Allah'ım! Ne müthiş bir mutabakat! Çünkü Kâbe gerçekten de kelimenin tam anlamıyla Allah'ın azametinden, ululuğundan başka herkesin ve her şeyin sıfırlandığı, sadece ve sadece O'nun haşmetinin kutsandığı bir mekân. Dünyevî bütün makam, mansıp ve şöhretlerin bir kenara itildiği, herkesin yaratılış noktasında eşitliği bizatihi ve yeniden idrak ettiği, bu idraki "Senin kulunum Allah'ım!" nidalarıyla haykırdığı bir mekân hem de.

Sadece insanlar mı? Görünen âlemde evet; ama bir de bunun görünmeyen kısmı var. Kâbe "arzın merkezinden sidretü'l-müntehaya kadar yükselen muhteşem bir amûd-i nuraninin sadece âlem-i şehadette görünen kesiti ise" ki öyledir, bizim gibi fani mahlûkâta kapalı o görünmeyen kesimde de melekler ve

---

11 Bakara Sûresi, 2/125

ruhaniler ilk günden bu yana tavaf ediyor, onlar da kimbilir belki de bülentâvâz sesleri ile kulluk ilanlarını kendilerine has şekliyle eda ediyorlar. Böylece insanlar ve ruhaniler aynı çizgi üzerinde birleşmiş, O'nu anıyor, O'nu tesbih ediyor, O'nu tavaf ediyorlar. Bir meleğin hayatı boyunca ancak bir defa tavaf edebildiği, ikinci bir tavafa sıra gelmeden ömr-ü tabiisini tamamladığı rivayetlerini düşündüğümüzde, hayal dünyamızın zenginliği nisbetinde bunu hayalimizde canlandırdığımızda, o musavver manzaranın muhteşemliği insana ayrı bir haz, ayrı bir lezzet veriyor. Evet, Bekke ve "büyüklük taslayan kimselerin kahrolduğu, boyunlarının yere sürtüldüğü, boyun eğdiği yer"

Maddî-Manevî Merkez; Kâbe

Kâbe, maddî açıdan da merkez. Aslında Mekke coğrafi olarak dağlık, kayalık bir arazi yapısına sahip. Lihikmetin böyle. Yoksa Allah isteseydi dıştan bakıldığında tüm cazibesi ile insanın dikkat nazarlarını üzerine çeken güzellikte yaratabilirdi orayı. Ya da yeşiliyle, mavisiyle, kahverengisiyle, tabir-i diğerle ormanıyla, deniziyle, dağıyla cazibe merkezi olan bir yeri Kâbe yapabilir, Kâbe'nin inşasını orada emredebilirdi. Ama nazarlar dünyevî güzelliklere değil sadece Kendisine tevcih olunsun diye Kâbe ve civarını toprağıyla, suyuyla, iklimiyle bu güzellikten mahrum etti. Lihikmetin derken bunu kasdettik. Ama buna rağmen Mekke'de öylesine maddî bir bereket var ki milyonlarca insan akın akın oraya gelmesine rağmen ne açlığından ne susuzluğundan ölen var orada. Tüccarlar, esnaflar, bire bin kazanıyorlar neredeyse. Çünkü Allah'ın beyanıyla bir bereket kaynağı orası. Maddî açıdan böyle olduğu gibi manevî açıdan da bereket kaynağı. Kesretten kinaye, ibadetlere bire bin, bire milyon, bire milyar sevabın verildiği yer. Sadece ibadet kasdıyla mescid ziyareti için yolculuğa izin verilen üç yerden biri.

Kâbe, insanların din ve dünya hayatları adına ayakta durmalarına vesile olan güvenli bir mekândır. Kur'ân bunu ifade ederken açıktan şöyle söylüyor; "Allah, Kâbe'yi, o hürmete layık mabedi, insanların ayakta durmalarına vesile kıldı. Harem ayları da, gerdanlı gerdansız kurbanlıkları da."[12] Meselenin dünyayı ilgilendiren boyutu, siyasî, sosyal, kültürel faydaları yani harem ayları, kurbanlıklar bir tarafa, Kâbe'yi merkeze alan vechesiyle âyetten anlaşılan, Müslüman vicdanının her türlü tehlikeye, her türlü tehdide rağmen dimdik, sapasağlam, ayakta kalmasının yegâne teminatıdır Kâbe. İslâmî ruh ve heyecanı gündelik hayatın her türlü engellemelerine rağmen ayakta tutan, ona o sürekliliği veren, gerilim kazandıran bir fonksiyonu vardır Kâbe'nin. Onun için olsa gerek hac ve umre öncesi hayatında kıblesini, yönünü, teveccüh etmesi gereken aslî cihetini kaybedenler, şaşıranlar, sürçenler, kaybolanlar Kâbe ile buluştukları an, gözü yaşlı, bağrı yanık, evladının gelmesi için kucağını açmış şefkatli bir annenin kucağına atar gibi atıyorlar o zemine kendilerini; gözyaşlarına boğulup şimdiye kadar yaptıklarından nedamet düşüncelerini, pişmanlık hislerini âdeta çığlıklar atarak dile getiriyorlar. İşte Kâbe, hemen her gün, her dakika, her saniye bu çığlıkların Rabbe yükseldiği fizikî mekânın adıdır.

Sözün burasında biz bu çığlıkları duymadık diyenlere diyecek hiçbir şeyim olamaz; çünkü öyle çığlıklar vardır ki sessizdir ve o sessiz çığlıklar gök gürültüsünden çok daha gürültülüdür. Gönül evleri, ateş üzerinde kaynayan güveç misali sürekli kaynayan, dilleri Rahman'ın zikriyle sürekli ıslak olan insanların çığlıklarıdır bunlar. Ama bunu duyabilmek beden değil gönül kulağı ister, görmek için göz değil, basiret ister. "Aşıkın hâlinden âşıkân anlar." dedikleri gibi âşık olmayan anlayamaz bunu. Aşkın gözleri kör, kulakları sağır eden sesine icabet edip

---

12 Mâide Sûresi, 5/97

Lebbeyk nidalarıyla Kâbe'ye gelip maşukuna kavuşan ve onun etrafında kelebekler misali dönen insanı, sıradan insanların anlamayacağı muhakkaktır.

Kâbe'yi bu şekliyle duyan, hisseden, yaşayan bir insan kilometrelerce uzaktan Kâbe'ye gelmiş değildir bana göre. Tam aksine kilometrelerce uzaktan Mekke'ye geldiğinde onun gönül evine misafir olan Kâbe'dir. Söz konusu hâlin devamına bağlı olarak bu misafirlik daimi de olabilir. Eğer ibadetler burada usulüne uygun, şekil ve mana şartlarına muvafık eda edildiyse, kişi gerçekten hac vazifesi yaptı, gerçekten melekleri kıskandıracak seviyede umresini eda ettiyse, o huzur ve sükuneti, o emniyet ve selametiyle Kâbe, artık o gönlü, o ruhu, o vicdanı, o bedeni terketmez. Kâbe'nin koruduğu, tesir alanı içine aldığı yerler arasına girer o gönül, o ruh, o beden. Emare mi, delil mi istersiniz; alın size bir emare; aylar, yıllar, on yıllar geçer; geçer de o kul memleketinde hâlâ Kâbe'de imiş gibi namazlarını eda eder. Camide de öyle kılar, evde de. Aylar geçer, yıllar geçer, o kul hâlâ Kâbe'nin hariminde yaşıyormuş gibi, onun eteklerine tutunmuş, ondan uzaklaşmaktan korkan bir ruh hâleti içinde hayatını idame ettirir. Kendisini Kâbe'den, Kâbe'yi kendisinden uzaklaştıracak her şeyden yılandan, çıyandan kaçar gibi kaçar. Zira o öyle bir güven atmosferi, o öyle bir huzur hâli, o öyle bir ruh mertebesidir ki, dünyalara değişilmez. İsterseniz buna Kâbe'leşen insan diyebilirsiniz. Ne demiştik, o Kâbe'ye gitmemiş, Kâbe ona gelmiş, hem de hiç ayrılmamasına.

Kıblegâh; Kâbe

Kâbe, olabildiğince sade, süsten, zinetten uzak yapısının yanısıra yolunu kaybetmiş insanlar için bir yön tayin edici. Kâbe bizatihi yön değildir; çünkü o bütün yönleri kendi içinde barındıran bir binadır. Ön-arka, sağ-sol, üst-alt. Bütün bu birbirlerine zıt yönleri

bünyesinden barındıran binaya yön izafe edilemez elbette. Allah'a nasıl yön, zaman, mekân izafe edemiyorsak inancımız gereği, O'nun evi için de aynı şey geçerlidir. Onun içindir ki Kâbe'de ne tarafa yönelirsen yönel, kıbleye yönelmişsin demektir. Yoksa daire şeklinde saf tutmayı başka nasıl izah edebilirsiniz ki? Evet, "Doğu da Allah'ındır, batı da. Her nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (yönü, kıblesi) orasıdır."[13] Demek Kâbe yönsüzlüğü, cihetsizliği ile kendisine teveccüh edenlere yön veriyor, her zaman, her mekânda ve her Müslüman için.

Asırlardır namazda kıblegâhımızın Kâbe olmasının altında yatan sır bu. Doğru yolda olup olmadığını merak mı ediyorsun; yöneldiğin kıbleye bak. Eğer Kâbe'ye, Kâbe'nin Rabbine yöneliyorsan problem yok. O'nun emir ve yasaklarında fani isen, emin adımlarla yürümene devam et. Ama kıblen Kâbe yerine başka bir yer ise kendini emir ve yasaklarında, hayat tarzında, dünya görüşünde fani ettiğin Kâbe'nin Rabbi yerine başka başka şahıslar, sistemler, doktrinler ise, işte o zaman akibetinden endişe et ve vakit geçirmeden kendine çeki düzen ver; ver zira hızla âhirete doğru yol alıyorsun. O âhiret ki oraya vardığında geriye dönüşün söz konusu değil. Hatırlatmama gerek yok sanırım; ah u efganların hiçbir işe yârâmadığı yer orası. Kaldı ki zaten sen bunu kontrol için, yenilenmek için, Rabbinle muahadeni yenilemek için gelmemiş miydin bunca yoldan. Yolda, mikatta, ihrama bürünürken, namaz kılarken, hac niyeti yaparken ve biraz önce Kâbe'yi ilk gördüğünde bu mülahazalarla dolup taşmamış mıydın, o hâlde ne duruyorsun; Kâbe'ye âşık vicdanını daha fazla bekletme, asırlara bedel hasretini sona erdir, geç geçebildiğin kadar kendinden, dön dönebildiğin kadar kıblegâhının etrafında ve boşalt gönlünün ilhamlarını Rabbine, Rabbinin evinde, Rahman'ın kutlu bir misafiri olarak.

---

[13] Bakara Sûresi, 2/115

Tavafa Geçmeden...

Tavafa geçmeden önce Kâbe ile ilgili son bir husus üzerinde duralım. Kâbe'nin örtüsünün rengi siyahtır. Onun için üzerine elbise olarak karalar giymiş de diyebilirsiniz. Nazım ve nesir üstadları bu durumu Kâbe'nin Hz. Muhammed'i (sallallahu aleyhi ve sellem) kaybetmiş olması ile açıklarlar. Medine'deki Ravza'nın yeşillere bürünmesi de Allah Resûlü ile buluşmasıdır. Kâbe'nin siyah giyme sebebinin böyle açıklanmasını mübalağa saymayın. Zira siyah hüznün, yasın, gözyaşının ve kederin remzidir.

Sonra siyah, bütün renkleri bünyesinde cem eden bir renktir ve bu yönüyle renksizliğin simgesidir. Hem Kâbe, dünyanın dört bir yanından senenin neredeyse her günü oraya akın eden, siyahı, beyazı, sarısı ile bütün ten renklerine sahip Müslümanları etrafında toplamıyor mu? Dikkat ederseniz biraz önce yönsüzlük demiştik Kâbe için ve şimdi de renksizlik diyoruz.

Diğer taraftan siyahın gece ile ilişkisini de unutmamak lazım. Gece, gün ışığı renginin siyaha dönmesi ile başlar ve zirve noktasında en kesif hâlini alır. Karanlığın ve siyahın en yoğun olduğu zaman da Yüce Rabbin "Yok mu Bana dua eden, duasına icâbet edeyim!" dediği anlardır. Demek ki siyah ile Hakk'a kurbiyet arasında ciddi bir irtibat söz konusu. Bu yüzden olsa gerek Hak âşıkları Hakk'a vuslat vakti deyip siyahın baskın tonlarında ayakta durup O'nu tazim ediyorlar. İbrahim Hakkı aşağıdaki müstesna şiiriyle gecelerini hâb-ı gaflette geçirenleri ne tatlı ikaz eder:

Ey dide nedir uyku gel uyan gecelerde
Kevkeplerin et seyrini seyran gecelerde

Bak heyet-i âlemde bu hikmetleri seyret
Bul Sanii'ni ol O'na hayran gecelerde

Çün gündüz olursun nice ağyâr ile gafil
Ko gafleti, dildârdan utan gecelerde

Gafletle uyumak ne revâ abd-ı hakîre
Şefkatle nida eyleye Rahmân gecelerde

Cümle geceyi uyuma Kayyûm'u seversen
Tahî olasın Hay ile ey can gecelerde

Âşıklar uyumaz gece hem sen uyuma kim
Gönlün gözüne görüne cânân gecelerde

Dil beyt-i Hüdadır anı pâk eyle sivadan
Kasrına nüzül eyler o sultan gecelerde

Az ye az uyu hayrete var fani ol andan
Bul cân-ı beka ol O'na mihmân gecelerde

Allah için ol halka mukârin gece gündüz
Ey Hakkı, nihân-ı aşk oduna yan gecelerde

Hem kara sevda tabirindeki sevda; siyah, simsiyah demek. Sevginin, aşkın, muhabbetin doruk noktası bir başka ifadeyle. Ya da kalbde aşkın merkez noktası.

Hem siyahın zirve noktası aydınlığın başlangıcı. "Ey karanlık, karar kararabildiğin kadar. Nasıl olsa sonun aydınlık" derler bunu ifade için.

Hem edebiyatımızda sevgilinin saçları, gözleri, kaşları ve hatta benleri siyahla tavsif edilmekte.

Hem renklerin simge değerleri içinde siyaha verilen yer sınırsızlık ve sonsuzluk.

Hem tasavvuf ehli siyahı, nefs-i marzıyye'nin remzi olarak görür ve fenadan bekaya geçişteki son durak olarak bilir.

Hâsılı, siyah nice mana, yorum, objektif ve subjektif değerlendiremeleri bünyesinde barındıran bir renk. Kalemi kendi hâline bıraksak yazacağı çok şey var şüphesiz ancak biz bu kadarlıkla iktifa edelim.

Evet, şimdi tavaftayız...

TAVAF

Tavaf, bir şeyin etrafından dönmek, dolaşmak demektir. Istılahta ise Hacerü'l-Es'ad'in bulunduğu köşeden başlayarak orada biten Kâbe'nin etrafında yapılan 7 tura denir ki bu turların her birinin adı Arapçada şavt'tır. Kâbe, ihram, dua, Hacerü'l-Es'ad, istilam, Makam-ı İbrahim, zemzem, bunların her birinin tavaf ile direkt veya dolaylı irtibatı var; var ama merkezdeki kavram hiç şüphesiz Kâbe ve şimdi tavafa başlıyoruz.

İhram, abdest, niyet her türlü maddî hazırlığını yapıp Hacerü'l-Es'ad'i öpecek "Beyt-i atîk'i tavaf etsinler."[14] emrinin gereğini yerine getireceğiz şimdi. Es'ad, kutlu; esved ise siyah demek Arapçada. Her ikisine de izafe ile anılır bu taş. Hacerü'l-Esa'd; kutlu taş, Hacerü'l-Esved; siyah taş manasına gelir Türkçeye tercüme edildiğinde. Biz hep kutlu taş demeyi tercih ettik ve edeceğiz kitap boyunca. Çünkü cennetten geldiğine inanılan, gelmese bile Hz. Peygamberin kendisine izafe ettiği kudsiyetle bizim için kudsi hâle gelen bir taş o. Tevhid kahramanı Hz. Ömer'in beyanları içinde Hz. Peygamber öptüğü için öptüğümüz, o öpmeseydi öpmeyeceğimiz, o selamlamasaydı selamla-

---

14 Hac Sûresi, 22/29

mayacağımız ve taştan öte kendisine bir değer, bir kıymet atfetmeyeceğimiz bir taş: ama sıradan bir taş değil; teslimiyetimizi, itaatımızı, inkiyadımızı kendisine saygı ile gösterdiğimiz, aklımızı, mantığımızı, muhakememizi başımızdan alan ve bu suretle bizi maddenin dar kalıpları arasından sıyırıp, mananın enginlerden engin ufuklarına taşıyan bir taş.

Hacerü'l-Es'ad'i öpmek, Allah ile biat tazelemenin remzidir diye düşünüyorum. Başkalarının da aynı hissiyatı dile getirdiğini gördüğüm için çok rahat hissediyorum kendimi bunu derken. "Elest" bezminde Rabbimize verdiğimiz "Evet, Sen bizim yegane Rabbimizsin." ahdine sadık kalanlar için bu biatın tazelenmesi. "Bir kere de burada, bu vech ile kul olduğumu ilan ve ikrar ediyorum." demek, onu öpmek, selamlamak. Zaten o güne kadar kulluk çizgisinin dışına çıkmamış, hayatını harem bir dairede, harem şuuru içinde geçirmiş bir kul için belki öyle çok büyük bir anlam ifade etmeyebilir bu biat tazelemesi. Ama hayatını günahlara bata-çıka geçirmiş, hata ve nisyan vadilerinde üstü başı toz-toprak olmuş ve 'bir arınma musluğunun' altına geçip bütün mazisini arındırmaya gelen bir kul için çok büyük mana ifade eder, Rabbisi ile biat tazelemek...

Niyet, Iztıba, Remel; Tavaf

Tavafa başlarken söylenen dört cümlelik ifade aslında çok dikkat çekici. İşin mahiyetin anlatıyor insana. Kimsin, nesin, neden buradasın ve ne yapıyorsun ya da ne yapacaksın diye fısıldıyor gönlünün kulağına. Diyor ki ihramlara bürünmüş kul orada: "Allahümme îmânen bike ve tasdikan bikitâbike ve vefâen biahdike vettibaen lisünneti nebiyyike." Ne baş döndürücü cümleler! Kubbedeki taşlar misali sırt sırta vermiş, ahenk içinde birbirlerini destekleyen kelimeler bunlar. Âdeta her bir harfin içinde insanı büyüleyen, insanı insandan alan bir sihir var. "Allah'ım! Sana olan

imanımın gereği, onun bir göstergesi"; demek ki tavaf ameli imanın bir uzantısı, delili. "Kitabını, Kur'ân'ını tasdikin gereği"; neden? Çünkü tavaf emri o beyanda yazılı. O hâlde tavaf emrini yerine getirme, kitabı tasdik anlamını taşımaz mı? "Ahdime vefanın gereği"; neydi ahid? "Sen, benim Rabbim, ben de Senin emirber bir neferinim, kulunum Allah'ım." Ahid buydu ve kul şu an "Tavaf ederek Beni anın!" emrinin gereğini yerine getiriyor. Tabir-i diğerle ahdine olan sıdkını, sadakatını, bağlılığını gösteriyor. Ve son cümle "Nebin Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) sünnetine ittibamın gereği"; çünkü bize tavaf emrini getiren de, onu bizatihi uygulayarak nasıl'ını bize gösteren de O (sallallahu aleyhi ve sellem). O hâlde elbette O'na uyacak, O'na tâbi olacağız. O nasıl tavaf yaptıysa öylece tavaf yapacağız. Zaten o dört sihirli cümleden sonra söylenen son söz de bu; "etûfu; tavafa başlıyorum."

Niyet değil bu söylediklerimiz ama niyetimize apayrı derinlikler kazandıran hususi bir teveccüh. Niyetini bu derinlikte yapan, sihirli dediğimiz bu dört cümleyi duya-duya şuurluca söyleyen insan, Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) sünnetine ittiba ederek, onun gibi tavaf yapmaya çalışır. Yaptığı bu tavaf da gökte melekleri, yerde insanları imrendirir. İnsanın Kâbe'de yalancı olmaması için, biraz önce ağzından çıkan cümlelere muhalif hareket etmemesi lazım tavafta. Aman dikkat!

Şekil şartları açısından riayet edilecek şeyler var tavafta. Hacerü'l-Es'ad'i öpme, rükn-ü Yemâni'yi selamlama, tavaf namazını makam-ı İbrahim'de kılma, Mültezem'de dua etme ve ıztıba ile ilk üç savtta yapılan/yapılacak olan remel. Hepsine kısa kısa da olsa değineceğiz. Hacerü'l-Es'ad'i öpme veya kalabalıktan, izdihamdan dolayı imkânsız ise ona uzaktan yapılacak selamlamayı, literatürdeki deyimiyle istilamı anlattık.

Iztıba ve remel'e değinelim kısaca: ıztıba, ihramın vücudun üst kısmını örten bölümünde yapılan bağlama şekli ile sağ omuzun ve

pazuların açık olması demek. Remel ise ilk üç şavtta metâf alanını çalımlı çalımlı yürümek. Koşar gibi ama koşma değil. Tarihi bir sebebe dayanıyor her iki uygulama da. Hani demiştik hac sembolik ibadetler bütünü diye; işte bunu doğrulayan iki uygulamadır bu. Şöyle ki, rivayetlere göre Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Hudeybiye'den bir yıl sonra Umretu'l-Kaza niyetiyle Mekke'ye geldiğinde müşrikler mağlubiyeti hazmedememenin sonucu olarak dedikodu yapmaya başlamışlar ve mü'minlerin zayıflamış ve bitkin bir hâlde bulunduklarını iddia etmişlerdi.

Aslında bu bir anlamda psikolojik harp denilen şeyin bir parçası idi. Müşrikler fısıltı hâlinde tüm Mekke ahalisine; o döneme göre verem, sıtma, veba vb. hastalıkların kol gezdiği Medine'nin güya Müslümanları güçten düşürdüğünü, hepsinin hastalıklı olduğunu, âdeta ölümünü bekleyen zavallılar hâline geldiklerini uydurmuşlardı. Kendi cephelerine moral pompalama, Müslüman cephesinin ise moralini alt-üst etmeyi hedefleyici bu sözler Allah Resûlünün de (sallallahu aleyhi ve sellem) kulağına gelince; Müslümanların güçten düşmediğini, değil Bedir, Uhud, Hendek, Hayber daha bunlar gibi onlarca-yüzlerce savaş olsa, müşriklerle karşılaşmaya, hesaplaşmaya hazır olduklarını fiili olarak göstermek için ıztıba yapmış ve ashabına da ıztıba yapmasını emretmiş, tavafın ilk üç şavtında da kendilerini seyreden kâfirlerin gözlerinin içine baka baka remel yaparak "yıkılmadık ayaktayız" mesajı vermeye çalışmıştı.

"Şimdi; aradan on beş asra yakın zaman geçmiş. Metâf alanında bizi seyreden ne kâfir var, ne de aleyhimizde konuşan münafıklar. O hâlde ıztıbaya, remele ne gerek var?" şeklinde bir soru akla gelebilir. Muhtemel böyle bir soruya Hz. Ömer şöyle bir yorum getirmiş: "Biz bu remele neden devam ediyoruz? Zira biz, bizim zayıf düştüğümüzü söyleyen kâfirlere güçlü görünmek için bunu yapmıştık, şu anda Allah onları etkisizleştirmiş ve mağlup

etmiştir diyebilirsiniz. Buna rağmen biz Hz. Peygamber'in yapmış olduğu bir şeyi terk etmek istemeyiz."

İsterseniz siz bu izahı, ibadetlerde esas olan taabbudiliğe de bağlayabilirsiniz.

Artık Harem'in civarında dedikodu veya psikolojik harp tekniklerini kullanacak kâfirler, münafıklar yok ama hayalen, fikren, zihnen, ruhen on beş asır öncesine gidebilme, tavaf yaparken alınacak derunî zevk adına çok ehemmiyetli. Iztıba ve remel, insana içinde yaşadığı âlemden tecerrüd ederek, ashâb ile birlikte, Allah Resûlünün (sallallahu aleyhi ve sellem) rehberliği ve imamlığı eşliğinde tavaf yapabilmeyi sağlar. Aman Allah'ım! Şairin ifadesiyle bunu "hayali cihan değer" diye ifade etmek gerekir herhâlde. İşte hayaline cihanların değdiği bu hâlet-i ruhiye içinde tavafı gerçekleştirebilmek için, aklın, mantığın, muhakemenin, mukayesenin veya Necip Fazıl gibi diyelim "aklın oyuncağı" sayılacak her şeyden tecerrüdle, ruhun, kalbin, hafinin, sırrın, ahfânın ve daha ismini bildiğimiz-bilmediğimiz nice nice latifelerin ikliminde seyahat edebilmek için ıztıba ve remel şart. Gördüğünüz gibi kuru kuruya şekil şartı olmasının ötesinde bağrında nice manalar taşıyor bu iki amel.

'Ben'in 'Biz'de Erimesi; Tavaf

Tavaf, O'nun her şey, insanın ise hiçbir şey olduğunu hissettiği en iyi amel. Metâf bu amelin zarfı. Meydanda beyazlara bürünmüş bir insan seli var. Makam, mansıp, rütbe zaten bunları atmıştık ihrama bürünürken. Onun için beyazlara bürünmüş insan dedim. İnsan mı insanlar mı? İşte düğüm buraya atılı. İnsan; binler, yüzbinler, milyonlar var ortada matematiksel olarak; ama hakikat-i hâlde Kâbe'nin etrafında dönen ve tevhidi yakalamış coşkun bir sel. Hiç kimse kendinde değil, hiç kimse 'ben' demiyor orada, 'biz'liğe doğru merdiven dayamış, döndükçe yükseli-

yorlar, yükseldikçe dönüyorlar. Hem de hiç bitmeyen aşk u şevkle. Girenler-çıkanlar, gelenler-gidenler yüzlerce, binlerce ama o tevhide ulaşmış, benliğini terkedip 'biz'lik makamına kurulmuş, kendilerini tavsif eden ismin sonundaki çoğul eki 'lar'ı atıp insan olmuş insanlar.

Zaten maddî açıdan şu dünyanın, kâinatın büyüklüğü ile mukayese edildiğinde insan bir hiç değil mi? Bu bir kenara, Allah'ın azameti karşısında 'hiç' kelimesini ağzına alamayacak kadar hiç değil mi insan denilen bir nutfeden yaratılmış varlık? Doğru ama bu hiçliğine rağmen Allah kâinatı onun için yaratmış. Her şeyi onun emrine seferber etmiş; canlı-cansız her mahlûkât insan için el-pençe divan durmuş, 'emredersin' diyor âdeta. İşte bu manzara karşısında sonradan görme kişiler gibi insan kendinden geçiyor, hiçliğini, faniliğini unutuyor ve her şeye temelluk ediyor, ebedi bu dünyada kalacakmış gibi tavırlara giriyor. Tavaf, bu rüyadan insanı uyandırıyor. Aklını, mantığını, muhakemesini bir kıyıya koyup kalbinin, ruhunun ayağı ile yürüdüğü bu yerde, diğer bir tabirle sel dalgaları içinde sadece bir damla olduğunun farkına varıyor. Deryada damla! Ne anlam ifade eder ki? Olsa ne olur, olmasa ne olur?

Bence korkmamalı insan bundan. 'Hiç'liğini kabullenmekten, İlahi irade karşısında erimekten. Zira varlığa erişmek yokluk dehlizine uğramaktan geçer. *Yok olmayan varlık, var olamaz*. Baksanıza toprağın bağrına atılan tohumlara! Onlar kara toprakta ölmeden, yok olmadan, varlığını inkâr etmeden var olabiliyorlar mı? Toprağın üstüne doğru ser çekebiliyor, çiçek açabiliyor, meyveye durabiliyorlar mı? Hayvanları düşünün; kasabın keskin bıçakları, avcıların parçalayıcı okları altında can vermeden, ocaklarda, fırınlarda yanarak, pişerek yokluğa uğramadan, insanlık mertebesine çıkabiliyor mu? İnsan da bu çarkın dişlileri arasına girip, değirmen taşları arasında ezilen bir buğday tanesi gibi kendinden geçmezse, yokluğa kanat çırpmazsa, varlığa erişemez ki? O hâlde korkma

ey insan! Gel, yok ol sel içinde. Enaniyetini, benliğini, makamını, rütbeni, kimliğini, evsafını vb. her neye mâlik isen şayet, at onları üzerinden ve can u gönülden kabulle yok ol; yok ol ki var olasın. Zaten yok'a yok olmak yaraşır. Yok'un varım demesi haddi aşmışlıktır. Gel burada bari haddini aşma.

Haddi aşarsam, 'biz' olmamız gereken yerde ben, 'ben' olmaya devam edersem ne olur diye bir soru sorma bana Allah aşkına! Çünkü çok açık; eğer sen, 'ben' olmaya devam edersen, selin içinde bir damla, rüzgârın önünde bir yaprak olmayı kabullenmezsen, metâfı dünyevî bir saha, tavafı da nefislerin, enaniyetlerin kol gezdiği dünyevî bir amele çevirirsin. İradî veya gayr-i iradî hemcinslerinden karşılaştığın eziyetlere, cefalara karşılık vermeye kalkarsın. Sen 'biz' olmadığın gibi 'biz' olan veya olmaya çalışan başka 'ben'lere de mani olursun. Allah muhafaza yolculuklarından onları alıkoyarsın. Geri döner onlar 'biz' kulvarından ve bir tekme de onlar atarlar sana. İttirmeler, kaktırmalar, dirseklemeler, kızmalar, bağırıp-çağırmalar hep bu 'ben'liğin terk edileyemeyişin göstergesidir zaten.

Hareket ve Aşk; Tavaf

Tavaf; eğer bana tavafa başka bir isim ver deselerdi hiç şüphesiz 'hareket' derdim. Bir saniye bile olsun durmak yok zira. Durmak yok, yerinde bile saysan hareket edeceksin. Fıkıh kitapları da zaten böyle demiyor mu; eğer metâf alanı sıkışık ise yerinizde sayın, hafif hafif zıplayın, yürür gibi yapın diye. Neden hareket? Çünkü kâinatta bulunan ve insanoğlunun idrak ufkuna giren ya da girmeyen her şey ama her şey her an hareket hâlinde. Atomlardan galaksilere her şey hareket ediyor. "O, her an yeni tecellilerle iş başındadır."[15] âyetinin fehvasına göre varlık bütünüyle hareket hâlinde. Öyleyse, her şeyin hareket ettiği bir kâinatta

15 Rahmân Sûresi, 55/29

senin hareket etmemen, âtıl bir şekilde durman nasıl mümkün olabilir ki? Hareket edecek ve hareketinle zikredeceksin Cenâb-ı Hakk'ı. Sen de katılacaksın koroya. Serzâkirlik yapacaksın ya da arkada ritim tutacaksın ama mutlaka katılacak ve sesinle, sözünle, gönlünle, kalbinle ben de varım deyip isbat edeceksin varlığını. 'Yok'luğunu, 'hiç'liğini kabulle isbat edeceksin kendini. Unutma; yok, yok olunca var olurmuş.

Mecazi aşklarda görmüş, okumuşsunuzdur çoklarınız; belki tatmışdır bazılarınız; âşık maşukunun etrafında döner durur. Geçeceği yol başlarını, geçitleri, kavşakları gözler. Evinin etrafında gece-gündüz demeden kol gezer ve maşukunun simasını uzaktan dahi olsa bir kez daha görebilmek için fırsat kollar. Görünce de o simayı rahata erer, huzura kavuşur, çektiğim bunca eza ve cefaya şimdi değdi der kendi kendine. Aynen onun gibi İlahi aşka mazhar gönül de böyle yapar; yapmalıdır. Pervane dönmelidir Maşukunun huzurunda. İzini sürmelidir yıllar ve yıllar boyu. Eteğine tutunmalı, beni reddetme demelidir fevvâreler hâlinde kaynayan gönlünün sesiyle.

İşte tavaf İlahi aşka meftun insana bu imkânı verir; hac mevsimi bunun en iyi şekilde yapılabileceği zaman, Kâbe de bunun mekânıdır. Aşk oduna yananlara, yandığının farkında olanlara müjdeler olsun! Buyrun girin tavafa, salın kendinizi enginlerden engin zikir selinin içine, dalın dalabildiğiniz kadar sonsuzluk okyanusunun diplerine ve kavuşun Maşukunuza. 'Hiç'liğinizi haykırın, "tut ki Allah'ım elimden, Sensiz edemem" deyin; deyin ki yüksek dağlardan yankılanan sesler misüllü cevap alacaksınız sonsuzun derinliklerinden. Duyun o sesi; bak "Neyin var kulum? Arzun, isteğin nedir?" diyor Allah. Yeter ki Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) misali tavafa durun. Yeter ki Efendiler Efendisinin rehberliğinde, Hz. Âdem ile, Hz. İbrahim, İsmail ve Hâcer ile yanyana O'nun huzurunda tavafa durun; tavafa durduğunuzun şuurunda olun.

Vecd ve İstiğrak; Tavaf

Yukarıdan beri dile getirmeye çalıştığımız hâlet-i ruhiye içine giren insan tavaf esnasında bambaşka bir âlemin insanıdır. Vecd ve istiğrak içindedir, sanki âlem-i şehadette yaşamıyordur. Kimbilir, belki Kâbe'yi değil, meleklerle beraber Beyt-i Mamur'u tavaf ediyordur. İnanın öyledir. Kendini unutur insan o makamda. Dilinde zikir, ne söylediğini bilmez bir hâlde sürekli döner durur. Etrafındaki insanlarla hiç ama hiç alâkası yoktur. Duymaz onları, görmez. Birisi çimdik atmış, diğeri iteklemiş, birisi dirsek vurmuş farkında bile değildir. Devam eder aynı hissiyat ile dönmeye. Etraftaki bazı insanlar fark eder böylelerini ve peşlerine takılırlar, tavaf boyunca da bırakmazlar onları. İçten içe sadece amin derler, onun dudak kıpırtılarına. Gözyaşları eğer ceyhun oldu ise Hak aşığının, damlasının dahi yere düşmesine fırsat vermeden, ellerine yüzlerine sürerler. İhramına dokunmayı, tenine teması kurtuluş vesilesi sayarlar. İhtimal şöyle düşünüyorlardır; "Bu mübarek vücuda temas eden elleri Allah, cehennem ateşinde yakmaz." Niyetlerine göre muamele görürler inşaallah.

Derviş ruhlu insanlar metâfta kendilerinden geçerler. Çünkü kesrette vahdet tecelli etmiştir. Onun nazarında, o an sadece ve sadece O vardır. Etraftaki dağ-taş, ova-oba, insan-hayvan hepsi ama hepsi Allah'ı anlatan bir işarettir. O'nun nurunun, isimlerinin, sıfatlarının akışlarıdır, tecellileridir. Bu her zaman böyledir ama o anda O'nun nuru her şeyi ama her şeyi kuşatmıştır. Gündüzün ortasında, güneşin nurunun tüm yıldızları ışığıyla boğduğu gibi, O'nun nuru da dervişin nazarında her şeyi boğmuştur.

Ne zamana kadar devam eder bu hâl? Tavaf bitinceye kadar mı? Hayır. Bir tavaf yedi şavttan ibarettir. Ama bu kişi yedi mi yetmiş mi şavt yaptığının dahi farkında değildir ki.

Leyla'sını arayan Mecnun misali bu âşık, tavaf ile ayrı bir derinliğe ulaşırken ağızından çıkacak kelimelere dikkat etmelidir. Bir rehbere ihtiyacı vardır insanın bu aşamada. Ağızdan çıkacak kelimeler, dosta çağrı manasındaki dualar, rehber de hiç şüphesiz Nebiler Serveri Hz. Muhammed Mustafa'dır (sallallahu aleyhi ve sellem). Evet bir kez daha hatırlatalım ki söylenen şeyler kalbin içindekini seslendirmeli. Konuşan kalb olmalı, dilimiz değil.

Gönül Dili ve Edeb; Tavaf

Pekala gönül dilimizle dile getirdiğimiz sözlerin, yakarışların, yalvarmaların İlahi huzura muvafık olup-olmadığı, edebe muhalif bulunup-bulunmadığını nereden bileceğiz? Elbette Efendimizden. Nasıl? Tavaf ederken hangi duaları yaptığını sorarak? Kime soracağız? Hadis kitaplarına. Sonra? Sonrası sana kalmış; ya aynıyla onu taklid edersin, ya oradan ölçüyü alır, adâbı öğrenir istikametini belirlersin, ya da senden önce o ölçüyü alıp, adâbı öğrenip istikamet belirleyenlerin ilavelerini olduğu gibi kabullenirsin.

Acaba Hz. Habib (sallallahu aleyhi ve sellem) hiç ayrı kalmadığı Rabbisini, "Beni ziyaret edin." dediği yerde, farklı bir boyutta ziyaret ederken, dil hanesinden Mahbubuna nasıl seslendi?

Bu konuda Efendimiz'den (sallallahu aleyhi ve sellem) çok çeşitli rivayetler var. Birinci şavtta şu, dördüncü şavtta bu, Rükn-ü Yemânî ile Hacerü'l-Es'ad arasında şu diye. En sahih rivayetleri alsak bile hepsini teker teker ele alıp anlatmak, bunların şerhini yapmak farklı bir çalışma ister. Onun için detayına girmeden en sahih rivayetlerden hareketle kısa bir değerlendirmede bulunalım.

Efendimiz her zaman olduğu gibi tavafa da Cenâb-ı Hakkı tevhid eden, tazim eden, tesbih eden cümlelerle başlamıştır. "Lâ ilahe illallah, lâ şerike leh, lehü'l-mülk ve lehü'l-hamd ve hüve ala

külli şey'in kadir" misali beyanlarla. Ardından "Rabbenâ âtinâ fi'd-dünya haseneten..." gibi âyetlerden muktebes câmi dualarla devam etmiştir. Ve sonra hiçbir insanın müstağni kalamayacağı afv u mağfiret dileklerini, taleplerini iletmiştir Rabbi Rahimine. O bütün masumiyet ve masûniyetine rağmen af talebinde bulunmuş ve hiç şüphesiz bu konuda bize örnek olmaya çalışmıştır.

Özetle; önce tesbih u tazim, ardından İlahi beyanla Rabbe teveccüh, sonra kırık-dökük beşeri cümlelerle dünyevî ve uhrevî af isteği ve nihayetinde gönlünün ilham ve dileklerini her zamankinden farklı bir şekilde O'na arzetme.

Evet, mekân boyutu itibarıyla ahde vefanın sembolü olan Hacerü'l-Es'ad'ten başlamıştık tavafımıza. "Ben senin kulunum, Sen benim Rabbimsin Allah'ım!" diye ezelde verdiğimiz sözü, yeniden dile getirdiğimiz yerde. Başlarken kavlî olarak demiştik, bitirirken yine kavlî olarak "Allahümme îmânen bike ve tasdikan bikitâbike ve vefâen biahdike vettibaen li sünneti nebiyyike" diyeceğiz ama ihtimal ki tavaf öncesi ile sonraki deyişlerimiz arasında fark olacaktır ve bu farkı 'fark' makamının insanları farkedecektir.

İstemesek de ayrılık vakti geldi; Makam-i İbrahim'e geçeceğiz İbrahim'in (aleyhisselâm) geçtiği gibi; namaz kılacağız, daha doğru tabirle kılmaya çalışacağız. Yakalayabildiğimiz, yükselebildiğimiz hâlet-i ruhiye içinde bu defa farklı bir şekilde tavafla değil namazla O'na yönelmeye çalışacağız, milyonlar-milyarlar içinde Kâbe'ye yüz sürmeye can atan bağrı yanıklara rağmen, bu lütfu bize ihsan ettiği için farklı bir perdeden teşekkür edeceğiz O'na şimdi.

MAKAM-I İBRAHİM'DE NAMAZ

Makam-ı İbrahim, Hz. İbrahim'in Kâbe'yi inşasında kullandığı iskele taşının mahfazalar içinde saklandığı yerin adıdır. O taşın üzerinde Hz. İbrahim'in (aleyhisselâm) ayak izi bulunduğuna inanılır. Tarih boyunca bu taşı korumak için estetik ve mimarî açıdan çeşitli şekiller denenmiş, taşın çevresi kıymetli taşlar, madenlerle çevrilerek süslenmiş, oda inşa edilmiş, mahfazalar yapılmış vs. Ama şu an dışarıdan bakıldığında görülecek şekilde bir kafeste yer alıyor ve Kâbe'ye 15 metre uzaklıkta bir mesafede.

Tavafını bitiren hemen herkes bu taşın arkasına geçmeli ve hemen namaza durmalıdır. Neyin namazı? Tavafın. Neden? Bu tavafı sana yapman için imkân sunan Rabbine şükür etmen için. Kim yapmış bunu? Tabi ki Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem). Neden Makam-ı İbrahim? "Siz de Makam-ı İbrahim'i namazgâh edininiz!"[16] emri var da o yüzden.

Makam-ı İbrahim'de namaz başka olmalı. Her zamankinden, evde, çarşıda, yolda-bayırda kıldığımızdan çok daha farklı duygu ve düşünceler içinde kendini namaza salmalı insan. Zaten ihram ve henüz bitirdiği tavaf bu imkânı ona verecektir. Zorlamalı insan kendini burada.

---

16 Bakara Sûresi, 2/125

Olmadı, olmuyor diye kendini salmamalı. Efendimizin "Kur'ân okurken ağlayınız, ağlayamazsanız ağlamaya kendinizi zorlayınız." beyanından hareketle insan ayrı bir özen göstermeli burada namazına. Hz. İbrahim ile omuz omuza, Hz. İsmail ile yanyana aynı safta, Hz. Muhammed'in arkasında saf tuttuklarının idrakine, şuuruna varmalı. Göreceksiniz, o zaman o namaz hiç bitmesin isteyecek insan. Devam ettiğince etsin diyecek içinden gelen bir sesle. Hâfız-ı kelam olmadığına belki ilk defa bu kadar içten hayıflanacak.

Bu duygu, bu düşünce, bu his atmosferi ve yoğunluğu içinde kılınacak namaz ile insan belki arşiyesini tamamlayacak, urûcunun zirvesine çıkacak. "Namaz mü'minlerin miracıdır." hakikatini yeni bir hazla tadacak. Tabi şimdilik. Çünkü daha hac yolculuğunun henüz başındayız. Daha kat edilecek çok mesafe var. Bu mesafelerde yaşanacak, tecrübe edilecek pek çok lütuflar var. Her insan iktidarı nisbetinde, kapasitesi ölçüsünde ve liyakatı miktarınca bunlara nail olacak. Nasıl bu kadar emin konuşabiliyorsun derseniz, ben de "Onlar Rahmân'ın misafiri ve Rahmân misafirlerini kapısından boş çevirmez." derim. Siz kendi evinize gelen misafiri boş çevirir misiniz? Kendimizin yapmadığı, yapmayı düşünmediği, hayaline dahi misafir etmediği hatta ayıp, günah, vebal saydığı bir şeyi Rabbü'l âlemin'e nasıl muvafik görebiliriz ki?

Makam-ı Ubudiyette Dua

Şimdi dua vakti. Ama önce Makam-ı İbrahim ile ilgili bir başka noktaya dikkatinizi çekeyim.

Bilindiği üzere Hz. İbrahim yeryüzünde tevhidi ikame eden peygamberlerin başlıcaları arasında yer alır. Şu an tek Tanrılı İlahi dinler dediğimiz Yahudiliğin de, Hristiyanlığın da Müslümanlığın da ortak atası hükmündedir Hz. İbrahim (aleyhisselâm). İtikadî olarak da öyledir, nesebî olarak da. O hâlde Hz. İbrahim, eda ettiği

misyon ve "makam"ı arasında bir irtibat olmalı. Evet, bir irtibat var; var ama bu irtibat ancak ve ancak hakiki Hak yolcularına müyesser. Yani baştan bu yana anlattığımız yolculuğu hem içe hem de dışa yönelik yapabilen, ihramla malından-mülkünden, makamından geçen, tavafta O'nunla bütünleşip 'ben'liğini kaybeden ve 'biz' olan, 'biz' olmaya doğru yol alan insanlar için geçerli bu irtibat.

Uzun lafın kısası Makam-ı İbrahim aslında ubudiyet makamıdır. Tavafta O'nunla bütünleşen kul, Makam-ı İbrahim'de namazla kulluğa geri dönüş yapar. Tevhidin bânisi, putperestliğin yok edicisi Hz. İbrahim'in arkasında İbrahim misüllü namazla kulluğa durur. Elinde baltaya bedel, dilinde dualar.

Söz buraya gelmişken Hz. İbrahim misali insan olmak için Rabbe söz vermeye ne dersiniz? Nemrut'un ateşinden kurtulmuş, gözünün önündeki taşın üzerine çıkarak tevhid binasını inşa etmiş ve ardından insanları O'na çağırmış bir Peygamberin aziz hatırasının önündesin şimdi. Bu makamda durduğuna göre, oranın hakkını vermeye var mısın? Tıpkı Hz. İbrahim gibi önce gönlünde tevhid binasını ikame etme, ardından başkalarını ona davet etmeye niyetli misin?

Hele biraz daha dişimizi sıkalım ve namazla başlattığımız miraciyemizi dua ile taçlandıralım. Sonra zemzem içmeye geçerek serinlemeye çalışırız.

Bence ruhaniliğin zirvesini yakaladığımız, âdeta meleklerin kanatları ile öte âlemlere pervaz edip uçtuğumuz bu noktada duayı uzun tutmalı. Gözyaşlarına boğulup, tıpkı Efendimizin Bedir'de yaptığı gibi ellerimizi kaldırabildiğimiz kadar kaldırmalı ve yalvarmalı bu mekân ve bu zamanda. Zaten hac da bizim Bedir'imiz değil mi Allah aşkına? Bedir'deki kâfirlere bedel düşmanımız kim diyecek olursanız, nefsimizden daha büyük kâfir mi olur derim. Bak, onca uzun yollardan gelip Kâbe'ye sığındığım

ânda bile nefsim beni bırakmıyor, hileleri, desiseleri, vesveseleri, şeytana yardımcılık eden hüviyet ve mahiyetiyle iş başında. "Çabuk ol" deyip duruyor. "Otelde istirahata çekil, yeter bu kadar ibadet!" diyen de onun sesine benziyor.

O hâlde muhasebe atmosferine girdiğimiz şu mekânda, şu dakikalarda ezeli düşmanımızı dinlemeyelim ve Mevlana'nın tabiriyle şerha-şerha olan içimizi, ruhumuzun ilhamlarını Rabbe boşaltalım burada. Af et diyelim Allah'ım! Ümmeti Muhammedi merkeze alalım ve onun bütün yükü omuzlarımızdaymış gibi bir hâlet-i ruhiye içinde "Ne olur Allah'ım, ümmeti Muhammedi bağışla, merhamet et, muvaffak et, Mahzun Nebi'yi daha fazla üzme, ağlatma, güldür!" diyelim ve makus talihimizin açılması, idbarımızın ikbale dönmesi için yalvaralım.

Hz. İbrahim gibi dua edelim; ya da Hz. İbrahim'i konuşturalım dualarımızda. O bundan asırlarca önce oğlu ile beraber Rabbisine yalvarırken şöyle diyordu: "Ey bizim Kerîm Rabbimiz! Yaptığımız bu işi kabul buyur bizden! Hakkıyla işiten ve bilen ancak Sen'sin. Ey bizim Yüce Rabbimiz! Bizi, yalnız Sana boyun eğen müslüman kıl. Soyumuzdan da yalnız Sana teslimiyet gösteren bir müslüman ümmet yetiştir. Ve bizlere ibadetimizin yollarını göster, tevbelerimizi kabul buyur. Muhakkak ki tevbeleri en güzel şekilde kabul eden, çok merhametli olan ancak Sensin!"[17] Biz bu duaya ilave olarak "Ya Rabbi! İçimizden peygamberlere vâris olabilecek salihler, sıddıklar, evliyalar, mukarrabinler, aktablar gönder" diyelim Hz. İbrahim'in: "Ey bizim Rabbimiz! Onların içinden öyle bir Resûl gönder ki; kendilerine Senin âyetlerini okusun, onlara kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları tertemiz kılsın. Muhakkak ki Azîz sensin, Hakîm sensin!"[18] duasına paralel olarak.

---

17 Bakara Sûresi, 127-128

18 Bakara Sûresi, 2/129

Hz. İbrahim'e Rabbi: "Kendini can u gönülden Hakka teslim et!" deyince, o derhal: "Âlemlerin Rabbine teslim oldum"[19] demişti. Eğer biz de bu makamda Rabbimize teslim olduk, bundan böyle sadece O'nun emir ve yasakları çizgisinde bir hayat, O'nsuz hayata bin nefrin diyebiliyor, bunu içimizde hissedebiliyor ve can u gönülden ikrarda bulunabiliyorsak dua için semaya kalkan ellerimizi artık yüzümüzle buluşturabiliriz.

Zemzem

Artık kana kana zemzem içebiliriz. Sa'ye geçmeden önce zemzem içme Nebiler Sultanının sünneti. Rivayetlere göre ayakta ve Kâbe'ye müteveccih "Allah'ım! Senden faydalı ilim, bol rızık ve her dert için şifa istiyorum" duasını yapmış Kâinatın Efendisi (sallallahu aleyhi ve sellem). Zemzem bir hayat iksiri. Melek kanadıyla, gelecekte peygamberlikle serfirâz olacak Hz. İsmail'in topuğuyla ama bidayette ve nihayette Allah'ın izni, lütfu, bereketi ve ihsanıyla açığa çıkan zemzem. "Zemzem ne niyetle içilirse, o faydayı hasıl eder[20]" sözü ise Efendimizin dilinde zemzemin tarifi. Binlerce senedir hayat kaynağı olmaya devam ediyor bütün Müslümanlara; kıyamete kadar da devam edecek, eğer biz ahdimize sadık kalırsak. Tarih boyunca cereyan eden nice hâdiseler, hikâyeler, rivayetler var zemzemle alâkalı. Ta başlangıçtan bu yana, inşasından şifa özelliğine kadar yaşanmış nice nice hâdiseler bunlar.

Tavafla arşiyesini şimdilik tamamlamış hak yolcusu gözünün önünden geçen bir film şeridi misali zemzem içerken bunları düşünebilir. Hayal dünyasının zenginliği nisbetinde bunları gözünün önünde canlandırabilir. Zannediyorum o zaman içilen zemzemin farklı bir halâveti olacaktır. Maddî ve manevî cennet

---

19 Bakara Sûresi, 2/130

20 İbni Mace, Menâsik, 78

kevserlerine denk bir haz, bir lezzeti zevk edecek, midesi yudum yudum zemzemle dolarken, ruhu da hakiki itminana erecektir.

Artık fazla vakit geçirmeden mes'aya intikal etmeliyiz. Safa ve Merve arasında kat edeceğimiz mesafeler bizi bekliyor.

SA'Y

Sa'y, lügatte koşmak, gayret göstermek, çaba sarfetmek, literatürde ise Safa ile Merve tepeleri arasında yedi defa gidip gelmeye denir. Sa'y hedefi, maksadı belli bir yürüyüştür, koşuştur, arayıştır. Bu ibadetin yapıldığı alanın adı da mesâ'dır.

Önce sa'yin Kur'ân'ın emriyle sabit bir ibadet olduğunu beyanla söze başlayalım. Nitekim sa'y esnasında her Safa ve Merve'ye varışta bu âyet yüksek sesle söylenir; çünkü sünnettir: "Safa ile Merve Allah'ın belirlediği nişânelerdendir. Kim hac veya umre niyetiyle Kâbe'yi ziyaret ederse oraları tavaf etmesinde bir beis yoktur. Her kim de, farz olmadığı hâlde gönlünden koparak bir hayır işlerse, mükâfatını görür. Zira Allah şükrün karşılığını verir. O, az amele çok mükâfat veren ve her şeyi bilendir."[21]

Saniyen; sa'yin başlı başına bir ibadet veya hac ibadetinde bir rükün olduğunu hatırlatmak isterim. Sa'y olmadan hac da olmaz, umre de.

Nişâne diye tercüme edilen kelimenin aslı şeâir. Şeâir, hisset-

---

21 Bakara Sûresi, 2/158

me, duyma, içten içe yanma, kavrulma manasında şuur kelimesi ile akraba. Sembol de diyebilirsiniz isterseniz. Şimdilik bunu bir kenara koyalım.

İkinci husus; rivayetlere göre Safa-Merve tepelerine, Câhiliye döneminde müşrikler İsâf ve Nâile isimli putlarını koymuşlar. İbadetleri esnasında onlar da, her iki tepe arasında, daha doğrusu her iki put arasında gider-gelirlermiş. Buradan hareketle, Safa-Merve arasında sa'y yapma, Câhiliye insanını taklit şüphesini akla getirir diye Kur'ân bu âyetiyle zihinlerdeki bütün evham ve şüpheleri silip atıyor. Çünkü emredilen, işi aslına ircadan ibaret. Câhiliye insanının bozduğunu, Hz. Hâcer'le mesnun olan şekle irca.

Nedir işin aslı? Hz. İbrahim, hanımı Hâcer validemizi Allah'ın emrine ittibaen kucağında emzikli çocuğu, Hz. İsmail ile buraya bırakıp gitmişti. Yanlarında getirdikleri azıklar bitince Hz. Hâcer validemiz, yiyecek ve içecek aramak için bu mekâna gelmiş. Yani Safa ile Merve arasına. Yanlarındaki azıklar bitince beşeriyetin muktezası olarak Hz. Hâcer bir arayış içerisine girer. Girer ama kavurucu sıcakların hâkim olduğu bu ıssız mekânda çocuğunu emanet edecek birisi de yoktur. Bir taraftan anne şefkati, anne yüreği ile çocuğuna göz gezdirirken, diğer taraftan yiyecek-içecek bulmak için çabalar. İsmail'ini Kâbe'nin yanına bırakarak Safa'dan başlayarak bir oraya, bir buraya koşmaya başlar. Sa'yin kelime manasını çağrıştıracak şekilde çaba sarfeder, gayret gösterir, bütün enerjisini harcar.

O günkü coğrafi yapı itibarıyla öyle anlar oluyormuş ki o gidip-gelmeler sırasında Kâbe gözden kayboluyormuş, belki küçük bir tepe Hâcer ile İsmail arasına perde oluyormuş. Alabildiğine kısa olan bu görünmezlik, bu gözden kayboluş mesafesini aşmak için Hz. Hâcer tam o kör noktaya gelince adımlarını hızlandırıyormuş şefkatle, merhametle titreyen yürek atışları ile beraber. Nitekim biz de o anı hatırlamak için aynı şeyi yapı-

yoruz sa'y esnasında. Yüreğimiz Kâbe'yi gözden kaçırdığımız, İsmail'i göremediğimiz için belki Hâcer gibi hızlı ve endişeli atmıyor ama adına "hervele" dediğimiz o ameli yeri geldiğinde mutlaka yapıyoruz. Aslolan Ali Şeriati'nin teşbihiyle eğer sa'yde Hâcerleşiyorsak, kalbimizin de öyle atması lazım Kâbe ve Hz. İsmail görüş ufkumuzdan uzaklaştığında.

Yedinci gidiş-gelişte, Merve tepesine tam yaklaştığı anda Hz. Hâcer oldukça yorgun ve bitkin bir hâlde iken bir de ne görsün, çocuğunu bıraktığı yerden fevvareler hâlinde yükselen bir su. Tam da aradığı şey. Kuru gıdadan çok daha hayatî öneme sahip. Öyle ya, sebepler planında insanoğlunun onsuz yaşamayacağı ana besin ve hayat kaynağı; su. Koşa koşa varıyor oğlunun yanına; eliyle, avucuyla suyun çıktığı mekânın etrafını eşeliyor, suyu depolamak için ve Rabbisine şükürle çarpan yüreği, dilinde şükran beyanları ile bir kere daha derinden derine teveccühte bulunuyor. Aramış, gayret göstermiş, çaba sarfetmiş ve hiçbir amelimizi karşılıksız bırakmayan Rabbi Rahim ü Kerim aranan şeyi meccânen başka yerden fadlî bir şekilde lütfetmiş. Ne güzel der arap atasözü; "Arayan ve arayışında ciddi olan mutlaka arzusuna ulaşır."

Aslında Hz. Hâcer ne kadar zor şartlarda yaşamış olsa da hiçbir zaman ümidini yitirmemişti. Kocası, kendisini çocuğu ile birlikte arkasına bile bakmadan bırakıp giderken o şöyle demişti: "Bizi kime bırakıyorsun ve neden?" Hz. İbrahim ihtimal mantıkî izah getiremeyeceği Rabbisinin bu emri için hiçbir açıklama yapmadan yola revan olmuştu. Bu tavrın sebebini tahmin eden, hakiki anlamda peygambere eş bu örnek kadın "Bunu sana Rabbin mi emretti?" diye sormuştu. Hz. İbrahim'in "evet" cevabı üzerine alabildiğine rahatlayan Hz. Hâcer'in ağzından şu sözler dökülür: "Öyleyse Allah bizi zayi etmeyecektir." Yani "Kurda kuşa yem etmeyecektir; açlıktan-susuzluktan öldürmeyecektir." İşte

bu iman ve itminanın neticesinde zemzemi lütfetmişti Allah ona ve onun vesilesiyle bütün insanlığa.

İşin aslı deyip dile getirdiğimiz bu tarihi kesit, sa'yin her faslında bize lazım olacak. Nasıl mı?

Şefkatin Remzi; Sa'y

Sa'y eden insan sa'y esnasında dili zikirle hemhâl, kalbi Hak aşkıyla heyecanla çarpar iken zihnen, fikren, hayalen Hz. Hâcer'i hatırlamalıdır. Hatta Hz. Hâcer ile birlikte İsmail'e su aramak için birlikte sa'y etmelidir.

Mümkün mü böyle bir şey? Hz. Hâcer gerçek anlamda yaşamış bunu, biz ise hayalen yaşamaya çalışıyoruz. O, sıcak havada kumun sıcaklığı ayaklarını kavura kavura koşmuş; biz dışarının sıcaklığını hissettirmeyen klimalı ortamlarda. O, yüreği evlat sevgisiyle çarpan bir anne; biz ise onun hissettiklerinin onda birini hissetsek kendini talihli sayacak kullar. Evet, bunların hepsi doğru; doğru ama ben yine de Hz. Hâcer'in atmosferini yakalayabileceğimize inanıyorum. Daha doğrusu inanmak istiyorum. Bununla beraber şunu da kabulleniyorum; herkese nasip olmaz bu. Kişinin hayal dünyasının enginliğine bağlıdır böyle bir atmosfere kendini kaptırması. Ama bir kaptırabilirse, işte o zaman hakiki manada şeâire hürmetin, ta'zimin ne demek olduğunu anlar; anlar ve kendinden geçer. Hiç bitmesin ister bu çaba ve gayret.

Sa'y tavafla ukbalaşan, uhrevîleşen, 'ben'likten 'biz'liğe geçen insanın yeniden dünyaya dönmesinin remzidir aynı zamanda. Beşer olmanın lazımıdır bu. Tavaf gibi her yanıyla mana yönü ağır basan bir rükünden hemen sonra zemzemle beşeriliğe atılan ilk adım, sa'y ile bir adım daha öteye gider. Çünkü insan bir beşerdir; melek değil. Yiyecek, içecek, bedenî ihtiyaçlarını karşılayacaktır hayatta kalabilmek için. Ama bunu yaparken, bütün bütün

sekülerleşmemelidir. Ukbaya açılan kapı sürekli aralı olmalı ve gözünün ucuyla sürekli orayı kollamalı, uhrevîlikten uzaklaşmamalıdır. Madde-mana dengesi diyebilirsiniz siz buna. Onun içindir ki sa'y, dünya için, dünyalık için çalışırken Kâbe'yi, Kâbe'nin Rabbini, O'nun emir ve yasaklarını unutmamanın remzidir. Eğer insan beşeriyeti icabı ara-sıra dünyaya dalarsa yani Kâbe'yi gözden kaçırırsa, ukba adına adımlarını hemen hızlandırmalı, hervele yapmalı ve Kâbe ile göz temasını yeniden kurmalıdır.

Karşılık ve Sevap; Sa'y

Dünyevî ölçüler içinde insan için kâr ve zararın her ikisi de mukadder. Hakkın takdiri, lütuf ve ihsanı, beşeri şartları iyi okuyarak plan ve program yapması gibi birçok esbabı birden değerlendirmekle doğru orantılı bir mesele bu. Öyleyse nihayetsiz bir emniyet ya da nihayetsiz bir bezginlik, bitkinlik, kendini salmışlık olmamalı dünya işlerinde. Yani sa'yde. Korku ve ümit arası medcezirler yaşamalı insan esbaba riayet ve Rabbisine iman içinde çalışırken. Bu bakış açısı bize aynı zamanda sa'y eden insanın hangi hâl üzere olması gerektiğini söylüyor; korku ve ümit. "Sa'yimin karşılığını alabilecek miyim acaba?" sorusunun cevabı bu.

"Sa'yimin karşılığını alabilecek miyim?" sorusu ile kasdedilen "Acaba sa'yim kabul oldu mu, kâmilen eda edebildim mi?" ise veya içinde binbir türlü şüphe ve tereddüdü barındıran sorularsa; bence bu makul bir şüphe değil, şeytanın fitlemesi, İblis'ten ilhamını alan nefs-i emmarenin vesvevesi. Demek burada da peşimizde, hâlâ bırakmamış bizi. Taşlamaya devam ediyor. Olsun, meyvalı ağaç taşlanırmış! Demek ki ben onun cephesinde değilim; olsaydım bana bu mübarek mekânda böyle şeyler fısıldamazdı. Nasıl olsa "benden" der, peşimi bırakır, başkaları ile uğraşırdı. Efendimizin Zat-ı Ulûhiyet hakkında aklına yakışık almayan düşüncelerin geldiğini söyleyen sahabiye "Bu imanın ta kendisidir."

şeklinde verdiği cevabı hatırlayalım. Demek akla, kalbe, zihne gelen bu şüpheler imanın delili, inancın göstergesi. Elhamdülillah!

Buna rağmen akıl ikna olmak ister, cevabı ne diye soruyorsanız; bana göre binlerce kilometre uzaktan Rabbisinin "gel" çağrısına icabet etmiş ve belki de hayatında hiç yakalamadığı ruh hâleti içinde doya-doya, duya-duya Rabbisine yönelmiş bir insanın değil aklına; kalbine, hayaline dahi misafir olmayacak, rüyasına bile uğramayacak, uğramaması gereken kuşkular bunlar. Buna şüphe denmez, kuşku denmez, soru hiç denmez; dense dense yukarıda dediğimiz gibi ancak şeytanın fitlemesi denir. Allah'ın beyanına kulak kesilelim. O Kâbe'yi anlatırken: "Biz Beytullah'ı insanlara sevap kazanmaları için toplantı ve güven yeri kıldık."[22] Bu söz yeterli değil mi? Sevap kazanmaları için diyor Allah. Şekil şartlarına ve usulüne uygun ibadet de yapıldığına göre, artık ne gam, ne keder.

Yine Zemzem ve Mültezem; Sa'y

İhram'dan çıkma vakti geliyor yavaş yavaş, tıraş olacak ve çıkacağız artık. Ama ona geçmeden bir şey dikkatimizi çekiyor. Tavaf ve sa'y tam anlamıyla zıtlıklar arenası. Tavafta benliğinden bütünüyle sıyrılan insan, sa'y'de ona geri dönüyor. Tavafta 'ben'lerin yanyana gelip 'biz' olduğu o ortamda ruhaniliğin zirvelerine çıkan insan, sa'y'de yeniden âdeta madde kesiliyor. Tavafta İlahi iradeye ram olup başkalarının ayağı ile yürüyen mütevekkil kişi, sa'y'de kendini düşünüyor. Hariçten yapılan gözlem ve ifade ettiği sembolik manalar itibarıyla bunlar doğru ama bunun ortasını bulmak zorundayız. İşte Kâbe'ye müteveccih olma, bu dengeyi sağlayacak yegâne unsurdur. Gerçek hayatta bunun anlamı O'nun emir ve yasakları istikametinde bir hayat sürme, Kur'ân'ı rehber, Hz. Muhammed'i (sallallahu aleyhi ve sellem)

22 Bakara Sûresi, 2/125

o rehberin yegâne mümessili ve mübeyyini kabul edip ona kulak kesilme olsa gerek.

Artık Merve'ye ulaştık; yedi, yetmiş, yedi yüz kaç defa gidip-geldi isek nihayetinde mutlu sona vardık. Şimdi zemzemi bulma vakti geldi. O hâlde hacı adayı, yolunu Hakk'a tevcih etmiş yolcu, durmadan, duraksamadan Hz. Hâcer misali zemzeme doğru koşmalı. Acaba bizim zemzemimiz ne? Hz. Hâcer'in zemzemi su idi; ya bizim ki ne o zaman? Herkes farklı düşünebilir ama bana göre zemzem Kâbe'nin hemen yanında olduğuna ve Peygamber beyanıyla ne niyetle içilirse, o hâsıl olacağına göre, onun temsil ettiği bir mana olsa gerek. Âcizane kanaatime göre, bizim bugün içinde bulunduğumuz şartlar itibarıyla ihtiyacımız olan hakiki tevhidden tutun da Kur'ân'a ve Nebiler Serverine (sallallahu aleyhi ve sellem) teveccüh, sıdk, vefa, firaset, fetanet, ittifak ve uhuvvete kadar ihtiyacımız olan her şey bizim için zemzemdir ve bu zemzem Kâbe'nin yanındadır.

Rivayetlerde var ki Efendimiz sa'yini bitirince Mültezem'e yaslanıp dua edermiş. Mültezem, Hacerü'l-Es'ad' ile Kâbe kapısı arasındaki mesafedir. Nitekim hemen her zaman orada gözyaşları içinde kendini Kâbe'nin duvarına yani Mültezem'e yaslanmış dua dua yalvaran kimseleri görürüz. Hac ile alâkalı hemen her şeyde olduğu gibi, bunun da sembolik bir manası olması gerektiği akla geliyor. Bence burada mana çok açık ve net; öncelikle orası, "Burası benim evim." diyen Rabbi Rahimin kapısının eşiğidir. Öyleyse o kapının eşiğinden eli boş, hâib ve hâsir dönmemek gerek. Yoksa bu nasipsizlik olur. O zaman bir kez daha yalvarma makamıdır burası. "Af fermanımı almadan buradan ayrılmayacağım; benim Sana Rabb'im demem değil, Senin bana kulum demen önemli; ne olur Rabbim, bir kere kulum de bana, vicdanımda hissedeyim bunu." deme mekânıdır. "Ben bir kul olarak yapmamam gerekeni yaptım, yaşamamam gerekeni yaşadım şu

ana kadar olan ömrümde; bunları itiraf ediyorum Allah'ım Sana, hem de Senin kapının eşiğinde; eğer bana bunlardan dolayı azab edersen bu benim istihkakım, Senin de adaletin; ama af edersen, bağışlarsan, bu Senin rahmetin, merhametin. Ben şu an, işte bu rahmet tecellilerine muhtacım!" deme yeridir.

İnsan bu rahmet tecellilerini vicdanında duydu ise artık ihramdan çıkmalı ve büyük güne Arafat'a hazırlanmaya başlamalıdır. İhramdan çıkmanın tıpkı girmede olduğu gibi âdâb ve erkânı vardır. Tıraş olma en başta gelen bir rükündür. Öyleyse bunları yerine getirelim, gündelik elbiselerimize geri dönelim ve bekleyelim yevm-i Arafat'ı. Tabi bu haccı temettu yapanlar için, kıran'a niyet edenler mahremin hariminde ihramları ile durmaya devam edecekler. Tıraş'ın sembolik değerini ise hac ihramından çıktığımızda dile getirelim.

MİNA

Zilhicce'nin dokuzuncu günü kapıya gelip dayanınca, yapılacak bir tek şey vardır; Kâbe'yi terk etmek. Zira hacı olmak için Kâbe'yi terk şarttır. Ben Kâbe'ye geldim, orayı terk etmem diyen insan hacı olamaz. Yanlış anlaşılmasın, Kâbe'yi terk Kâbe'nin Rabbini terk değildir. Çünkü Kâbe'nin Rabbi sadece Kâbe'de değildir. O, her yerdedir. Kalbi sadece O'nun için atan mü'minin kalbi, O'nun Kâbe'sidir mesela. Hasta yatağında ilgi bekleyen insanın evi, O'nun evidir, O'nun Kâbe'sidir. Bir kudsi hadiste: "Eğer o hasta kardeşinizi ziyaret etseydiniz, beni orada bulacaktınız." diyen O değil mi? Zamandan, mekândan münezzeh Zat-ı Ecelli A'la ile buluşmamız başka yerde olacak, Kâbe'de değil. O zaman vakit gelince Kâbe'de eğlenmemek; randevuya geç kalmamak lazım.

Ne tatlı telaşedir Mina, Arafat, Müzdelife hazırlıkları. Milyonlarca insan, dünyada mahşerin provasını yaşamak için telaş içinde oradan oraya koşar dururlar. "Aman dua mecmuası, aman şu evrâd, aman suyu, battaniyeyi unutmayalım." der dururlar etrafta koşarken. Bırakınız koşsunlar; basit bir şey değil yaptıkları ve yapacakları. Rabbileri ile konuşacaklar gönül lisanıyla; vicdanlarını

açacaklar bütün temizliği ile ve bekleyecekler mehbit-i ilham-ı İlahi olarak hazırladıkları kalblerine, gönüllerine "affoldunuz" beyanının doğmasını. Efendimizin dilindeki müjde ile "Annesinden doğduğu gün gibi bembeyaz, masum ve günahsız hâle dönecekler.", yeniden doğacaklar, bedende olmasa bile, özde, ruhta, manada dirilmiş olarak yeniden hayata başlayacaklar. Bu neticeyi elde etmek icin bu kadar telaşı, hazırlığı, heyecanı çok görmemek lazım o zaman.

Arafat'a, büyük buluşmaya doğru giderken Nebiler Sultanı (sallallahu aleyhi ve sellem) bir gün önce hareket etmiş Mekke'den. Yevm-i Arafat değil de yevm-i terviye günü yani Zilhicce'nin 8. günü sabahı ana kucağı, ata yurdu, "Müşrikler tarafından çıkarılmasaydım ey Mekke, vallahi senden ayrılmazdım." dediği Mekke'den ve belki de kendisini Mekke'ye bu kadar bağlayan Kâbe'den sabahın erken saatlerinde ayrılmış ve Mina'da, bugün Mescid-i Hayf'ın bulunduğu kayalıklar arasındaki mekânda ârâm eylemiştir. Arafe günü sabah namazı dahil, 5 vakit namazını burada kılmış, tam bir gün Arafat için, büyük buluşma için son hazırlıklarını tamamlamış ve arefe günü sabah namazını müteakip Kusva'sına binmiş, vakur ve mehip yürüyüşle telbiyeler eşliğinde Arafat'a yönelmiştir.

Böylelikle ruhen ayrı bir hazırlığa kapı aralamış bizler için Efendimiz. Zira bir gün sonra büyük buluşma gerçekleşecek. Bir Müslüman için hayatının en önemli günü. En önemli günlerinden biri değil, en ehemmiyetli günü. İmkânı olanların, yol bulabilenlerin ömürde bir defa mutlaka eda etmeleri gereken hac ibadetinin olmazsa olmaz rüknü. Böylesi büyük bir buluşma için elbette maddî ve manevî hazırlığın tam olması gerekir. Mina'da geçireceğimiz bu bir gün bize bu imkânı verecek. Haşa! Efendimiz için böyle bir şey söyleyemeyiz. Zira O, her zaman O'nunla beraber. Kalbi sürekli vahy-i İlahi'ye açık. Bizim için yapmış

bunu; fiiliyatıyla örnek olmak için. "Küçük hac ile yani umre ile hazırlığınız aslında tamam; ama olsun, bu defa farklı boyutlarla, bu vadide bir kez daha hazırlanın" demiş. O hâlde iyi değerlendirmek gerek Arafat öncesi Mina'da geçirdiğimiz bu bir günlük zamanı. Konsantre ve dua; anahtar iki kelime.

Artık Arafat'a çıkma zamanı geldi. Sabah namazından sonra, güneş doğduktan hemen sonra Arafat'a yönelmeliyiz güvercin kalbi gibi aşkla, sevgiyle, muhabbetle ve güvenle çarpan yüreklerimizle...

ARAFAT

Arafat kelime manası itibarıyla bilme, tanıma, anlama; içinde eda edilen vazife itibarıyla dua demek. Hakiki anlamda dua, bildiğiniz gibi ancak marifet ufkuna erenlerin işi. Dolayısıyla bu ikisi arasında ciddi bir irtibat var. Arafat'ta marifet ufku yakalanacak, irfana erilecek, arif olunacak. Pekala daha önceden o marifet ufkunu yakalamış, maruf ile tanışmış arifler için Arafat ne demek denirse, bana göre hasretin vuslatla neticelenmesi demek; belki de halvet demek; sevgili ile konuşmak, görüşmek, halleşmek ve dertleşmek demek. Başka türlü olsaydı ihtimal şu duaya, şu yakarışa, şu muhavereye mana vermemiz imkânsız olurdu. Yalnız muhavere derken bizim idrak boyutlarımız ve sınırlarımız içinde. Müşahademiz tek taraflı. Yani kulun dediklerini istiyor, hâllerini dünya gözüyle görüyor ama Rabbin ona ne dediğini, o şahsın vicdanına nasıl doğduğunu, tecellilerini, hatta tecellillerin aksini bizim görmemiz zorlardan zor, imkânsızlardan imkânsız; ta ki onun/onların hâlleriyle hâlleninceye kadar. Şöyle yalvarıyor naz makamında, diyor ki Rabbisine Arafat'ta: "Allah bana kâfidir. Ben ona iman ettim, tevekkül kıldım, havl ve kuvvet sadece ve sadece O'nun elindedir. Allah'ım! Sen, Sana Seninle yönelmemi istemesen de,

ben Sana Seninle yöneliyorum. Rabbim, rızan olmasa da, benim kalbimden Senin muhabbetin dışında her şeyi sil, at. Uzuvlarımı Sana, Senin emrine muhalefetten muhafaza buyur, koruma altına al, himayeni esirgeme onlardan. Sana kasem ederim ki Allah'ım, eğer hıfz u inayetinle beni gözetmezsen, riayetini bana yâr etmezsen, kudretinle muhafaza buyurmazsan, mahlûkâtından bir ümmet helak olur ve bunun zararı da şu Senin kuluna, kölene dokunur." Herkesin söyleyeceği söz müdür bu Allah aşkına? Allah ile pazarlık değil haşa ve kella, ama o naz makamına erişmeyen insanların ağzından dökülecek sözler de değil bunlar.

Arafat, Mekke'ye yaklaşık 20 kilometre uzaklıkta düz bir ovanın adı. Doğusu batısı, güneyi, kuzeyi ile beraber yaklaşık 1350 metrekarelik bir alan. Ona halk arasında "Arafat dağı" denmesi galat-ı meşhur. Bilemiyoruz belki Arafat sınırları içinde küçücük bir tepe olan Cebelü'r-rahme'den hareketle bu isim verilmiştir. Cebelü'r-rahme ise Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın cennetteki beraberliklerinden sonra yeryüzünde ilk buluştuğu yerlerden biri olarak söylenir. Mina da var bu rivayetlerin içinde. Hakikat-i hâli sadece Allah bilir. Ama şunu biliyoruz; Allah Resûlu (sallallahu aleyhi ve sellem) veda haccındaki o meşhur hutbesinin bir kısmını burada halka irad etmiştir. Yani Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın buluşma yeri olan tepe, Nebiler Serverine minberlik yapmıştır.

Allah Resûlu "Hac, Arafat'tır." buyurur. Manası şu; hac arefe günü bizzat Arafat'ta olmaktır. Öyleyse ne niyabet ne de vekalet geçerli. Ete-kemiğe bürünmüş bedeniyle bizzat o mekânda bulunma şart ve elzem. Lâzımî manası ve halka mal olmuş şekliyle; bir ân-ı seyyale bile olsa arefe günü Arafat'ta vakfe yapma. "O zaman diliminde velev ki uçakla bile olsa o mekânın üzerinden geçme, baygın veya uykuda dahi olsa orada bulunma vakfedir." şeklindeki bazı fıkhî içtihadlar; bir başka deyişle şuurun tealluk etmediği bu türlü bulunuşlar vakfe yerine geçer demek, müza-

keresi yapılabilecek görüşlerdir. Fakat bunun yeri burası değil. Madem değil niye bu cümleler derseniz; ibadetin şuur boyutuna dikkat çekmek için kısa bir hatırlatmada bulunalım istedik.

Vakfeye gelince, duraklama, durma demek. Dikkat edin, kalma, ârâm eyleme, yatma, geceleme demek değil; duraklama. Rabbe ulaşıncaya kadar hareketimiz devam edecek çünkü. O hâlde Rabbisine doğru yönelmiş hac yolcusunun, hak yolcusunun kısa bir müddet duraklayacağı geçici durağı burası.

Öğle ile ikindi arasında, bu alanın neresinde olursa olsun hacı adayları duraklayacak. Rabbilerine yönelecek ve mahşerin provasını yaşadıkları bu mekânda yılların hasretini gidererek içlerini boşaltacaklar.

Arafat, marifet demek dedik. A-re-fe kökünden geliyor. İrfan, marifet, tearuf, maruf, arefe, arif hepsi de a-re-fe fiilinden müştak. Marifetullah, Allah bilgisinin irfanla buluştuğu, irfan hâline geldiği zamanı ifade eden bir kavram. O zaman Arafat bize bu istikamette mesafe kat ettirecek. *Bizi örften marufa, maruftan tearüfe, tearüften irfana, irfandan marifete, marifetten marifetullaha taşıyacak*. Kendimizi, özümüzü, ilk ve son durak olan Rabbimizi tanıttıracak. "Kendini bilen Rabbini bilir." kutlu beyanı bunu anlatır bize.

Arafat Rahmân'ın misafirleri için kendini bir günlüğüne âdeta gelin gibi süsler. Hak yolcusunun Rabble münasebetini inkıtaya uğratacak şeyleri engellemek için imkânlar ölçüsünde hazırlıklar yapılmıştır. Sıcağın-soğuğun muhtemel zararından, sıkıntısından, eziyetinden bizi koruyacak çadırlar; beşer fıtratının bizi zorladığı yiyecek-içecek ve tuvaletler, milyonlarca insanın Meş'ar-ı Haram'a, Mina'ya Mekke'ye intikali için nakil vasıtaları ve daha aklınıza gelebilecek başka şeyler. Hepsi vakfe için. Vakfe, va-ke-fe fiilinden gelir. Onun durma, duraklama demek olduğunu anlattık yukarıda. Fakat vakfe, bir şeyin künhüne, iç derinliklerine

vakıf olma anlamında vukuf demektir aynı zamanda. Öğle ile ikindi namazları cem edilerek kılınır Arafat'ta. Namaz tesbihatını müteakip ayağa kalkılır ve kıbleye müteveccih duaya durulur. Bir arkadaşımın bana hac tecrübesini yansıtırken *"Arafat'ta dua ayakta başlar, yerde biter."* demişti de anlamamıştım ne demek istediğini. Dedik ya baştan, hac anlatılmaz yaşanır diye; işte bu da o cümleden bir beyan. Arafat'ta vakfe ancak yaşanır. Kelimelerden müteşekkil hiçbir cümle kalıbı onu ifadeye güç yetiremez. Hiçbir lisanın kelimeleri ruhta, manada, histe, duyguda, zihinde, kalbte, özetle latifelerde yaşanan şeyleri ifadeye yetmez. Ama her şeye rağmen isterseniz Arafat'ta aradığımız, arayıp da bulduğumuz, bulduğumuzu zannettiğimiz o Maruf u Meçhul'u, Arafat'ta vakfeyi ve vukufu anlatmayı deneyelim.

Sekine, Huzur Rüzgârı; Arafat

Zaman olarak güneşin tam tepede bulunduğu ve hararetini tabir caizse ağzından kustuğu dakikalarda; bir başka dille günün en sıcak zaman diliminde Rabble randevu vakti gelir çatar. Kimsenin aklına gelmesin, neden öğle vakti de sabah ve ikindi serinliği değil diye! Daha ötesini söyleyeyim size, güneşin sıcaklığından korunmak için bile olsa başa takke geçirmeye müsade yok orada. Neden mi? Mahşerin provasını yaşıyoruz da ondan. Hani "Vakti gelip de o kulakları patlatan dehşetli gün geldiği zaman. İşte o gün kişi kardeşinden, annesinden ve babasından, eşinden ve evlatlarından bile kaçar. O gün onlardan her birinin başından aşkın derdi ve tasası vardır."[23] ifadesinde yerini bulan, kişinin, annesinden, babasından, yarinden, yârânından kaçtığı günün provası. Gerçeğinden yaşanmayacak bir şey, provasında hiç yaşanır mı? "Çok sıcak oldu, şöyle gölgelik bir yer yok mu?" diyebilecek misiniz o gün? Elbette ha-

---

23 Abese Sûresi, 80/34-37

yır. Peygamberlerin bile kendilerine şefaat isteğiyle gelenleri kapılarından geri çevirdiği bir gün, o gün. O hâlde, meseleye böyle bakmalı. O günün er veya geç geleceğinin şuuru içinde yol yakınken, daha ömrümüz varken, provasını yaşadığımız şu günün Hak önünde ve geriye dönüş imkânı olmayacak tarzda ilk defa ve son defa oynanacağı, oynamak ne kelime bizzat yaşanacağı gün gelmeden, aklımızı başımıza devşirmemiz gerektiğinin şuurunu alalım Arafat'tan.

Ama bir itirafta bulunayım, sadece ben değil, birlikte olduğumuz başkaları da katıldı bu diyeceklerime; o sıcaklığa, Arafat'a intikal esnasındaki onca yorgunluğa rağmen her şeyi unutuyorsunuz orada. Âdeta sekine yağıyor gökten Arafat ve Arafat'takiler üzerine. Bedir ashabının üzerine yağan sekine gibi bir sekine bu. Bir huzur rüzgârı esiyor üzerinize her bir canibinizden. Sadece O'nu düşünüyorsunuz o an. Ama bir tek farkla, Celalî değil, Cemâlî tecellilleri ile O'nu. Gadabı ile değil, rahmet ve rahimiyetiyle O'nu. Evet, Arafat'ta Arafat'la bütünleşen ve Fethullah Gülen Hocaefendi'nin tabiriyle ARAFATLAŞAN insanın gözünde Allah'ın Celalî isimleri, sıfatları, tecellileri hepsi ama hepsi gözünün önünden siliniyor ve sadece Cemal ile hemhal oluyor. Karşısında öyle bir Rabb-i Rahim ve Kerim'i görüyor ki insan, değil denizler, okyanusların köpükleri adedince günah işlemiş bile olsa, yeryüzündeki kum tanelerinin sayısınca cürme batmış da olsa, farz-ı muhal doğduğu günden bu yana hep günah vadilerinde hayatını sürdürmüş bile olsa, ne gam, ne keder diyor ve "Hasbünallahu ve ni'mel vekil"i bir farklı duyuyor bu noktada. "Ben kul olarak yapmamam gerekirdi ama yaptım ve pişmanım, şimdi rücu ediyorum, tevbe ediyorum ve bu rücumla, bu tevbemle yine bana yakışanı yapıyorum. Hâlim Sana açık. Beni benden iyi biliyorsun. Her şeyime rağmen affet beni Allah'ım!" diye yalvarıyor.

Aslında naz makamının ifadeleri bunlar. Dolayısıyla o yakınlığı kalbinde hissetmeyen kişilerin ağzından çıkacak sözler değil. Ama olsun; burası farklı bir yer, takliden bile olsa, O Rahman, O Rahim, mutlaka cevap verecektir. Liyakatsizliğimden dolayı bana olmasa bile, etrafımdaki binlerce, milyonlarca bağrı yanıkın yüzü suyu hürmetine beni affedecektir. Evet, gerçekten böyle düşünüyor insan.

Dua ve Duanın Rükünleri; Arafat

Yakîn derecesindeki bu anlayış, insana itminan veriyor, başka hiçbir şeyle sağlanamayacak güç veriyor, kuvvet veriyor ve insanı belki de saatlerce ayakta devam edecek dua için dilinin bağını çözüyor, karanlık koridorları aydınlatan ışık oluyor. Öyle ki insan saatlerce ayakta dua ediyor da, ayaklarının bağı çözülmüyor; bir saat, iki saat ayaktasınız ama 10 dakika gibi geliyor size. Zaman duruyor âdeta. Bast-ı zaman yaşanıyor ihtimal, zaman mefhumu bütünüyle ortadan kayboluyor.

Pekala ne istiyor insan ya da ne istemeli? İşin püf noktası burası zaten. Gördüğüm kadarıyla söyleyeyim; cennet istemiyor insan; aksine Semani'nin dediği gibi "Babamın bir buğday tanesine sattığı şeyi niye isteyeyim ki!" düşüncesi ile dopdolu, sadece ve sadece O'nu istiyor. Yunus diliyle ifade edecek olursak; "Cennet cennet dedikleri/Birkaç köşkle, bir kaç huri/İsteyene ver onları/Bana Seni gerek Seni" diyor. Ayıklık ve uyanıklık (âlem-i sahv) değil, Hakka vuslat aşkıyla kendinden geçmiş (âlem-i sekr) bir hâlde yaşadığı için böyle diyor. Yoksa şer'i kıstasların ne dediği malum. O kıstasları bize talim buyuran Efendiler Efendisi, Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) cennet cennet diye yalvarmaları da malum. Dolayısıyla sadece Seni diyen ve başka her şeyi elinin tersiyle iten bu insanı, içinde buunduğu hâlet-i ruhiye itibarıyla değerlendirmek gerek.

Aklıma şu misal geliyor bu ruh hâletindeki insanı kafamda tahayyül ederken; hani bir dervişe sormuşlar sen kimsin diye. Cevap vermiş derviş; "Ben Sultanım, O (Allah) benim vekilim." Rabbin yolunda bulunan kişilere Allah'ın vekil olduğuna inancımız tam. 15 asırlık İslâm tarihi yüzlerce, binlerce hadisesiyle buna şahit. Ama yine de bu hakikat böyle ifade edilmemeli; edeb, Rabbe karşı olan saygı buna mani olmalıdır. Fakat gel-gör ki dervişin içinde bulunduğu hâlet-i ruhiye ona böyle söyletiyor. İşte Arafat'ta Arafat'laşan hacının muvakkaten içine girdiği hâl bu. Dolayısıyla değil lisan, kalbin atışları bile SENİ, SENİ der/diyor orada, o anda.

Şunu rahatlıkla söylebilirim ki hac vazifesini eda etmek için maddî manevî fedakârlıklarla oraya gelen herkes Rabbisi ile kendisi arasına giren perdelerin kaldırılmasını istiyor. Siz bunu, istemelidir şeklinde de okuyabilirsiniz. Nedir bu perdeler? Mahlûkâtın sayısı adedince. Yani o kadar çok, o kadar çok ki! Allah'a insanı ulaştıran vesilelerin mahlûkâtın sayısınca olduğu gibi, şeytana ulaştıran vesileler de o kadar. Bu da demektir ki insanı Allah'tan uzaklaştıran vesileler mahlûkâtın sayısı adedincedir. Onun için şaşırılacak bir şey yok.

Fakat Rabbini bilme yolunda mesafe katederken önce kendini bilen, bilmek için hususi gayret sarfeden, bir sarraf hassasiyetinde elinde işlediği malzemeyi tezgâha ya da bir cerrah dikkati içinde kendi nefsini ve ruhunu ameliyat masasına yatıran sufilerin, âlimlerin bilgelerin beyanları ile bu mânialari 4 kategoride toplayabilirz. Onlar toplamışlar, ben intikal ettiriyorum sadece. Nefis, şeytan, dünya ve halk yani insanlar. Nefis malum. Şeytan, izaha gerek yok. Dünya, bütün mezâfiri ile, süslü, zinetli, bakışı bulandırabilecek her türlü cazibesi ve güzelliği ile maruf. Ve halk; teveccüh-ü nas diyebilirsiniz, riya diyebilirsiniz, onların hoşnutluğunu öne alma diyebilirsiniz. İşte bu dört kategorideki her şey

insanı Allah'tan uzaklaştırır. Bunun şuurunda olan her Müslüman da Arafat'ta bu dört şeyden Rabbine sığınıyor.

Arafat'ta dua esnasında içinde bulunulacak hâlin çok önemli olduğunu düşünüyorum. İşin aslına bakarsanız mü'minin her hâli böyle olmalı ama gel gör ki malesef. Nedir bize malesef dedirten hâl; ıztırap. Muztarıp bir sineye sahip değiliz çoklarımız. Hakka, hakkıyla kul olamayışımızdan dolayı muztarip değiliz; Habibine, Habibine yakışır ümmet olamayışımızdan dolayı muztarip değiliz; günahlarımızın hacaletinden dolayı muztarip değiliz; âhiret endişemiz yok çoklarımızın. Şen-şakrak hayat, hayatımızın kaidesi. Kahkalarla gülen birisine bir velinin yaptığı uyarı içinde, sanki cennetle müjdelenmiş gibiyiz çoklarımız. Çakırkeyf bir hayat yaşıyoruz. Hâlbuki mahşerin provasında, günahların silinip atılacağı mekânda, ümmet-i Muhammedin merkeze alınacağı dua zamanında, şen-şakrak olmak, güle-oynaya bir tavır takınmak tek kelime ile yanlıştır. Tam aksine günahlarının hacaleti her hâlimize yansımalı, af fermanı alıp-alamayacağımız endişesi ile kıvranan bir ruh hâleti içinde bulunmamız gereklidir. Şöyle hulasa edebiliriz, *Arafat haccın rüknü, dua Arafat vakfesinin lazımı, ıztırap da dua eden hak yolcusunun lazım-ı gayr-ı müfârıkıdır.*

Arafatlaşma ve Ümmet-i Muhammed; Arafat

Bu hususi zamanda, hususi mekânda, rahmet bulutlarının, huzur rüzgârlarının, af fermanlarının başımızın üzerinde dolaştığı anda ellerimizi kaldırıp Nebiler Serveri'ni şefaatçi yaparak O'ndan O'na; kahrından lütfuna sığınacağız. Efendimizin istediği gibi yalvaracağız. Fıkıh ve adap kitaplarımızda yazdığı gibi besmele, hamdele, salvale ile başlayıp yine onlarla bitireceğiz. Sultanın kapısında perişan bir dilenci gibi. İstediğini almadan o kapıdan ayrılmamaya kararlı ısrarlı bir ferd gibi. Gözyaşları içinde.

Belki kendi gözyaşları içinde boğulacak bir havuz içinde. Gönlü mahzun, kalbi hüşyâr bir vaziyette.

Şimdi gelelim, meselenin püf noktasına; en çok neyi isteyeceğiz? Efendimizin Arafat'ta yaptığı bazı dualar vardır fakat ille de şu duayı yapın diye bir telkini yoktur ümmetine. Sahih hadis mecmualarında gördüğümüz kadarıyla "Allah'ım! Kalbime nur, kulağıma nur, gözüme nur ver. Sinemi aç, işimi kolaylaştır. Kalbe gelen veseveselerden, işlerin dağınıklığından, kabrin fitnesinden, geceye ve gündüze girenlerin şerrinden, rüzgârın getirdiği şerden Sana sığınırım. Allah'ım! Hidayetinle beni doğru yola ilet, takva ile beni temizle, sonrasında ve öncesinde dünya ve âhirette beni bağışla!" diye dua etmiştir ama siz de şu duayı yapın dememiştir. Demek burada insan gönlünden gele gele, yalvara yalvara isteyecek ve bu konuda herhangi bir kayıt sözkonusu değil.

Arafat öyle bir makam ki insan bu vakfenin sonunda ARAFATLAŞACAK inşaallah. Ama onun Arafatlaşmasını sağlayacak olan işte bu dua esnasında göstereceği maddi-manevi performans olacak. "Herkesin istidadına vabestedir asâr-ı feyzi" ifadesinde denildiği gibi, bu umumi rahmet pazarından herkes istidadı nisbetinde, göstereceği performansla doğru orantılı olarak istifade edecek. O zaman bazı şeyleri bazı şeylere tercih etmek lazım. En basitinden "nefsi nefsi" yerine "ümmeti ümmeti" diyen bir Peygamberin bağlıları olduğumuza göre, burada, bu makamda, bu ahval içinde, Rabbe en yakın olduğumuz şu anda Ümmet-i Muhammedi, onun ihtiyaçlarını nefsimize, nefsimizin istek, arzu ve ihtiyaçlarına tercih etmemiz lazım. Uzun sözün kısası; Ümmet-i Muhammedi merkeze alan, hep o eksen etrafında dönüp duran dualar etmeliyiz başlangıçta. Fethullah Gülen Hocaefendi'nin bir tespitini ve aynı zamanda bir temennisini dile getireyim burada; diyor ki "eğer Ümmet-i Muhammedin derdiyle dertlenip yana yakıla dua eden muztarip üç

sine olsa Arafat'ta, öyle muzdarip ki dua ederken çatlayıp ölse, bayılıp düşse, Allah idbarımızı ikbale çevirir."

Evet; Hz. Âdem ve Hz. Havva: "Ey bizim Rabbimiz, kendimize yazık ettik. Şayet Sen kusurumuzu örtüp, bize merhamet buyurmazsan, en büyük kayba uğrayanlardan oluruz!" diye yalvarıp yakarmışlardı bu mekânda asırlar önce. Acziyetin, muhtaç u geda oluşun itirafını görüyoruz burada. Pekala Ümmet-i Muhammedin asırlardır içinde bulunduğu ahval karşısında bizim acziyetimiz meydanda değil mi? Etrafımızda dönüp duran oyunlara, o oyunların bizi götürdüğü ve götüreceği yeri gördüğümüz, bildiğimiz, yaşadığımız hâlde, birşey yapabiliyor muyuz? Yaptığımız kadarıyla yaptıklarımızın bu oyunları ters yüz etmediği meydanda değil mi? Düşman bu, çok kavi, çok acımasız. Eğer Allah'ın havl ve kuvveti, lütuf, ihsan ve inayeti bizimle beraber olmazsa vay hâlimize! İşte bu hakikatlerin idraki içinde doya doya, duya duya Ümmet-i Muhammedi duada baş köşeye oturtmak gerek.

Günahların İkrarı ve Beraat Senedi; Arafat

Ümmet-i Muhammed için duadan sonra insan, nefsini merkeze almalı. Bu yaşa kadar yaşadığı hayatındaki yanlışlarından, hatalarından, bildiği-bilmediği, şuurlu-şuursuz isyanlarından, günahlarından rücu ve tevbe etmeli, bir daha bu türlü yanlışlıklar içine iradi olarak girmeyeceğine söz vermeli Rabbine. "Bugün gözüne, kulağına, diline sahip olanın geçmiş günahları bağışlanır."[24] müjdesini elde etmeli ve öyle indirmeli ellerini havadan. Ufkunun, kapasitesinin, kabiliyetinin yettiği kadarıyla içini Rabbisine dökmeli her fert. Gerekirse bir kûşe-yi uzlete çekilmeli, sadece ben ve O demeli. Zaten başka türlü insan

24 Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/329, 356

Arafatlaşmaz ki? Günahlarının hacaletinden, affolur muyum endişesinden şerha şerha olmuş içini bağrı yanık âşıklar misüllü dökmeli ki insan Arafatlaşabilsin. Ben, biz ve O dairesinin en önemli ve zirve noktası olan O makamında O'nunla buluşabilsin. Unutmayalım, Arafat uhrevîlik bağlamında son durak. Bundan sonraki menâsikte Müzdelife'de, Mina'da dünya bizi bekliyor.

Burada bir tavsiye; gerek Efendimizden mervi (sallallahu aleyhi ve sellem), gerekse 15 asırlık İslâm tarihi boyunca yaşamış nice gönül erlerinin dillerinden dökülen öyle yanık dualar var ki, bence tam bu safhada onlar, bizim için vazgeçilmez, paha biçilmez değere sahiptir. Taklit olmaz mı? Olsun; her şeyin başlangıcı zaten taklittir. Taklite hiç takmamalı ve takılmamalı. Yeter ki manaları anlaşılan veya anladığınız, konuştuğunuz dilden tercümelerinden yapılsın bu duaların. Binlerin-milyonların gözyaşlarına boğulduğu o ruhani zaman ve mekân diliminde o dualar bizi başka bir dünyaya taşıyor. Taşıyor ama hepsi bu kadar; kelimeler bunu anlatmaya yetmiyor. Başta demiştik; hac anlatılmaz, yaşanır diye.

Sonra eş, çocuk ve yakın-uzak akrabalardan oluşan aile, arkadaşlar ve dua isteğinde bulunan herkesi teker teker ismen zikrederek duada bulunulmalı. Bunu onlar için yapmalı insan; aynı ortak payda etrafında buluşturan değerler adına yapmalı. Zira hadislerden biliyoruz ki Hak nezdinde en makbul dualardan biri mü'minin gıyabında yapılan dualardır. İlavesi var; bir mü'min kardeşi, arkadaşı için dua ettikçe, müvekkel bir melek dua edene 'misli de sana' mukabelesinde bulunuyor.

Sonra? Sonrası yok artık; hac yolcusu inşaallah marifet ufkuna ermiş, af ve beraat senedini almış, annesinden doğduğu günki gibi temiz, masum bir hâle irca olmuş; kısacası Arafatlaşmış keyfiyetiyle meş'ar-i haram'a doğru yürüyecek. Eski dille ifade

edelim; artık öyle bir hâl üzre, öyle bir makam içre ki, Fuzuli gibi rahatlıkla şunları söyleyebilir:

"Canımı Canan isterse minnet canıma.
Can nedir kim anı kurban etmem Cananıma,
Can ile eğer bizden hoşnud ola Cananımız
Cana minnettir Onun kurbanı olsun canımız."

Madem öyle; şimdi bayramlaşmaya geçebiliriz. Kurban bayramının bayramlaşması değil; daha ona bir gün var; bugün arefe. Neyin bayramlaşması o zaman? Af senedini alışın, beraata erişin. Bilmiyorum her çadırda yapılmış mıdır ama bizim çadırda yapılan toplu duayı ve sonrasında yaşanan manzarayı görmenizi çok isterdim; bir daha aynı manzarayı yaşamak için neler vermezdim. Gökyüzünün üzerimize çadır olduğu o mekânda duayı yapanın el-fatiha deyişinden sonraki kucaklaşma hâli. Anadolu camilerinde bayramlarda yaşanan, yabancısı olmadığımız bir manzara. Herkes halka olmuş birbirini tebrik ediyor. 'Beraatin kutlu olsun.' diyor gözyaşları içinde birbirlerine sarılarak. Yine kelime yetmezliği mazaretine sığınarak yaşamayanların bilemeyeceği bu manzarayı bütün mü'minlerin ömründe en azından bir kere yaşaması duası ve temmennisi ile...

Artık Müzdelife'ye gideceğiz; ama Allah'a giden hak yolcusunun burada, günün sonunda bir muhasebe yapması lazım. Hac yolculuğumun en önemli ayağını tamamladım; tamamladım ama katetmem gerekli mesafeyi kat edebildim mi? Hac, öze dönüştü; döndüm mü? Teksirde tevhidi yakalamaktı, yakaladım mı? Allah'tan gayri her türlü kayıttan azade olmak anlamında hürriyetti; hür olabildim mi? Lütuf ile kahrı bir görebilmekti; görebiliyor muyum? Arafat, irfan ufkuna varmanın unvanı, semboluydü; o ufka erebildim mi? Yine Arafat 'ben'likten, 'biz'likten geçip O'nunla buluşmaktı; geçebildim mi, buluşabildim mi? Ve

aynı istikamette benzeri daha nice sorular. Eğer vicdanınıza sorduğunuz bu soruların cevapları sizi tatmin ettiyse, şimdi 'biz'liğe geri dönme zamanı. Çünkü Allah öyle istiyor. "Seyr ilallah, seyr fillah" mertebesinden sonra "seyr minelallah" geliyor. Allah'a doğru yolculuk, O'na varış, O'nunla, O'nun emir ve yasaklarıyla bütünleşme ve en nihayet O'ndan dönüş. Kime? 'Biz'liğimize, 'ben'liğimize. Tıpkı peygamberlerin yaptığı gibi halk içinde Hak'la beraber olmaya.

O hâlde buyurun Müzdelife'ye ...

MÜZDELİFE VEYA MEŞ'AR-İ HARAM

Akşam hava kararmaya yüz tutmuş. Hak yolcusu yüzünde muştu, gönlünde heyecan, dilinde "Lebleyk, Allahümme lebbeyk" nidaları ve elinde üç- beş parça beşeri ihtiyaçları için malzeme ile Müzdelife'ye, Meş'ar-i Haram'a, yeni bir 'biz', yeni bir 'ben' olmaya doğru şuurun merkezine yürüyor. Ne manzaradır o; milyonlarca bembeyaz kefenvâri elbiseleri içinde insan, tepelerden seller misali aşağıya doğru akın ediyor. Allah bunu ifade buyururken; "Arafat'ta vakfeden ayrılıp sel gibi Müzdelife'ye doğru akın ettiğinizde"[25] hemen peşindeki âyette "... insanların sel gibi aktığı yerden siz de akın edin."[26] diyerek bunu zaten bize anlatıyor. Peki sen nesin bu sel içinde? Hiç düşündün mü? Sadece ve sadece bir katre, bir damla. Varlığın ya da yokluğun sele zarar vermeyecek bir katre hem de? Anla artık yerini. Yok olduğunun farkına var; var ki var olasın. Yok'un varlık davası olmaz, olmamalı.

Ne yapacağız orada? İşte Rabbin beyanı: "Meş'ar-i Haram'da Allah'ı zikredin. O size nasıl güzelce doğru yolu gösterdiyse, siz

---

[25] Bakara Sûresi, 2/198

[26] Bakara Sûresi, 2/199

de öyle güzel bir şekilde O'nu zikredin! Bilirsiniz ki, O'nun yol göstermesinden önce siz yolu şaşırmış kimselerdendiniz. Allah'tan af dileyin! Çünkü Allah çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur."[27]

Meş'ar-i Haram'a Müzdelife dendiğini biliyoruz. Müzdelife, ze-le-fe kökünden gelen bir isim. Manası yakınlaşmak, yaklaşmak demek. Meş'ar ise şe-a-ra kökünden gelen şuur yani bilinçle ilişkili bir kelime. Öyleyse Arafat'ta elde ettiğimiz bilgi, anlama, tanıma Müzdelife'de Allah'a yaklaşma, yakınlaşma; Meş'ar'de şuur hâline gelecek. Bu durumda Müzdelife, Arafat kadar önemli. Bazılarının acele edip bir an önce Müzdelife'den ayrılmak istemesini bu aşamada anlamak zor. Organizasyonun gerekliliğinden hareketle bunu söylemiyorum. İşin fıkhî boyutu adına birşey de demiyorum. Sözüm, sitemim tamamıyla ihramlarından bir an önce sıyrılıp 'ben'liğine dönmek için acele edenlere. "Evim, işim, aşım, eşim" diyenlere. Hâlbuki İbni Abbas'ın rivayetine göre Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), ümmeti için Arafat'ta alamadığı beraat senedini Müzdelife'de almıştır.

Ne yapacağız Müzdelife'de? İki şey. Bir; sabah namazına kadar bekleyip, namazı müteakip vakfe yapacağız. İki; Mina'da şeytanla yapacağımız mücadele için âdeta silahlanacağız. Tam dört gün boyunca devam edecek mücadelemiz için lazım olan taşları burada tedarik edeceğiz.

İyi ama hiçbir mücadele plansız, programsız, stratejisiz olmaz. Doğru, işte onun için Müzdelife'deyiz, meş'ar'deyiz. Artık Arafat sonrası eşyanın hakikatine kısmen vâkıfız. Kimin düşman, kimin dost olduğunun bilincindeyiz. Biliyoruz ki başta nefis, ardından ona verdiği vesveselerle, ilhamlarla şeytan bizim baş düşmanımız. O hâlde meş'ar'de bu iki düşmana karşı plan ve program yapacak, hazırlıklara girişeceğiz. Maddî anlamda düşmanla daha

---

27 Bakara Sûresi, 2/198-199

iyi yaka-paça olabilme, görerek, bilerek, duyarak mücadele etmek için sabaha kadar beklemedeyiz. Teçhizatlanma, manevî anlamda duaya durma, vakfe yapma ve bunlarla Allah'a yakınlaşma için sabahı bekleyecegiz.

Marifetin Şuura İntikali, Müzdelife

Müzdelife, Arafat gibi misafirleri için süslenmemiş. Zaten istese de coğrafî şartlar süslenmesine imkân vermiyor. Zaman olarak da süslenmesine gerek yok zira misafirler gündüz değil gece kalacak burada. Hangi saatte intikal ederlerse etsinler, akşam-yatsı namazını cem edecek, cemre taşlarını toplayacak ve sabah vaktine kadar yorgunluklarını atacak, yarınki büyük güne hazırlanacak, duaya duracak ve en nihayet sabah namazı sonrası yapacakları vakfe ile kalb mirsadından Rabbe bir kez daha teveccühte bulunacaklar.

Kaldı ki şuurlanma için bahse medar hazırlıklara da gerek yok. Çünkü insan burada Rabbisi ile başbaşa kalacak gece boyunca. Elde edilecek olan ilim değil ki, ışığa, masaya, kitaba ihtiyaç duyulsun. Söz konusu olan şuur; elde edilen bilgilerin içselleştirilmesi. Bir başka dille, tefekkür ve tezekkür ufkunda O'nunla bütünleşme. Aranan ve istenen şey bu. Öyleyse bu gündüz olmamalı. Gece, bu zaviyeden daha iyi bir zaman. Mehtap yeter ışık olarak. Zaten Müzdelife'nin gece olması bu yüzden. Gündüzün telaşesinden, Rabble konsantreyi bozacak binbir türlü işten insanı uzak tutmak için.

Sonra heyete, topluluğa, gruba da ihtiyaç yok; ferdî bir seyr-i süluk yeterli burada. Hatta şart. Zaten Kur'ân'ın meş'ar değil, Meş'ar-i Haram demesi, bunu ima ediyor sanki. Harem bir mekânda, harem bir zamanda, haremle halvet. İslâmî terbiyeyi almış kim vardır ki, haremiyle halvetinin görülmesini, bilinmesini, duyulmasını istesin? Arafat'ın çoğul, meş'ar'in tekil olması da aynı manaya işaret etmiyor mu zaten?

Cemerât için bir hususu burada hatırlatmak lazım; teçhizât hazırlamada şeytana karşı atılacak taşların evsafına uygun seçilmesi gerekir. Kılı-kırk yarmalı insan orada, neden ve niçin'leri aklına getirmeden. Neden mi? Çünkü şeytanla savaşa gidiyoruz ve biz askeriz. Başımızdaki kumandan böyle emretmiş, kendisi öyle uygulamış. O hâlde askere düşen şey emre itaattir. Zaten baştan beri bunun sembolik bir mana taşıdığının farkında ve şuurundayız. Sembolik mana, leblebiden büyük, fındıktan küçük, köşesiz, düz veya düze yakın taşlarla sağlanacaksa, bize düşen seçimi bu istikamette yapmak değil midir? Rica ederim, akşam namazının sünnetini farzından önce kılayım diyen var mı içimizde?

İsrafil'in Suru ve Yeniden Diriliş; Müzdelife

Arafat nasıl mahşerin, Rab huzurunda toplanışın provası idi, Müzdelife de özellikle imsak vaktinin kesilmesiyle herbir yanda gök kubbeyi çınlatan ezan sesleri yükselmeye başlayınca, yattıkları toprak üzerinden silkinerek kalkan milyonlarca insan manzarası ile kabirden yeniden kalkışı hatırlatıyor insana.

Hac vazifesini daha önce eda edenler, Müzdelife'yi yaşayanlar için ihtimal kolaydır şu anda söyleyeceğim şeyleri zihinlerinde canlandırmak; çünkü onların hayal güçlerine ihtiyaçları yok; sadece hatıralarını geriye çağıracak ve yaşadıkları o manzaraya benim teklif edeceğim perspektiften bakacaklar. Ama gitmeyenlerin hayal güçlerini zorlamaları lazım.

Şöyle ki; 5 yıldızlı otellerin, Mina'da olduğu gibi klimalı ya da Arafat'taki gibi düz çadırların olmadığı bir mekân Müzdelife. Dağlık, taşlık, kayalık, sırtınızı uzatabileceğiniz düz bir kara parçasını bulmakta zorlanacağız bir vadi. Bembeyaz ihramlar içinde herkes. Arafat yorgunluğunu atmak, ertesi gün Rabbisi ile mülakatına, ardından şeytanla savaşına hazırlanması gereken

insanlar, gecenin ilerleyen saatlerinde nerede boş yer buldularsa uzanmış yatıyorlar. Uyusa da, uyumasa da en azından dinlenmek için uzanmışlar. “Bir gün uyumasam ne olur.” deyip hem mekânın şerefi, hem zamanın önemini kavramış sabaha kadar ayakta, namaz ve evrâd ü ezkârla meşgul nice gönül erleri de var elbette. Ama genel manzara resmetmeye çalıştığım gibi. Derken vakit doluyor ve vadinin her tarafından çınlayan ezan sesleri ile herkes ayağa kalkıyor. Bu manzarayı görünce ‘işte Müzdelife’ diye düşünüyor insan.

Neden mi? Çünkü sağ-sol, ön-arka her tarafınızda bembeyaz kefenvâri urbaları, Rabbe nida çağrıları ile âdeta mezarlarının içinden ayağa fırlayan insanları görüyorsunuz. Zaten sabah namazı, güneş doğmadan Müzdelife’den ayrılma zorunluğu ve şeytanla tabir caizse savaşma heyecanı içinde kaygılı yatan insanlar, bu çağrıya kulak vererek yerlerinden kalkıp tatlı bir telaş ve koşturmaca ile abdest derdine düşüyorlar. Bu manzara inanın bana sizi kıyamete götürüyor; diyorsunuz ki şu anda âhireti yaşıyoruz sanki. Kıyamet kopmuş, İsrafil (aleyhisselâm) surunu üfürmüş ve herkes mizana, insî ve cinnî şeytanlarla hesaplaşma dahil Rabbisinin huzuruna koşuyor. Müzdelife yeniden dirilmenin gerçekleştiği mekân, sabah ezanı İsrafil’in suru ve telaşlı bir hâl ile uyananlar ise insanlar oluyor.

Eğer bu yaklaşım doğru ise, demek ömürde bir defa bile olsa, böyle bir hâli yaşamayı, böyle bir manzarayı hayalî değil gerçek anlamda görmeyi Rabbimiz murad buyurmuş; buyurmuş ki haşr u neşr adına Kur’ân’da, Nebiler Serverinin (sallallahu aleyhi ve sellem) dilinde ifade edilen beyanlar hayal değil, hikâye değil, masal değil; er veya geç birgün mutlaka yüzyüze geleceğimiz hakikatler. Rabbimiz bunun böyle olduğunu ilme’l yakîn olarak bildirdiği gibi ayne’l yakîn olarak da görelim istemiş. Hakka’l-yakîn’ini yaşamak ise öte tarafta olacak inşallah.

Tabii burada bir farka işaret etmek lazım; âhirette sura üflenip, kalk borusu çalınca hesap ve mizan için, cennet ve cehennem için mezarlarından kalkanlar şöyle diyecekler: "Eyvah bize! Kim kaldırdı bizi yatağımızdan?"[28] Burada ise herkes kendi iradesi ve isteği ile arzu ve sevinç içinde yerlerinden fırlayacak.

Vakfe ve Dua; Müzdelife

Sabah namazını kıldık, Arafat ölçüsünde önemli dediğimiz vakfe'yi biraz da Mina'ya intikal heyecanından kısaca yaptık ve 'ben'lerden müteşekkil 'biz' topluluğu hâlinde Lebbeyk nidaları ile Mina'ya hareket başlıyor. Minaya geçmeden bir başka hissiyata işaret edeyim; Müzdelife vakfesinden sonra kendisine gelen insan, âhirette olmadığına, hâlâ dünyada olduğuna şükrediyor. Bir gün mutlaka karşılaşacağı bu manzarada mahcup duruma düşmemek, Rabbisine karşı kulluk vazifesini hakkıyla eda etmek, geçmişte yapmış olduğu yanlışlıkları, bilerek-bilmeyerek yaptığı hataları, fevt ettiği açıkları kapatmak için hâlâ zamanı olduğu için şükrediyor. Ve içten içe dua ediyor, söz veriyor o dakikada. Diyor ki: "Allah'ım! Bundan sonra ne kadar ömrüm varsa, Senin emirber bir neferin olacağım, söz.

Söz Allah'ım! Emir ve yasaklarınla çizmiş olduğun dairenin dışına çıkmayacağım, söz.

Söz Rabbim! Peygamberinin sünnetine harfiyyen riayetle ona hakkıyla ümmet olacağım, söz.

Söz Allah'ım! İnsanlardan bir insan olarak, makamın, mansıbın, paranın, malın, mülkün geçerli olmadığı âhiret yurdunda, Müzdelife misal dirilişde, Arafat misal mahşerde yüzümü yere baktıracak ameller işlemeyeceğim söz, söz, söz.

Yeter ki Rabbim, Sen beni rahmetinle yarlığa. Benim mazime bakma. Merhametinle, lütfunla, kereminle, inayetinle bana

---

[28] Yâsîn Sûresi, 36/52

muamelede bulun. Affettim seni de bana. De ki, o bana cesaret versin. Duyayım şu affolundum sözünü Senden. Vicdanımla duyayım, ruhumla hissedeyim. Latifelerimle özümseyeyim ve öylece yoluma devam edeyim. Ne olur Ya Rab, ne olur Ya Rab!"

Evet, böyle diyor insan!

Bu arada elbette vakit geçiyor. Güneş doğmadan bu vadiyi terk etmek gerekiyor. İşte bu vakit darlığı Mina için hazır olan insana ayrı bir hız kazandırıyor. Geceden beri şeytanla gireceği mücadele için hazırladığı teçhizatı ile hızla, koşar adımlarla Mina'ya, aşk yuvasına, sevgi ocağına, şeytanla savaşa yöneliyor.

Mina yollarındayız. 'Biz' içinde 'ben' olmayı hak etmiş, deryadan bir katre misali, ordu içinde nefer olmaya hak kazanmış bir fert olarak.

Evet; Mina'ya gidiyoruz. Yeniden yollardayız.

MİNA VE ŞEYTAN TAŞLAMA

Arafat'a doğru çıkarken bir günlüğüne ârâm eylediğimiz Mina'da bu defa dört gün kalacağız. Durma, duraklama, vakfe değil, kalma. Kalmasak olmaz mı? Olur ama bir tek şartla; Mekke'de ârâm eyleseniz de tekrar gelecek ve gideceksiniz. Kur'ân veriyor bu ruhsatı bize: "O sayılı günlerde tekbir getirerek Allah'ı zikredin! Kim acele edip iki günde dönerse ona vebal yoktur. Kim geri kalırsa, günahlardan korunduğu takdirde, ona da vebal yok. Allah'a karşı gelmekten korunun ve bilin ki; Hepiniz neticede diriltilip O'nun huzurunda toplanacaksınız!"[29]

Müzdelife ile Mekke arasında kalan Mina sınırları içinde dört gün boyunca Hz. İbrahim misüllü şeytanımızı taşlayacağız. Savaş yapacağız onunla. Dikkat ederseniz şeytan demedim, şeytanımızı demeyi tercih ettim. Yeri gelince göreceğiz bu nüktenin açılımını. Ardından kurban keseceğiz. Ve en önemlisi gün içinde çok az meşgul edecek bu ibadetlerden sonra geri kalan zamanlarda kongremizi gerçekleştireceğiz. Demek üç vazife bizi bekliyor burada; şeytanımızı taşlama, kurban kesme ve kongre.

---

29 Bakara Sûresi, 2/203

Mina, lügatların izahına göre sevgi demek, aşk demek. Arapça'dan mı geçti diğer dillere bilemem ama birçok dünya dilinde de -telaffuz farklılıkları mahfuz- Mina, aynı anlama geliyor. Bence bu sonuca şaşırmamak lazım; çünkü Mina'nın manası olan sevgi, aşk evrensel kavramlardır. Din, dil, ırk, cins ayırt etmeksizin ilk insandan bu yana yeryüzüne gelen bütün insanların ortak paydasıdır. Hatta insanların ötesinde hayvanat, nebatat belki cemadat bütün varlığın buluştuğu nadir kavşaklarda aşk ve sevgi çıkar karşımıza.

Arafat, Müzdelife ve Mina; tanıma, anlama, kavrama, şuura erme ve sevgi, aşk, muhabbet. Sıralama, elbette tesadüfî değil. Hakk'a ulaşmaya çalışan Hak yolcusu eğer muhabbettullah makamına ulaşmak istiyorsa takip edeceği yol, işte bu. Bunların her üçü de yani bilgi, şuur ve aşk, insanı dünya hayatında hakiki hürriyete götürecek unsurlardır. Birer birer mi? Zor; bunlar bir bütünün üç ayrı yüzü. Biri diğeri olmadan olmuyor. İlmi merkeze alıp diğerlerini unuttuğumuzda karşımıza saldırgan ve kan döken bir tip çıkıyor. Sadece şuur dediğimizde, bilgi tabanına oturmadığı için taassuplar ürüyor. Yalnız aşk, sevgi, muhabbet dendiğinde de, ne kanun, ne nizam, hiçbir düzen tutmuyor.

Bu istidradî hatırlatmayı yaptıktan sonra konumuza, Mina'ya geri dönelim. İyi ama kurban kesme, şeytan taşlama ile sevginin, aşkın, muhabbetin ilgisi nedir diyecek olursanız; onun da cevabı var. Kimin için yapacağız biz bunları? Tabi ki Allah için. O hâlde Allah için yapacağımız, gerekirse canımızı dahi vereceğimiz şeytanla savaşta ve malımızı, vaktimizi verdiğimiz kurban kesme amellerinden alacak olduğumuz karşılık ne, beklentimiz ne? Elbette ki O'nun rızası, sevgisi, hoşnutluğu. Yani biz bütün bunları, bunca sıkıntıya katlanmayı Allah sevgisi için ve O'nun da bizi sevmesi için yapıyoruz. Bu durumda bu amellerin Mina'da vaz' edilmesinin hikmeti anlaşılmış olmuyor mu? Evet; sevgi ve aşk ülkesinde, Arafatlaşan, Müzdelifeşen insanların artık Minalaşma zamanı geldi.

Arafat, Müzdelife, Mina coğrafî açıdan birbirine sınır olan ve sınırlarını duvarların, tel örgülerinin ayırmadığı düz ve geçişli bir mekândır. Ama enteresandır, ne Arafat gününde, Müzdelife'de; ne Müzdelife saatlerinde Mina'da; ne de Mina günlerinde Mekke'de kimseyi bulamazsınız. Herkes yerinde sabit, çerçevesi gökler ötesi âlemde belirlenmiş, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) tatbikatıyla icrâ edilmiş vazifesini yapmakla meşgul. Nizamî bir ordu zanneder dışarıdan bu topluluğa bakanlar. Zamanı gelince de hiçbir güç ve kuvvet tutamaz onları yerlerinde. Buradan anlaşılıyor ki, zaman hareket emrini veren bir konuma sahip. Sınırlar arasındaki duvar, zaman. Arafat'tan göç çağrısı yapan akşam vakti havanın kararması, Müzdelife'den Mina'ya hücum emrini veren ise sabahın ilk ışıkları.

Şeytanla İlk Karşılaşma; Mina

İşte sabahın ilk ışıkları ile hücum emrini alan ve gece yaptığı hazırlıklarla savaşa hazır olan ordu, hızla Mina'ya yani şeytana doğru ilerler. Rivayetlere göre oğlunu Allah için kurban etmeye giderken Hz. İbrahim'in karşısına burada dikilmiş şeytan. Hem de üç defa. Her birisinde ona verdiği vesvese, şüphe, oğlunu kurban etmekten vazgeçmesi için söyledikleri şeyler bir öncekine nisbetle daha büyük, daha kuvvetli ve daha inandırıcı imiş. Bu sebeple olsa gerek, bu üç yerin adı küçük, orta ve büyük şeytan olarak adlandırılmış. Cemre-i suğra, vusta ve kübra veya akabe. Akabe en büyüğü.

Fakat enterasandır Müzdelife'den inen ordu ilk defa küçük şeytanla karşılaşıyor. Tam karar aşaması; büyük şeytanla mı yoksa onun avânesi sayılan küçüklerle mi savaşılacak? Karar hemen veriliyor; daha doğrusu strateji merkezinde, İlahî divanda verilmiş karar uygulamaya geçiliyor; şu an küçüklerle uğraşmak zaman kaybıdır, büyüğüne hücum. Şöyle düşünüyor insan: "Benim şu an

yıllardan beri başımın belası, hak ve doğru yoldan beni uzaklaştıran, vesveseleri ile hile ve hud'aları ile uğraştıran sizin babanızla, kumandanınızla işim var. Sizin gibi finolarla uğraşacak zamanım yok. Ben onu hele bir halledeyim, ardından sıra size de gelecek. Tabi kumandansız, başsız hayatta kalabilirseniz."

Bu düşüncelerle ilerlerken karşısına ilkinden biraz daha büyük, ama büyüğüne göre küçük bir başka şeytan çıkıyor. Karar verilmişti; öyleyse burada durmak da vakit kaybı; onunla savaşmak strateji hatası. Hızla ileriye. Ve müthiş karşılaşma. Gördük büyük şeytanı. Her gün hilesinden, desisesinden, vesvesinden "Euzubillahimineşşeytanirracim; taşlanmış şeytandan Allah'a sığınırım" dediğimiz adı üzerinde taşlanmış şeytan, bizden önce gelenler tarafından dört değil âdeta altı cihetten kuşatılmış; önden, arkadan, sağdan, soldan, üsten, alttan. Her taraftan taş yağıyor üstüne. Tarih boyunca taşlanmasına rağmen, şu anda taşlanıyor olmasına rağmen demek hâlâ ölmemiş. Ölseydi taşlama emrinin manası olmazdı.

Yaşayanlar beni tasdik edecektir; müthiş bir manzara bu. Mutlaka görülmesi, mutlaka yaşanması gerekli bir an, bir zaman. Bir tarafta âdeta tek ses, tek nefes, tek vücud olmuş binler-milyonların "Bismillahi Allahu ekber, rağmen lişşeytani ve hizbihi" sözleri; diğer tarafta bunca hücuma maruz kalan şeytandan çıkan müthiş bir uğultu.

Şeytan, savaş, hücum vs. yukarıdan beri dile getirdiğimiz her şey sembol; siz de biliyorsunuz ama atılan taşlar gerçek ve bu taşların atılmasından kaynaklanan ve kulağı olan herkesin duyduğu müthiş bir uğultu da gerçek. Nedir diye sordum beşinci-altıncı haccını yapan arkadaşlarıma; dediler şeytanın ağlaması, teslimiyet nidaları, mağlubiyeti kabul beyanları. Keşke!

Keşke dedik. Zira haklıyız; çünkü ertesi güne vardığımızda şeytanın hâlâ diri olduğunu müşahade ettik. Bizim için şaşırtıcı

bir sonuç değil bu. Biliyorduk böyle olabileceğini. Yedekleri ile beraber 70 tane taş toplamıştık çünkü. 4 günlük malzememiz var elimizde. Ayrıca Kur'ân'dan biliyoruz şeytanın kıyamete dek yaşayacağını. O hâlde üzüntüye, tasaya, karamsarlığa gerek yok. Savaşa devam. Ama bu defa avanelerini de, finolarını da hesaba katalım. Topyekün bir cephe savaşı yapalım. Öyle de yapıyoruz; ikinci, üçüncü, dördüncü gün; elimizde, avucumuzda ne varsa boşaltıyoruz şeytanın üzerine. Sonuç; meydanda. Şeytan da hayatta, biz de hayattayız. Manası bu savaşın galibi-mağlubu henüz belli değil; çünkü savaş bitmiş değil; ölünceye dek mücadele devam edecek.

Neden yedi, yetmiş? Arapça'da 7 kesretten kinayedir. Çokluğu ifade için kullanılan bir rakam sizin anlayacağınız. O zaman sayıyı 7 ile 70 ile sınırlamak buraya has; gerçek hayatta şeytanla girilen mücadelede her türlü imkân kullanılacak demektir bunun manası. Zaten şeytanla, şeytanın avaneleriyle mücadelede öyle dememiş miydik; "Bismillahi Allahu ekber, rağmen lişşeytani ve hizbihi" yani "Şeytan ve hizbine, partisine ve taraftarlarına karşı tek büyük olan Allah'ın adıyla!"

Şeytan mı, Şeytanımız mı: Mina

Hz. İbrahim şeytanla Hz. İsmail'i kurban edip-etmeme konusunda mücadele etti. Ya biz? Biz hangi problemimiz, hangi meselemiz, hangi isteğimiz adına savaştık veya savaşacağız? Burası bence oldukça önemli bir durak. Azıcık durup, soluk alıp, düşünmemiz lazım. Hac öncesi "Kendini bilen Rabbini bilir." fehvasınca zaaflarımız, kusurlarımız, arzu ve isteklerimiz, bunların Rabbimizin emir ve yasaklarına uygunluğu, günahlarımızdan hareketle kayma noktalarımız vb. ciddi bir muhasebeye girmiştik. Girmediysek girmemiz gerektiğini buradan ifade edelim. Bu kayma noktaları aslında şeytanın bizi

fitlediği yerlerdir. Yani inanmamıza rağmen yapmadığımız, yapamadığımız, sözün doğrusu şeytanın galip bizim mağlup, ondan ilham alan nefsin hâkim, vahyden ilhamını alan aklın, muhakemenin, ruhun, kalbin, vicdanın mahkum olduğu yerlerdir.

Hakikat bu ise daha önceden tespitini yaptığımız düşmanlarla savaşmalıyız biz Mina'da. Şeytanı taşlarken kendi şeytanımızı taşlamalıyız. Beni gece teheccüdünden alıkoyan şeytanı; anne-babama iyilik yapmamı engelleyen şeytanı; Hak yolunda hizmet için önüme binbir mazeretler, mânialar çıkartan şeytanı; şehvetime beni esir edip haramlara bulaştıran şeytanı; Allah'ın yasak emrine rağmen beni içkiye, kumara mübtela kılan şeytanı; kardeşinin ölü etini yemek gibi çirkin bir şey olmasına rağmen bana gıybet ettiren şeytanı; dünyanın geçiciliğine inandığım hâlde maddeye tutkun kılan, para denince helal-haram her şeyi bana unutturan şeytanı.

Demek orada mücerred bir şeytan değil, Hz. İbrahim'i İsmail'ini kesmekten alıkoyan şeytanı değil, kendi şeytanımızı taşlamalıyız. Gururumuzu, kibirimizi, şehvetimizi, mal-menal hırsımızı, inadımızı, makam ve mevkimizi, şöhretimizi hâsılı bizi Allah'tan alıkoyan, O'nunla aramıza perde olan, engel olan, mânia teşkil eden her şeyi taşlamalıyız; taşlamalıyız ki onu/onları öldürebilelim. Çünkü şeytan karşımızda duran dikili sembol değildir; şeytan bizim içimizdedir. Bizim zaaflarımızdır şeytan. Damarlarımızdaki akan kan gibi dolaşmaktadır sürekli. Tarih boyunca şeytanı içeride değil de dışarıda arayanların kaybetmesinin sebebi de budur zaten.

Kongre; Mina

Kurbana geçmeden bir hususa değinelim kısaca. Genelde hac, özelde ise Arafat ve sonrasındaki 4 günlük süre içinde Mina, İslâm ümmetinin genel kongresini yapacağı yerin adıdır. Dünyanın dört bir yanından gelmiş, Rabbin huzurunda kemerbeste-i ubudiyet içinde kulluk vaziyeti takınmış İslâm ümmetinin, idare edeni ve

edileni ile birlikte olduğu bu mekân, her türlü derdin, ıztırabın, problemin, geleceğe yönelik plan, program ve projelerin konuşulacağı bir zemin. Siyasî makamlar yok, rütbeler yok, sosyal konumunu haykıran elbiseler yok, emir bekleyen neferler yok, salonlar, mikrofonlar, makamlar, mansıplar yok. Bütün bu yoklara rağmen bir VAR var ki, O her şeye yeter. Vacibü'l-Vucud O. O'nun misafiriyiz biz burada. O'nun içtima edin dediği yerde içtima ediyoruz. O hâlde, o Var'ın huzurunda herkesin sesini, soluğunu, düşüncesini, kanaatini, görüşünü dinleyelim. Siyasetten, ekonomiye, uluslararası münasebetlerimizden, gayrimüslim devletlerle olan ilişkilerimize kadar her şeyi konuşalım, karara bağlayalım. İmza mı? Gerek yok; O şahid ya! Yetmez mi?

Evet; âlem-i İslâm'ın kaderini, insanlığın geleceğini ilgilendiren hemen her meselenin konuşulacağı istişarî toplantıyı yapacağız dünyanın dört bir yanından gelen sorumlu-sorumsuz, yetkili-yetkisiz herkesle. Çünkü bu dert Müslümanlığın derdi; çünkü bu dava bütün insanlığın meselesi. "Müslümanların derdi ile dertlenmeyen bizden değildir." buyuruyor Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem). Bizlik şuuruna ermiş ve inancın bağı ile birbirine bağlanmış, kenetlenmiş insanlar olarak burada, bu düşünce yoğunluğu, bu sevgi yumağı, bu his ve duygu birliği içinde ve bu kudsî zaman ve mekân diliminde de problemlerimizi konuşmazsak nerede konuşacağız? Neticesi itibarıyla hemen herkesi etkileyecek kararların verileceği yıllık bir içtima bu. O hâlde vekillerin değil asılların olduğu bu içtimada herkes asıl olarak kanaatini söylesin, sorunlarımıza çözüm adına fikren katkıda bulunsun. Vekiller de elbette bulunsun ve onlar da konuşsun. Realize etsin denilenleri devlet adamları ve bürokratlar, engin devlet ve siyaset tecrübeleri ile. Uygulanabilir-uygulanamaz desinler; sizin bilmediğiniz dengeler var; o dengelerden dolayı şöyle daha uygun desinler. Düzeltsinler denilenleri. Ama son tahlilde mutlaka bu üç gün değerlendirilsin ve hac, insa-

nın iç dünyasına yaptırdığı yolculuk, Rabbisi ile münasabetine kattığı derinliğin yanısıra, sosyal hayatımız adına, Ümmet-i Muhammed namına bu fonksiyonunu da eda etmiş olsun.

Efendimizin veda haccında üç ayrı yerde verdiği ve bizim bugün Veda Hutbesi diye bildiğimiz belki de tarihin en büyük, en önemli insan hakları bildirgesi olan konuşma metnine baktığınız zaman, ele alınan mevzuların hemen hepsinin ictimai içerikli olduğunu görürsünüz. Bu düşünceyi isbat sadedinde Efendimizin veda hutbesini kitabın sonuna ek olarak koyduk zaten. Yeri burasıydı aslında onun. Ama hac yolcusunu, hak yolcusunu yolundan etmeyelim, kurbanını kesmeye geç kalmasın, daha önünde üç gün var bu meseleleri müzakere için diyerek, betahsis yaptık bunu.

Yalnız veda hutbesindeki prensiplere bakarken, idare bilimi anlamında, karşılıklı münasebetlerde takip edilecek genel prensipler manasında ele alın. Bu zaviyeden bakıldığında, haccın günümüzde İslâm âleminin yılda bir defa toplandığı ve bahse medar meseleleri konuştuğu bir kongre fonksiyonunu eda etmediği çok açık. Daha fazla söz söylemek yâr ve ağyârı incitici olur. Gün ola, harman ola. Bir gün gelir o da ola.

Şimdi artık kurban kesmeye geçebiliriz. Bugün bayram günü, bayram edelim; edelim ama neyin bayramını? Şeytanı alt etmenin bayramı değil elbette. Yapacağımız bayram, şükür bayramı olmalı. Bize bu imkânları veren, hayatta nefes alıp-veriyorken arınma musluğunun altında yıkanma imkânı veren Rabbimize şükrün bayramı. Yoksa zaferin, galibiyetin değil. Çünkü galibi-mağlubu henüz belli değil bu savaşın. Mücadele bitmedi, sürüyor. Kıyamete kadar da sürecek. Baksanıza onca savaşa rağmen şeytan hâlâ ayakta. İşte bu nedenle olsa gerek; ihramlarımızı çıkarsak da, ikinci gün, üçüncü gün yine geleceğiz buraya ve yine devam edeceğiz şeytanla mücadeleye.

KURBAN

"Hem bütün insanları hacca davet et ki gerek yaya, gerek uzak yollardan gelen yorgun argın develer üzerinde sana gelsinler. Gelsinler de bunun kendilerine sağlayacağı çeşitli faydaları görsünler ve Allah'ın kendilerine rızk olarak verdiği kurbanlık hayvanları, belirli günlerde Allah'ın adını anarak kurban etsinler. Siz de onların etinden hem kendiniz yeyin, hem de yoksula ve fakire yedirin."[30] Bunu teyid eden bir başka âyet: "Her kim hacca kadar umre (temettu) yaparak sevap kazanmak isterse, onun da kolayına gelen bir kurban kesmesi gerekir."[31]

Kurban kesmeye maddî imkânları itibarıyla güç yetiremeyenler bir tarafa, âyet alabildiğine net ve açık. Bu açık ve net âyeti Hz. Peygamberin (sallallahu aleyhi ve sellem) uygulamaları da destekliyor; yani hacıların kurban kesmesi gerekiyor. Ya kesemeyenler? Maddî imkâna sahip olamayanlar? Allah onlara da yol göstermiş: "Kurbanlık temin edemeyen kimse, üç gün hacda yedi gün de döndüğü zaman memleketinde olmak üzere tam on gün oruç tutar."[32]

---

30 Hac Sûresi, 22/27-28
31 Bakara Sûresi, 2/196
32 Bakara Sûresi, 2/196

Ama ne kurbanı, neyin kurbanı, kurban ne demek? Bizler ülfet ve ünsiyetin tesiriyle pek çok şeyi unutuyoruz. İşin aslını, mahiyetini, nedenini, niçinini, hikmetini hiç ama hiç dikkate almıyoruz. Fıkıh diliyle konuşacak olursak, illeti, sebebi, menatı bir kenara bırakıyor, sadece şekille, şekillerle uğraşıyoruz. Tırnaklı mı olsun, tırnaksız mı, büyük baş mı, küçük baş mı, kör-topal olsa olur mu, 6 aylık-bir yaşında vs. o kadar çok bizleri meşgul eden şartlar var ki? Bunlar olmasın mı? Olmayacak mı? Hayır, bunlar olacak ve olmalı. Kurban ibadetinin kurban olabilmesi için vazgeçilmez, "olmazsa olmaz" şartları bunlar. Ama diyoruz ki, demek istiyoruz ki, bunları yerine getireyim derken kurbanın vaz' ediliş gerekçesi unutulmasın.

Peki nedir kurbanın vaz' ediliş gerekçesi? Kurban bizden önceki ümmetlerde de vardı. Kur'ân anlatıyor bunu bize ve diyor ki: "Biz her ümmete kurban ibadeti koyduk ki..." âyet devam edecek ama mevzu net, demek bizden önceki ümmetlerde kurban var. Âyet devamında bahse medar gerekçeyi anlatıyor bize: "... Allah'ın kendilerine erzak olarak verdiği hayvanları keserken, Allah'ın adını ansınlar."[33] Demek kurbanın asıl gayesi Rabbin anılması, O'nun yüce adının zikri. Tesbih, tahmid, tekbir ile O'na yönelme. Bu yönelme ile kalb saffetine ulaşma, kullukla erişilecek hakiki insanlık mertebesine doğru yükselen merdivenleri tırmanma. Yoksa mesele sadece kan akıtma değil, et ihtiyacını karşılama hiç değil. Daha geniş perspektiften, toplumda sosyo-ekonomik adaleti sağlama, zengin-fakir arasındaki uçurumu kapatma, saygı-sevgi dengesini sağlama, hayvancılık sektörünü kalkındırma vs. gibi faydalar da değil. Bunlar tâli derecedeki faktörler. Bunlar olmasa da olur; zira ibadetler dünyevî hiçbir faydası olmasa da Allah emrettiği için yapılır. Zaten başka bir âyet bunu anlatmıyor mu? "Onların ne etleri, ne de kanları Allah'a ulaşır."[34]

---

33 Hac Sûresi, 22/34

34 Hac Sûresi, 22/37

Rabbimize ulaşacak olan nedir, peki? Elbette ki Rabbimize olan teslimiyetimiz, O yap dediği için yapmamız, kalbimizde beslediğimiz, büyüttüğümüz ve sürekli O'nunla yaşadığımız, O'nunla yaşattığımız takva duygumuz, itaat şuurumuz. Zaten onun için kurbana ibadet diyoruz. "Şunu unutmayın ki hepinizin ilahı bir tek İlahtır. Öyleyse yalnız O'na teslim olun."[35] "Lâkin O'na ulaşan tek şey, kalplerinizde beslediğiniz takvâdır, Allah saygısıdır."[36] Eğer bunu becerebilir, kurban ibadetini, öncesinden sonrasına bu ruh hâlini taşıyarak eda edebilirsek işte mükâfatı: "Sen ey Resûlüm: O alçak gönüllü, samimi ve ihlaslı olanları müjdele!"[37] Nedir bu müjde? İnşallah Allah'ın rızası ve hoşnutluğu.

Teşri Hikâyesi; Kurban

İslâmî kaynaklara göre kurbanın hikâyesi malum. Hz. İbrahim ilerleyen yaşına kadar "lihikmetin" çocuk sahibi olamamış ve kendisine bir erkek evlad nasip etmesi hâlinde onu Rabbisine kurban edeceğine dair söz vermiş. Adak adamış. Sonra Allah iki erkek evlad nasip etmiş ve gün gelmiş bu söz sadık bir rüya ile kendisine hatırlatılmış. O da verdiği söze sadık kalarak şeytanın her türlü çarpıtmasına rağmen İsmail'ini kurban etmeye durmuş. Sözünde sadık olduğunu cümle âleme bilfiil gösteren ve böylece teslimiyet, itaat, sadakat, ahde vefa imtihanını geçen Hz. İbrahim'e neticede Allah, oğluna bedel bir hayvan kurban etmesini emretmiş.

Kur'ân çok özlü bir şekilde anlatır bu hikâyeyi bize. İsterseniz bir de oradan takip edelim; bilginin asıl kaynağından; şaşmaz-şaşırtmaz; yanılmaz-yanıltmaz yegâne rehberden:

35 Hac Sûresi, 22/34
36 Hac Sûresi, 22/37
37 Hac Sûresi, 22/34

"Çocuk büyüyüp yanında koşacak çağa erişince bir gün ona: "Evladım, dedi, ben rüyamda seni kurban etmeye giriştiğimi görüyorum, nasıl yaparız bu işi, sen ne dersin bu işe!"

Oğlu: "Babacığım! dedi, hiç düşünüp çekinme, sana Allah tarafından ne emrediliyorsa onu yap. Allah'ın izniyle benim de sabırlı, dayanıklı biri olduğumu göreceksin!"

Her ikisi de Allah'ın emrine teslim olup, İbrahim oğlunu şakağı üzere yere yatırıp, Biz de ona: "İbrahim! Rüyanın gereğini yerine getirdin (onu kurban etmekten seni muaf tuttuk)" deyince (onları büyük bir sevinç kapladı). Biz iyileri işte böyle ödüllendiririz!"[38]

Hâdise bu; ama derine indiğimizde, derinden derine düşündüğümüzde karşımıza çıkan gerçek farklı; Hz. İbrahim'in kurban ettiği oğlu İsmail veya ona bedel koç, kuzu, keçi miydi yoksa Allah ile arasına giren evlat sevgisi mi? Zahirde ilki, batında ikincisi gibi gözüküyor. Zira hiçbir Peygamber, değil Rabbisi ile münasebetinin kesilmesini, bütün bütün kopmasını bir an-ı seyyale dahi inkıtaını istemez. Bu irtibatın hululüne sebebiyet verecek şeylerden uzak, hem de çook uzak bir hayat yaşar onlar. Vazifesi, vecibesi, makamı gereği bunu yapar. Dolayısıyla buna mani olan ne, ya da kim olursa olsun o, Rabbe kurban edilmelidir. Şöyle de diyebilirsiniz, Allah'tan başka her şey ama her şey O'nun yoluna, O'nun uğruna, O'nun için feda edilmek mecburiyetindedir.

Bu gerçek Hz. İbrahim'de (aleyhisselâm) bir hikmete binaen, evlat sevgisi şeklinde tezahür ettiği için Hz. İbrahim'in Mina'da kurban ettiği şey hiç şüphesiz evlad sevgisiydi. Bununla o ulü'lazm Peygamber, ümmetine, kıyamete kadar gelecek bütün insanlığa örnek oldu, yol gösterdi. Bakın aradan asırlar geçmiş ve biz hâlâ onun bu sünnetine uyarak onu takip ediyoruz, Mina'da kurban kesiyoruz!

---

38 Sâffât Sûresi, 37/102-105

Beşerî Zaaflar; Kurban

Mina'da biz de kurban kesiyoruz ama neyi kurban ediyoruz? Hz. İbrahim örneğinden anladığımıza göre; bizim orada yapmamız gereken ilk şey, kendimizi keşif, derûnumuzu derinlemesine tahlil ile Allah ile aramıza giren perdenin ne olduğuna karar vermektir. Evlat sevgisi mi, para mı, makam-mansıp mı, şan-şeref-şöhret mi, şehvet mi? Öncelikle bunu keşfetmek düşüyor bizlere.

Ardından yapılacak iş teşhis edilen bu şeytanları taşlama ve peşinden bunları Rab uğrunda kurban etme. Başka bir anlatımla: "Seninle arama hulul eden şu makam hırsını Sana Senin yolunda, Senin uğrunda ve Senin için kurban ediyorum. Ne olur bunu benden kabul eyle, ben layık olmasam da. Rahmetin ve merhametinle tecelli buyur, ben hak etmesem de. Aramızdaki mânialarıkaldır, şeytanım, ona uyan zalim nefsim istemese de!" demektir.

Bugün Mina haricinde bir yerde yaşayan Müslümanların, kendilerini çepeçevre saran gündelik maddî hayatlarından birden bire sıyrılıp, mana âlemine kanat çırpması, onda yoğunlaşması imkânsız olmasa da zor olabilir. Ama burada, üzerindeki ihramlarla, kaç gündür tavaf eden, sa'y yapan, namaz kılan, dua eden kısacası Rabbisine her daim yolculuk yapan bir insanın ruh hâletinden bahsediyoruz. Kaldı ki bu kişi daha yeni, daha dün Arafat'ta Arafatlaşmış, bugün Müzdelife'de Müzdelifeşmiş, şeytan taşlama ile önündeki en büyük engeli kaldırmış bir mana eri. Elbette bu kişi kurbanı böyle eda edebilecek; eda ederken zikredilen çerçevedeki düşünceleri, ruhuna doğan ilhamları Rabbisine seslendirebilecek kıvamdadır. Onun için bu zeminde Rabbisiyle arasındaki perdeleri kaldırmaya azmetmeli, söz vermeli ve bu noktayı hayatında müspet manada bir dönüm noktası olarak görmeli.

Bütün bunlar bir yana, haccın ikinci rüknü olan ifada veya ziyaret tavafı için Kâbe yolcusu olan kişi kurban imtihanını geçmek

zorunda. Hz. İbrahim ve Hz. İsmail Kâbe'nin yeniden inşasının hem mimarlığını hem de işçiliğini yaptılar. Ama ne zaman? Mina imtihanını, kurban imtihanını, Hz. İbrahim'e bakan yanıyla evlad sevgisini, Hz. İsmail'e bakan vechesiyle, işin ucunda babasının bıçağı ile kurbanlık koyun gibi boğazlanmak da olsa Rabbisinin emirlerine itaat ve inkiyad etme imtihanını geçtikten sonra. Demek Kâbe mimarlığı, Kâbe işçiliği o kadar basit, sıradan insanların, sıradan halleriyle yapacağı bir şey değil. İşte hacı adayı da gönül evinin Kâbe'sini inşa ederken böylesi bir imtihanı başarı ile geçmek mecburiyetindedir.

Neydi kurban? Kelime manası itibarıyla yaklaşma, yakınlaşma, yakın olma demekti. Kime? Elbette ki aklım, fikrim, gözüm, kulağım var demeden emrine itaat ettiğin Zat'a. Yani Allah'a. O zaman artık yeni bir hüviyet kazandık demektir. Bilgi, aşk, şuur, itaat, sevgi, muhabbet ve son tahlilde yakınlık ufkuna ulaştıysak, bir başka fasla geçebiliriz.

Yeni fasıl tıraş olma. Berber arayışına girebiliriz öyleyse...

TIRAŞ

Saçları tıraş etmenin hacca ait bir menâsik olduğunda şüphe yok. Bunun Câhiliye arabının bir âdeti veya daha önceki hanif dinlerden kalma bir tatbikat olup olmadığı konusunda net bir malumata sahip değiliz. Kaldı ki böyle olsa bile bizim, tıraş olmanın gerekliliğine inancımız konusunda birşey değişmez; değişen sadece bilgi dağarcığımızın biraz daha zenginleşmesi olur. Neden birşey değişmez? Çünkü biz İslâm dininin bütün ahkâmının inşa, ıslah ve red üzerine kurulu olduğunu biliyoruz. İnşa; sadece İslâm'la günyüzüne çıkan ona has uygulamalar, ıslah; ister Câhiliye arabı isterse başka din, medeniyet ve kültürlerin uygulamalarını ya aynıyla kabul, ya aslı ile kabul edip faslında değişikliğe gitme; red ise İslâmi verilerle taban tabana zıt olduğu için kabul etmemektir. Bu açıdan bakınca tıraş, ister inşa isterse ıslah olsun, değil mi ki Kur'ân emretmiş, Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) tatbik etmiş, o zaman bize düşen şey emri yerine getirmektir.

Kur'ân'da şöyle buyuruluyor: "Bundan sonra saçlarını, tırnaklarını kesip üstlerindeki başlarındaki kirleri gidersinler ve di-

ğer hac görevlerini yerine getirsinler, dünyanın bu en kıdemli mâbedini bir kere daha tavaf etsinler."[39]

Arapçada saçların tıraşı ile alâkalı iki kelime var; halk ve taksir. Halk, başa ustura vurma demek. Yani baştaki bütün saçları jiletle bütün bütün kazıtma. Taksir ise kısaltma demek. Ama taksirin bir başka manası daha var; bir şeyi kusurlu kılma. Kusur kelimesi ile akraba taksir. Her ikisi de ka-sa-ra kökünden geliyor. Her ikisi de masdar. Biri fiilin yalın hâlinin, diğeri ise tef'il babına girmiş hâlinin masdarı. Burada çok önemli bir husus var; Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) tıraş meselesinin gündeme geldiği bir ortamda: "Allah saçlarını bütün bütün kazıtanlara merhamet etsin" duasını yapar. Sahabeden biri bu duadan saçlarını kısaltanların da nasibini alması için "Ya Resûlallah! Pekala saçlarını taksir yapanlar?" der. Allah Resûlu (sallallahu aleyhi ve sellem) sanki onu hiç duymamış gibi yine aynı duada bulunur. Sahabi yine atılır ve aynı çıkışı yapar. Tam üç defa cereyan eder bu hâdise. Dördüncüsünde Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) "ve'l mükassırîn" yani "saçlarını kısaltanlara da" ilavesinde bulunur. Buradan hareketle hadis şarihlerinin, fıkıhçıların yaptıkları yorumları umarım tahmin ediyorsunuzdur; elbette ve elbette halk, taksirden daha faziletli.

Neden? Hakikati Allah bilir ama akla gelen yorum şu; saç kadın-erkek insan güzelliğinin, yakışıklılığının en önemli görünen unsurlarından biri. Onlarla ayrı bir güzellik kazanıyor insan. Beşeri bir realite bu; inkâra gerek yok. Tabii ve fıtrî bir durum bu. Etraftaki berberler, kuaförler, güzellik salonları ve her daim onların müşterisi olan insanlar bu tespiti doğrulayan canlı deliller. Bu zaviyeden bakımlı saçlar aynı zamanda insanı kibre, gurura ve en azından ucba, içten içe kendini beğenmeye sürükleyebiliyor.

Hâlbuki Arafat, Müzdelife, Mina ile maneviyat âlemlerinin zirvelerine çıkmış bir hacının, Allah'a yeniden yönelmiş, kimliğini

---

39 Hac Sûresi, 22/29

yeniden inşa etmiş Hak yolcusunun başka bir 'ben' olarak döneceği gündelik yaşantısında artık ne ucba, ne de kibir ve gurura yer olmalı. O artık Arafatlaşan, Müzdelifeşen, Minalaşan bir başka 'ben' şu an. Birazdan yapacağı haccın ikinci rüknü, ziyaret tavafı ile bu çıkışını tamamlayacak, bir başka insan olacak şimdi o.

Ama bu arada bir başka gerçek daha var; bunlar doğru ama insanın en büyük düşmanı şeytan hâlâ ayakta. Mücadele kıran kırana devam ediyor. Baksanıza, yarın, yarından sonra tekrar geleceğiz Mina'ya. Öldüremedik onu. Ne içimizdeki şeytanı, ne de dışımızdakini. Öyleyse şeytana malzeme vermemek, onun elindeki kozları almak lazım. Eğer benim suretime ayrı bir hava veren, güzelliğimi, yakışıklılığımı tamamlayan saçlar ise, onları da almak lazım; lazım ki içine girdiğim şu yeni kulvarda O'nunla benim arasına giremesin saçlarım. Hiç olmazsa belli bir müddet giremesin. 40 gün, 50 gün. Kim bilir belki bu müddet içinde yeni bir 'ben' olarak 'ben', farklı bir karakter kazanırım.

Evet bu veya benzeri başka maslahatlara, hikmetlere binaen saçları kazıtma ya da insanın kendi iradesiyle kendini görünür noktada kusurlu kılması lazım.

O zaman geriye haccın en son rüknü olan "ziyaret tavafı" kaldı. Bunun manası el-Hâc unvanını almaya çok az bir mesafe var demektir. Yeniden yollardayız; bu defaki yolculuğumuz hacı olmak için ayrıldığımız Kâbe'den, hacı senedini almak için yine Kâbe'ye.

ZİYARET TAVAFI

Daha önce tavafı dilimizin döndüğü, ufkumuzun el verdiği ölçüde anlattık. Tavafın mana ve muhtevasını, tavaf eden insanın içine girdiği, girmesi gereken ruh hâlini, Kâbe'yi, Hacerü'l-Es'ad'ı, Mültezem'i dile getirdik. Onun için geriye dönmüyorum.

Şimdi yapacağımız tavaf, ilk tavaftan çok daha farklı olmalı. Çünkü 'ben' eski 'ben' değilim; 'biz' de eski "biz" değiliz. Daha dün Arafat'ta büyük buluşmayı gerçekleştirdik Rabbimizle. Elimize beraat senedleri aldık. Anamızdan doğduğumuz günki gibi günahsız, masum bir hâle kavuştuk Rabbimizin lütfuyla. Ardından Müzdelife'ye indik. Arafat'ta elde ettiğimiz sonuçtan dolayı şımarmadık, neşe ve zevk içinde kendimizden geçmedik, kutlamalarda bulunmadık; aksine bize bu nimeti ihsan buyuran, bizi huzuruna kabul eden Rabbi Rahimimize Lebbeyk nidaları ile teşekkürlerimizi sunduk. Yeri göğü inlettik telbiye getirirken. İhtimal mele-i âlânın sakinlerini bile kendimize hayran bıraktık bu hâlimizle, bu tavrımızla. Sonra yola revan olduk, içimizdeki şeytanlarla, o şeytanlara ilham veren İblis'le savaşmaya durduk. Ve nihayet mutlak itaatin göstergesi olarak kurbanlarımızı kestik takva duygu ve düşüncesi ile. Bütün bunlar 'ben'i bir başka 'ben',

'biz'i bir başka 'biz' yaptı. Arafat öncesi 'ben' ve 'biz' böyle değildik. Günahlarla âlûde bir ömür sürmüş sonra Kâbe yollarına düşmüş, hacalet ve utancından sürekli yere bakan, ümidini kaybetmese de affolur muyum endişesi ile gönlü çarpan biri olarak Kâbe'ye yüz sürmüş, o hâlimle Hacerü'l-Es'ad'i selamlamıştım. Şimdi elhamdülillah farklıyım. Mekke'yi fethetmiş ordu içindeki bir fert gibi hissediyorum kendimi. Fetih sonrası İslâm ordusunun yaptığı ilk şey dillerinde "Hak geldi, batıl zail oldu. Zaten batıl her hâlü kârda zail olmaya mahkûmdur." âyeti virdi zebân hâlinde Kâbe'deki Cahiliye artığı 360 putu kırmak olmuştu.

Öyleyse madem kendini fetih ordusunda bir asker gibi hissediyorsun, buyur Kâbe'ye sen de, seni Kâbe'den, Kâbe'nin Rabbinden ayıran, araya mânialar, engeller koyan putları kır. Şehvet putunu; makam-mansıp putunu; gadab, öfke, kin, nefret putlarını; rahat-rehavet putlarını kır; kır önüne gelen her putu. Ne duruyorsun!

Bunun yanında yapacağımız birşey daha var. Tekmil vereceğiz. Kime? Kâbe'nin Rabbine. "Kur'ân'da emrettiğin gibi Ya Rab, Efendimizin rehberliğinden bildiğimiz kadarıyla Ya Rab, hac vazifemizi eda ettik. Sen kusurları, hataları, eksilikleri ile dergâh-ı nezd-i ehadiyetinde kabul buyur diyeceğiz. Sultana sultanlık yaraşır; sen ki Sultanlar Sultanısın, kovma kapından bizleri!" diyeceğiz.

Ardından söz vereceğiz Rabbimize. Bizi kendi evine kabul etmesi bile ne büyük şeref. Çarşıda, pazarda değil, O'na, O'nun evinde, yaptığımız bu hususi ziyarette söz vereceğiz "Geriye dönmeyeceğiz. Mazide bilerek-bilmeyerek yaptığımız hataları, isyanları, günahları bir daha işlemeyeceğiz. Sana karşı kulluktan geri kalmayacağız!" diyerek. Ayrıca "Biz bunları yapacağız ama Allah'ım, Senin inayetin, yardımın, rahmetin, merhametin olmadan bunu yapamayız. Düşmanımız çok kavi, bizler ise âciziz.

Eğer Senin havl ve kuvvetini arkamıza almazsak şeytanla baş etmemiz imkânsız. Esirgeme bizden yardımını!" diye yalvaracağız.

Sonra aynı duygularla sa'ye geçip bu isteklerimizi bir de orada tekrarlayacağız. Öncekinden farklı olarak bu sa'yi el-Hâc (yani hacı) olarak, Hakka yönelmiş yeni bir insan olarak yapacağız. Öyle zannediyorum ki duygularımız da, düşüncelerimiz de öncekinden çok farklı olacak; tıpkı tavafta olduğu gibi.

Haccın erkânı bitti; artık sen bir el-hâc'sın. El-hâc, Allah'a kasdeden, yönelen insan demek. Hani derler ya; Everest tepesine çıkmak kolay, orada kalabilmek zor diye. Çünkü zirvelere çıkmak için belli bir efor gerekirse de orada kalabilmek, yaşamını uzun müddet sürdürebilmek için çok daha fazla efor sarfetmek gerekir. Biz şu an, hayallerimizin süsünü, zinetini gerçekleştirdik, rüyalar, hayaller gerçek oldu; hacı olduk, zirveye çıktık, İslâm'ın beş emrinden bir tanesini, ömürde bir defa yapılması istenen ameli yerine getirdik; getirdik ve hacı unvanını aldık. Geriye bu unvanı korumak kaldı. Her türlü şart altında korumak. Ne zamana kadar? Son nefesimizi verinceye kadar. Allah muînimiz ola!

Artık Mekke'den ayrılacağız. Buralara kadar gelmişken Nebiler Serverini ziyaret etmemek olmaz. Yine yollara düşeceğiz. Bu defa yolumuz uzun. Tam 430 kilometre. Medine'ye uzanacağız. O hâlde ayrılalım artık Mekke'den. Ayrılalım ama ayrılmanın da bir âdâbı olması lazım. Rabbin evinden, O'nun huzurundan izin almadan, veda ziyareti yapmadan ayrılmak olmaz. Mesaj anlaşıldı; veda ziyareti yapacağız Kâbe'ye. Öyleyse buyrun, veda tavafına geçelim...

VEDA TAVAFI

Vedaları hiç sevmem. Annemdem-babamdan ilk ayrılışımı hiç ama hiç hazmedememişimdir mesela. Üniversite okumak için yurdumdan ilk defa ayrıldığımda yol boyunca ağladığımı bilirim. Defalarca tekrar etti bu durum. Ama gel-gör ki başka çare de yok. İşte şimdi bir başka veda ile karşı karşıyayız. Ayrılık vakti geldi çattı yine. İbrahimî hüviyetimizle, "hacı" nişanımızla memleketlerimize geri dönecek ve orada İbrahimvâri yeni bir hayata imza atacağız nasip olursa. Yeni vasfımızla etrafımıza örnek olacak ve "hacı" olmanın şerefini ubudiyet ve ahlâkımızla herkese göstereceğiz inşallah. Yanlış anlaşılmasın, bunları Rabbin rızası için yapacağız yine. Riya, sum'a, ucb ve fahr için değil; sadece Hak rızası için.

Fakat bunu yapabilmemiz için tabir caizse anne kucağına, Rabbimin beytim, evim dediği yere veda etmek zorundayız. Artık istediğimiz zaman onun yanına sorgusuz, sualsız, randevusuz gelemeyeceğiz. Harimine sığınıp af diyemeyeceğiz. Eteklerine tutunup "Beni de, beni de!" diyemeyecek ona dokunmaktan mahrum kalacağız. Leyla'nın Mecnun'dan ayrılmasından çok daha öte birşey bu. Ama başka çare de yok. Mesafelerin acımasızlığı; neylersin!

Belki şöyle teselli olabilir insan; teselliden öte birşey hatta bu. Çünkü anlatacağım, vurgusunu yapacağım şey bir hakikat. Ebu Leheb, Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) amcası idi; sıhrî, cibillî yakınlığı vardı. Ebu Cehil, evi Kâbe'ye en yakın olan kişi idi. Ama ne Ebu Cehil'in Kâbe'ye mekân yakınlığı, ne Ebu Leheb'in Efendiler Efendisine (sallallahu aleyhi ve sellem) cibillî akrabalığı onlara bir fayda sağladı. Mekke'den kilometrelerce uzakta Yemen ülkesindeki Üveysü'l-Karnî hem Kâbe'ye hem de Mekke'ye bu ikisinden çok daha yakındı. Demek önemli olan fizikî anlamda Kâbe'ye yakın olmak, İslâm peygamberine akraba olmak değil -bunlar başa tâc; keşke olabilseydik. İlahi kader ve liyakat mevzuu deyip geçelim- aksine kalben Kâbe'ye yakın olmak önemli. Kâbe'yi gönlünde taşımak önemli. Öyleyse gama, kedere, üzüntüye gerek yok. Artık ayrılık zamanı.

Veda tavafı yapan hemen herkes zannederim "Ben buraya bir daha gelebilir miyim acaba?" diye düşünüyordur. Hüsnüzan değil bu; eşyanın tabiatı, mü'minin hissiyatı. Böyle olması gerekir. Nitekim bu kanaati doğrulayacak nice cümleler duymuşuzdur. "Allah bir daha nasip etsin. Gitmeyenlere hemen, gidenlere binlerce defa. Ben gitmeden önceden 'Falan niye devamlı gidiyor?' derdim. Bir defa gittin, bitti işte. Hayır öyle değilmiş? Haklıymış." Sanırım siz de defalarca duymuşsunuzdur etrafınızdan bu sözleri.

İnanıyorum ki Kâbe'nin etrafında aşkın bir sel gibi dönen akıntıya kendini kaptıran, o coşkun selde kendini bir damla gibi hisseden hacı, bu düşünce, bu hissiyatla başka limanlara yelken açmış olacaktır. Umre tavafı, kudüm tavafı, ziyaret tavafı, nafile tavaflar vb. şimdiye kadar yaptığı yüzlerce tavafta hiç hissetmediği şeyleri duyacaktır böyle düşünebilirse. İhtimal ayrılığın, birazdan başlayacak hasretin hüzün dalgaları onu can evinden vuracak ve gözyaşları içinde boğulmamak

için kendini zor tutacaktır. Nitekim böylelerini çok görürsünüz veda zamanında. Kimini tavafta, kimini yüzü Kâbe'ye müteveccih kapıya doğru geri geri çıkarken, kimini son bir kez daha deyip ellerini gökyüzüne açabildiği kadar açmış dua ederken ama hepsini de ağlarken görürsünüz. Dosttan müfarakat esnasında, Rahman'ın misafirliğinin sona ermiş olmasından ağlanmaz da gülünür mü Allah aşkına?

Ali Şeriati'nin dediği gibi hac, "Kâbe'ye gitmek değil Kâbe'den gitmektir." diyoruz. O vakit Arafat'a, Müzdelife'ye gitmiştik "hacı" olmak için. Şimdi yine Kâbe'den gidiyoruz "hacı" olarak. Başka çare yok. "Her gelecek yakındır." biliyorduk biz bu zamanın geleceğini baştan beri; geldi işte. O hâlde daha fazla kedere gerek yok. Yola revan olalım ama bu arada şunu da unutmayalım; hac vazifemiz bitti ama kulluk vazifemiz devam ediyor, ölünceye kadar da devam edecek. "Hac ibadetlerinizi tamamlayınca, vaktiyle atalarınızı anıp onlarla öğündüğünüz gibi, hatta daha fazla, daha hürmetle Allah'ı anın!"[40]

Memlekete dönmek için bu kadar acele etmemeliyiz. Buralara kadar gelmişken, haccın rüknü olmasa da, Nebiler Serverini (sallallahu aleyhi ve sellem) ziyaret etmeden gitmek âdâba aykırı; vefasızlık ve saygısızlık olur. Şimdi Medine'ye yöneliyoruz. Aradan 15 asır geçmiş; 15 asır önce O, bu yolları bizim için müşriklerin takibi altında, yol emniyetinin, can güvenliğinin olmadığı ıssız çöllerde aç-susuz ve deve üzerinde katetmiş sadık dostu, yaranı Hz. Ebu Bekir ile beraber. Biz ise uçakla veya klimalı otobüslerle, her türlü rahat ve konforun bulunduğu bir yolculukla bunu gerçekleştireceğiz.

40 Bakara Sûresi, 2/200

RAVZA

Şair Nâbi'nin

"Sakın terk-i edepten, kûy-i mahbûb-u Hüdâdır bu,
Nazargâh-ı İlâhîdir, makam-ı Mustafa'dır bu"

teşbihiyle anlattığı yeryüzünün Allah katındaki Kâbe'den sonra en kutsal mekânına gidiyoruz. Kudsiyetini içinde misafir olan Zat'tan, Sevgili'den alıyor bu mekân. "Şerefü'l-mekân bi'l-mekîn" sırrınca mekânları aslında şerefli kılan, içinde ikamet eden mekinlerdir; işte bu yüzden şerefe eren, Câhiliyenin Yesrib'i, bugünün Medinesine gidiyoruz. İnsanlığın bedeviliği bırakıp medenî olduğu, medeniyet öğrendiği yere, bir başka deyişle yerkürenin Hz. Âdem'den bu yana gelmiş ve kıyamete kadar gelecek insanları içinde, en şereflisi, en yücesi, en sevgilisinin yanına gidiyoruz. Sevgiliye kavuşmaya gidiyoruz, bağrı yanık âşıklar gibi; Leyla'sına kavuşmak için kızgın kum çöllerine aç-susuz kendini atan Mecnun'lar gibi; Aslı'sına kavuşmak için dağları delen Ferhatlar misali.

Ciddi bir coşku içinde olmalısınız şimdi. Şatahata girmeden, mü'mine yaraşan ve yakışan temkini ihmal etmeyerek. Şiirlerle, ilâhilerle O'na olan vuslat arzusunu her daim seslendirmelisiniz bu yolculukta. Salât u selamlar göndermelisiniz yüce Nebi'ye

yolda iken. Bunları şefaatçi yaparak randevu talep etmelisiniz. "Yoldayım Ya Resûllallah!" deyip ardından Fethullah Gülen Hocaefendi gibi mızrabınızı şu sözlerle sazınızın bamteline vurmalısınız:

"Kabul kıl mücrimi, kovma kapından ne olur!
Kovarsan kime sızlanayım Yâ Resûlallâh!

Yanmışım isyanla, yakma hicranla Ey Nebî!
Bittim billahi; pür şekvâyım Yâ Resûlallâh!

Günah bana yaraşmaz, doğru... Af senin şânın
Sen varken kime dert yanayım Yâ Resûlallâh!"

İstisnasız bu yola revan olan herkes yalvarmalı ve yakarmalı. Çünkü reddedilmek de var; huzura kabul edilmek de. Mü'minin daimi şiârı korku ve ümit, havf ve reca dengesi burada da bizi bırakmamalı.

Arzu ederseniz bu yolculuğu hayal dünyanızda Hz. Muhammed'le (sallallahu aleyhi ve sellem) beraber de yapabilirsiniz 15 asır öncesine giderek. Hz. Ebu Bekir'i olabilirsiniz O'nun. Ya da Hz. Ebu Bekir'le beraber, O'nun hizmetine bakan, düşmanlardan koruyan, yol gösteren üçüncü bir şahıs olabilirsiniz. Hicreti yaşayabilirsiniz hayal dünyanızın enginliğine bağlı olarak. Bu ve benzeri mülahazalar, tatbikatlar ruhen bizi oraya hazırlayacaktır. Sevgilinin ayağını bastığı topraklara yüz-göz sürmeye bizi hazır hâle getirecektir.

Eğer bunu başarabilirseniz yol esnasında, manen bu seviyeye ulaşabilirseniz, Medine'ye ilk girişte "taleal bedru aleyna, min seniyyeti'l veda" türküleri ile karşılandığınızı hissedeceksiniz. Dilinizde 15 asır önce yeryüzünün en kutlu misafirini karşılamaya gelen kadın-erkek, Ensar'ı ile Muhaciri ile bütün Müslümanların bu türküsünün kulaklarınızda çınladığını duyacaksınız. Evet, Sul-

tanların huzuruna çıkmak kolay değil; onun için bu hazırlığın şart olduğuna inanıyorum şahsen.

Düşünsenize; Şeyh Galip edasıyla:

"Meded ey Sultan-ı Rüsul Şah-ı mümecced!
Meded ey biçarelere Devlet-i sermed!
Meded ey divan-i İlahi'de Serâmed!
Meded ey menşûr-u leamrükle müeyyed?!"

dediğinizi,

Hayal etsenize; Fethullah Gülen Hocaefendi gibi:

"Yıllar var ki yoldayım, hiç rahatım kalmadı,
Düşe-kalka artık seyre takatim kalmadı;
Perişan hâlim; ümid-i vuslatım kalmadı;
İltifat et ki, bana sırf iltifatın gerek"

diye hecelediğinizi,

Tasavvur etsenize; Ali Ulvi Kurucu misal:

"Ruhum sana âşık, sana hayrandır Efendim.
Bir ben değil, âlem sana kurbandır Efendim
Aşkınla buhurdan gibi tütmekte bu kalbim,
Sensiz cennet bile bana hicrandır Efendim.
Doğ kalbime bir lahzacık Ey Nur-u dilârâ,
Nurun ki gönül derdine dermandır Efendim"

diye mırıldandığınızı,

Ya da Ziya Paşa'nın:

Belâ-yı mâsivâya mübtelâyım yâ Rasûlallah!
Zebûn-i pençe-i nefs ü hevâyım yâ Rasûlallah!
Kerem kıl ben fakîre el-aman ey rahmet-i âlem
Serâpâ mahz-ı isyân ü hatâyım yâ Rasûlallah!

Sen evreng-i şefâat şâhısın, sultân-ı rahmetsin
Kapında ben de bir kemter gedâyım yâ Rasûlallah!

Şefâat kıl meded, yoksa o rütbe çok günâhım ki
Ne rütbe yansam ol rütbe sezâyım yâ Rasûlallah!

Zebûn-i derd-i isyâna tabîb mihriban sensin
Alîlim, ben de muhtâc-ı devâyım yâ Rasûlallah!

Ne gam, mücrim isem de bana besdir bu saâdet kim
Kapında bir kemîne hâk-i pâyım yâ Rasûlallah!

Beni reddetme, evlâdın başuyçün bâb-ı lûtfundan
Ziyâ'yım, bende-i al-i abâyım yâ Rasûlallah!"

sözleri ile gözyaşlarınızın ceyhun olduğunu,

Nihayet gönlü Peygamber aşkıyla yanan, yangınını söndürmek için su değil daha fazla ateş isteyen Yaman Dede gibi:

Gönül hun oldu şevkinden boyandım Ya Rasûlallah
Nasıl bilmem bu nîrana dayandım Ya Rasûlallah

Ezel bezminde bir dinmez figandım Ya Rasûlallah
Cemalinle ferahnak et ki yandım Ya Rasûlallah

Yanan kalbe devasın sen, bulunmaz bir şifasın sen
Muazzam bir sehasın sen, dilersen rehnümasın sen
Habîb-i Kibriyasın sen, Muhammed Mustafa'sın sen
Cemalinle ferahnak et ki yandım Ya Rasûlallah

Gül açmaz çağlayan akmaz, İlâhi nurun olmazsa
Söner âlem, nefes kalmaz, felek manzûrun olmazsa
Firak ağlar,visal ağlar, ezel mestûrun olmazsa
Cemalinle ferahnak et ki yandım Ya Rasûlallah

Erir canlar o gül bûy'i revan bahşın hevasından
Güneş titrer, yanar didarının bak ihtirasından
Perişan bir niyaz inler hayatın müntehasından
Cemalinle ferahnak et ki yandım Ya Rasûlallah

Susuz kalsam, yanan çöllerde can versem elem duymam
Yanardağlar yanar bağrımda, ummanlardan nem duymam
Alevler yağsa göklerden ve ben messeylesem duymam
Cemalinle ferahnak et ki yandım Ya Rasûlallah

Ne devlettir yumup aşkınla göz, rahında can vermek
Nasip olmaz mı sultanım haremgahında can vermek
Sönerken gözlerim asan olur âhında can vermek
Cemalinle ferahnak et ki yandım Ya Rasûlallah

Boyun büktüm, perişanım, bu derdin sende tedbîri
Lebim kavruldu ateşten döner pâyinde tezkîri
Ne dem gönlün murad eylerse taltif eyle kıtmîri
Cemalinle ferahnak et ki yandım Ya Rasûlallah"

sızladığınızı ve peygamber aşkından deli divane olmuş niceleri gibi huzur-u Resûlullah'a vardığınızı...

Dua ve Namaz; Ravza

Ne yapacağız Medine'de? Seven sevdiğine kavuşunca ne yaparsa onu. Hasret gidereceğiz; adres bırakacağız bizi âhirette tanıması için, "Bu da ümmetimden bir ferttir ya Rabbi!" diyerek şefaatte bulunması için. Layık olmasak da, günahlarla alûde bir hayatımız olsa da isteyeceğiz bunu o Sultanlar Sultanından.

Sonra haccımıza şahitlik yapmasını arzu edeceğiz. Arafatlaşmış, Müzdelefeleşmiş, Minalaşmış hâlimizle, oralarda O'na söz verdiğimiz gibi, burada da O'nun Habibine söz vereceğiz.

Sonra; dertleşeceğiz, sevenine kavuşan tüm insanlar gibi. Af dileyeceğiz O'ndan. "Sana layık bir ümmet olamadık!" diyeceğiz. Yunus, Taptuk'un ocağında yanmak için dahi olsa eğri odunları layık görmemiş; ama biz eğri büğrü hâlimizle ona ümmet olma iddiasındayız; işte bu çarpıklığı O'na anlatacak ve derman dileyeceğiz derdimize. Bize yardımcı olmasını, ruhaniyatıyla, tasarrufatıyla bizim elimizden tutmasını isteyeceğiz. Ulular Ulusuna bizim adımıza şefaatçi olması için yalvaracağız. Mehmet Akif gibi de konuşabiliriz bu esnada;

"Yıllar geçiyor ki yâ Muhammed,
Aylar bize hep Muharrem oldu!
Akşam ne güneşli bir geceydi…
Eyvah, o da leyl-i mâtem oldu!
Âlem bugün üç yüz elli milyon
Mazlûma yaman bir âlem oldu.
Çiğnendi harîm-i pâki Şer'in
Nâmûsa yabancı mahrem oldu!
Beyninde öten çanın sesinden
Binlerce minare ebkem oldu.
Allah için ey Nebiyy-i ma'sûm
İslâm'ı bırakma böyle bîkes
İslâm'ı bırakma böyle mazlûm. (Âmin)"

Sonra; muvacehede dualar edeceğiz. Tıpkı Arafat'ta ettiğimiz gibi. Mümkünse aynı ruh hâleti içinde. Her şeyden tecrid ve tecerrüd etmiş hâlimizle. Ümmet-i Muhammedi merkeze alacağız Mescid-i Nebi'de yapacağımız dualarda. Yana-yakıla, ocaklar gibi etrafımızdaki bağrı yanık, gözü yaşlı mü'minlerden meded dileyerek, imdad isteyerek edeceğiz bu duaları. "Allahümmerham ümmete muhammed" duası vird-i zebânımız olacak burada.

Yeryüzünde sadece mescit ziyareti için yola çıkılan, çıkılması için izin verilen bir kutlu yerdeyiz şimdi. Üç yer diyor Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem); "Mescid-i Haram, Mescid-i Aksa ve Mescid-i hâzâ"[41].

Bir başka hadisinde: "Benim şu mescidimde kılınan bir vakit namaz, Mescid-i Haram haricindeki mescidlerde kılınacak bin vakit namaza denktir."[42] diyor.

İçinde bulunma şerefine erdiğimiz bu mescidin hakikati en doğru sözlünün dilinde böyle ifade edildiğine göre, bu vakitleri namazla zenginleştirmemiz gerek. İbadet u taatle geçireceğiz mescitte bulunduğumuz her ânı. Hamâmetu'l-mescid yani mescit güvercini olmaya gayret edeceğiz Medine'de kalacağımız kısa sürede yuvamızı oraya yapacağız vesselam.

Sonra, başkalarının hukukuna tecavüz etmeden namazlarımızı Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) "Evimle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir."[43] dediği yerde yani yeryüzündeki cennet bahçesinde kılacağız. Cennete gitmeden cennete gitmiş olacağız böylece. Cennet meltemlerinin esintilerini duyacağız inşaallah orada. Nebiler Nebisinin (sallallahu aleyhi ve sellem) arkasında, Hz. Bilal'in kameti eşliğinde Hz. Ebu Bekir'lerle, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali'lerle beraber saf tutacağız.

Sonra, salât u selamlar getireceğiz bıkmadan, usanmadan, yorulmadan. Binlerce defa, milyonlarca defa. Zira biliyoruz ki o bizim salât u selamlarımıza karşılık veriyor. "Es salâtu ve's-selamu aleyke Ya Resûllallah!" nidamıza "ve aleyke" diye mukabelede bulunuyor. "Bana bir kimse selam verince Allah bana ruhumu iade eder, ben de o kimsenin selamını alır, kar-

41 Buhari, Savm, 67

42 Nesai, Mesacid,4

43 Buhara, Fadlü's-Salâti fi Mescid 57

şılık veririm."[44] diyor Efendiler Efendisi. Öyleyse bu fırsat kaçmaz, kaçırılmamalı.

Bir sonraki aşamada tarihi şuurumuzu geliştirmek için çevreye çıkacağız ara-sıra. "Uhud bizi sever, biz de Uhud'u!" iltifatına mazhar Uhud'a gideceğiz. "Kuba mescidinde kılınan bir vakit namaz bir umre yapmak gibidir"[45] beyanıyla konumu tescil edilen mescide gidecek, namaz kılacak, dua edeceğiz. İslâm tarihinin belki de en büyük savunma savaşına sahne olan Hendek alanına ziyarette bulunacak; şimdilerde mescidle yerleri ikame edilmeye çalışılan Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem), Hz. Ebu Bekr'in, Hz. Aişe'nin çadırına gidip onları gözlemleyeceğiz.

Sonra; başta annelerimiz olmak üzere, Hz. Osman'dan Hz. Fatıma'ya, Hz. İbrahim'den Hz. Safiyye'ye kadar bi'l-cümle Efendimizin akrabalarını, ardından ismini bildiğimiz-bilmediğimiz nice sahabilere dayelik yapan Cennetü'l-bakî mezaristanına uğrayacak, fatihalar, Yasinler göndereceğiz o ulular ın ruhlarına.

Mescid-i Nebi; Ravza

Medine'de en çok hoşuma giden anlardan birisi, namazlardan sonra Babu's-Selam'dan Babu'l-Cibrîl'e doğru yani muvaceheye doğru uzayıp giden sırada bulunmak; ağır, vakûr, temkinli adımlarla Nebiler Serveri'nin huzurundan geçmek için sıra beklemektir. Dünyanın dört bir yanından gelmiş, siyahı-beyazı, arabı-acemi inanç bağıyla bağlı olduğumuz mü'minlerle omuz omuza, yan yana, arka arkaya birlikte bulunmak; aramızda gaye birliği olan bu insanlarla sadece ve sadece salât u selam diliyle anlaşmak; ne kadar güzel, ne kadar hoş, ne kadar şirin bir manzara. Dün-

44 Ebu Davud, menâsik 100
45 İbni Mace, İkame 197

ya kelamı yok orada; gürültü-patırtı, şamata yok orada; yüksek sesi bırakın fısıltıya dahi aman Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) rahatsız olur düşüncesi ile kem gözle bakılıyor orada. Herkesin yüreği hızla atıyor; ha şimdi, ha birazdan huzura kabul edileceği zamanı kolluyor ve nihayet o büyük an, o buluşma zamanı geliyor; yağmur yüklü bulutlar misali gözyaşlarını ceyhun edenler mi ararsın; davranışlarında vakarın, temkinin nümâyân olduğu insanlar mı ararsın; gözyaşı pınarları kuruduğu için gözyaşlarını içine akıtan, içten içe ateş üstündeki çömlekler gibi kaynayanlar mı ararsın! Bu arada yıllardır orada bulunmanın verdiği hava ile ülfet ve ünsiyetin pençesine esir olmuş insanları da görürseniz inkisâr-ı hayale uğramayın. Kısacası yaşayan İslâm ümmetinin hemen hemen bütün fert ve temsilcileri sanki orada arz-ı endam etmişler.

Medine, İslâm medeniyetine beşiklik, dayelik yapmış bir merkez. Kıyamete kadar da yapmaya devam edecek inşallah. Bağdat'tan Kurtuba'ya, İstanbul'dan Mısır'a bir zamanlar üç kıtada hâkimiyetimizin olduğu coğrafyada Medine'nin izini her yerde görebilirsiniz. Mescid-i Nebi de bu şehrin merkezidir adeta. İlk mescid orası; Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) evi orası; heyetler orada kabul edilmiş; savaş öncesi askeri planlar orada yapılmış, gözden geçirilmiş; ganimetler orada dağıtılmış; hükümler orada verilmiş, suffe ashabı orada talim ve terbiyeye tâbi tutulmuş. Bugün bir devlet çatısı altındaki bütün kurumların fonksiyonlarını bir zamanlar o mescit eda etmiş. Öyleyse; Mescid-i Nebi'ye bir de bu gözle bakmaya çalışmalı. İmkânımız nisbetinde tefekküre dalıp hatıraları yeni baştan yaşamalıyız. Hayalen 15 asır öncesine gitmeli, siyer kitaplarında okuduğumuz her şeyi orada yeniden yaşamalıyız. Bu metodun bize çok şey kazandıracağını düşünüyorum.

Sadece Mescid-i Nebi mi? Elbette değil; Efendimizin (sallal-

lahu aleyhi ve sellem) mübarek ayağının izinin bulunduğu her yer. Uhud'dan Hendek'e, Kuba'dan Sakifet-ü Benî Ebî Sâide'ye, Benî Kureyza yurdundan Benî Kaynuka'ya, Hayber'den Taif'e her yere gitmeye çalışmalı ve kıyamete kadar devam edecek bir dinin, o dinin ürettiği medeniyetin hangi temeller üzerine ve nasıl inşa edildiğini görmeli. Bunun için de öncelikle bilgi temeline dayanmalı. Ansiklopedik seviyede de olsa İslâm tarihi, siyer, megâzî bilgisi edinmeli. Sonra bunlar üzerinde yorumlar yapabilme, ibretler alabilme, siyer felsefesi gibi, medeniyet tarihi gibi ilaveler gerektirir. Bu da hac öncesi ciddi okumaya, ciddi çalışmaya bağlıdır. Hac vazifesini ciddiye alanlardan beklenen de budur. Hac öncesi haccın her safhasında lazım olabilecek her türlü bilgi yeniden okunarak buraya gelinmeye çalışılmalıdır.

Her buluşmanın bir de ayrılması vardır. Ebedilik sadece Allah'a mahsus. Kâbe'den olduğu gibi Medine'den de, En Sevgili'den de ayrılık zamanı geldi çattı. Davetiye ile geldik buraya. Huzura çağırıldık. Şimdi ise geriye döneceğiz. Sırtımızı ev sahibine dönüp gitmek olmaz. Haber vermek zorundayız, izin talep etmeliyiz, Allahaısmarladık demeliyiz. Bunun adı tıpkı Kâbe'de olduğu gibi veda ziyareti. Kesin bir âdâbı, kuralı yok veda ziyaretinin. Babu's-Selam'dan Bab-u Cibrîl'e salât u selamlarla yürüyüş; muvaceheye gelince kısa bir duraklayış; o kısa müddet içinde vicdanda duyulduğu, hissedildiği kadarıyla veda cümleleri, ardından dışarıda Yeşil Kubbe'ye nâzır, eller havada ve Ravza'nın sahibi şefaatçi kılınarak Rabbe dua. Hepsi bu. Ve sonra bazılarında gördüğüm Mescid-i Nebi'nin duvarlarla çevrili sınırına gelinceye kadar gözler Ravza'ya müteveccih, dilde salât u selamlar geri geri gidiş. Bu gidişe bir dua ile katılmak isterim; Rabbim tekrarını nasip eyleye. Amin...

SONUÇ

Kitapların sonuç bölümlerinde baştan bu yana söylenenlerin hulasası verilir genellikle. Bu kitapçık için böyle bir şeye gerek var mı bilmiyorum; çünkü bir oturumda bitecek kadar kısa, "ben, biz, O" arasında dönen bir pratik ve O'na yeniden dönüş olarak özetlenebilecek kadar sade. Hac, teksirden tevhide dönüşün remzi. Rabbe kayıtsız, şartsız itaat ettiğini gösterme ve isbatlama zemini. Günah deryasına batmış bir insanın, oradan kurtulma gayretinin neticesi; yeni bir insan olma, yeni bir kimlik kazanma ve o kazanç ile hayata dönüp pişmanlık kuşağında yaşamadan kaybettiklerini telafi etme isteğinin fiile dönüşmüş hâli. Fıtrata, elest bezminde Rabbe verilen söz üzere 'ben-biz-O' vadilerinde yapılan kısa bir seyahatten sonra hayata yeniden dönüş.

Her şeye rağmen sonuç adına bazı şeylere vurgu yapalım kısa kısa. Başta da söyleyebilirdim fakat bilerek sonda söylemeyi tercih ettim. İsterseniz oradan başlayalım; hac geçmişe bir yolculuktu bizim için. Hz. Âdem'e kadar uzayan bir ucu vardı onun. Yolculuk esnasında Hz. Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) mirac yolculuğunda çeşitli semalarda çeşitli peygamberlerle karşılaştığı ve konuştuğu gibi biz de bu yolculukta Âdem Nebi'ye

uğradık sonra Hz. İbrahim'e misafir olduk. Birlikte Kâbe'yi inşa ettik. Hz. İsmail ile beraber taş taşıdık, amelelik yaptık; makam-ı İbrahim'de Efendiler Efendisinin arkasında saf tuttuk, namaza durduk. Hâcer misali duygularla, düşüncelerle sa'y yaptık, sa'y alanı olan Safa-Merve tepeleri arasında koştuk, yürüdük, yorulduk, terledik.

Fakat gözden kaçırılmaması gereken maziye yolculuk kadar bir de istikbale yolculuk boyutu var haccın ve şu an itibarıyla önemli olan da zaten bu boyut.

Hac geleceğe yolculuktur. Hem de günahsız, annemizden doğduğumuz gün gibi masum hâlimizle. Şöyle diyor Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem): "Kim Allah rızası için hacceder, kötü söz ve davranışlardan ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, annesinin onu doğurduğu günkü gibi (memleketine günahsız olarak) döner."[46] Bu hedefe ulaşmak için canlar feda edilse değmez mi?

Karşılığı cennet olan bir yolculuktur ayrıca hac. Zira Allah Resûlü "Allah katında makbul haccın karşılığı ancak cennettir."[47] buyuruyor. Öyle anlaşılıyor ki böyle bir müjde almış Efendimiz, Rabbi Rahim ve Kerimimizden. Çünkü insanların cennete girip-girmeyeceği kararı sadece Allah'a ait; başkalarına değil. Hatırlamaz mısınız; savaşta şehit olmuş oğlunun mezarı başında ağlayan, ağıt yakan ve "Cennetin nimetleri sana afiyet olsun ey oğlum!' sözleri ile teselli olan bağrı yanık bir şehit annesine Efendimiz: "Ben Allah'ın peygamberi olduğum hâlde bilmiyorum onun cennete gidip-gitmediğini" dememiş miydi? Orada böyle diyen, burada 'Mebrur haccın karşılığı cennettir.' diyor. Bundan daha büyük bir müjde olabilir mi Allah aşkına!

Aynı istikamette başka bir şey daha buyuruyor Allah Resûlü (sallallahu aleyhi ve sellem); "Hac ve umreyi birbirine ekleyin (arka arka-

---

46 Buhari, Hac, 4; Müslim, Hac, 438
47 Müslim, Hac, 437

sına birlikte yapın) çünkü bunlar ateşin demir, altın ve gümüşteki kiri, pası giderdiği gibi yoksulluğu ve günahları giderir. Makbul haccın karşılığı ancak cennettir."[48] Demek 'fakirliği gidermek' gibi dünyevî bir mükâfat boyutu da var haccın, cennet müjdesinin yanısıra. Çünkü hac bedenî, malî ve içtimaî boyutları bünyesinde barındıran bir ibadet. Namaz gibi bedenî, zekât gibi malî ve Cuma namazı misali içtimaî. Hac böyle olunca, ona terettüp eden mükâfatların, neticelerin bu boyutları içine alması kadar tabii bir şey olamaz. Onun için mebrur haccın fakirliği giderecek olması dikkate şayan bir husus.

Evet, hac bir yolculuktur; maziye yolculuk, istikbale yolculuk, insanın iç dünyasına yolculuk ve hepsinden öte Hakk'a yolculuktur. Gazabından rahmetine, nikmetinden nimetine, azabından mağfiretine, en özlü ifadesiyle O'ndan yine O'na yolculuk. Bu yüzden dedik ki hac Kâbe'ye yolculuk değildir; Kâbe'den yolculuktur. Merhum Ali Şeriati'nin ifadesiyle "Hac, Kâbe'ye gitmek değil, Kâbe'den gitmektir." Hakk'a, O'na ulaştıracak yola sülûk etmektir.

Her yolculukta insanoğlu yolculuk zamanına, mekânına, iklimine, meşakkatine uygun hazırlıklarda bulunur. Hiçbir yolculuk bundan müstesna olamaz. Hazırlık şart ve elzem. Pekala âhirete nisbetle alabildiğine basit şu dünyevî hayattaki üç-beş günlük yol için, yolculuk için hazırlık yapılırken, Hakk'a yolculuk adına hazırlık yapılmayacak mıdır? Hem bu öyle bir yolculuk ki, ne ile karşılacağımız apaçık belli. Kutsal kitaplar, peygamberler hepsini anlatmış bize. Kimi zaman ana hatlarıyla, kimi zaman detayları ile. Üstelik bu yolculuğun dünyevî yolculuktan belirgin bir farklılığı var; geri dönüşü yok bu yolculuğun. Hakk'a ulaşmak için çıkıyorsunuz yola ve ulaşıyorsunuz. Ama rahmetine ama gazabına. Rahmet cennet ile temsil ediliyor, gazap ise cehen-

---

48 Tirmizi, Hac, 2; Nesai, Hac, 6

nemle. Sözün özü, hac bize ahiret yolculuğu için hazırlık yapmamızın gerekliliğini hatırlatıyor. Mukayeseler yapmamızı sağlıyor; "Aman ha!" diyor ve bizi kendimize getiriyor.

Hac yolculuğu için hazırlık demişken; birkaç hususa yeniden vurgu yapalım isterseniz:

Bir; helal kazançla gitmeli hacca. Bunun çok ama çok önemli olduğunu, zannederim herkes müdriktir. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) haram kazançla hacca gidenin 'Lebbeyk' sözlerine gökler ötesi âlemden "La Lebbeyk vela sa'deyk" denilerek anında red cevabının verildiğini anlatır bize bir hadislerinde. "Yemesi haram, içmesi haram, gıdası haram; bunun duası nasıl kabul olur ki!" ilavesinde bulunarak.

İki; hacca giderken kul hakkı adına üzerinde bir borç olmamasına özen göstermelidir Hak yolcusu. Bildiğiniz gibi kul hakkı, Allah'ın kullarının kendi aralarında halletmesini istediği bir haktır. Kul hakkının olmaması Hak yolcusunu kuşlar kadar hafif, kelebekler kadar özgür yapacaktır. İnsan onun ferahlığını içinde hissedecektir. Dualarının kabul olacağına, haccının mebrur hac sayılıp kayıt altına alınacağından emin olacaktır. Bir özgüven verecektir insana Rabbisine itimad adına. Bu özgüven, bu itimat onu hac esnasında daha kararlı kılacaktır Rabbisinden isteyeceği şeylerde. Sözünü almadan huzurdan ayrılmam diyecektir belki de naz makamının insanları gibi.

Üç; her ne olursa olsun, her neye mazhar olursa olsun hac esnasında ve sonrasında; Hak yolcusu temkini elinden hiç bırakmamalıdır. Temkin, şatahatlara düşmeden, verilen nimetlerle, lütuflarla, ihsanlarla şımarmama hâlidir. Tam kâmil ve vakûr bir Müslümana yaraşan vasıftır bu. Yoksa insan elde ettiği ya da elde etme adına kapı araladığı nimetler karşısında şımarıklık içine girerse, insanlardan bir insan olma yerine âleme tepeden bakmaya başlarsa, "Rabbimin bana lutfettiği bunca nimet karşısında O'na

çok şükür eden bir kul olmayayım mı?" diyen Nebiler Serverinin (sallallahu aleyhi ve sellem) yolundan, izinden, arkasından ayrılmış demektir. Hâlbuki Kâbe'de, Allah'ın hariminde, O'na mahrem olma makamında şeytana mel'abe olma demektir bu. Kazanma kuşağında kaybetme demektir.

Dört; niyeti halis olmalıdır hacı adayının. Hacı, Allah'a yürüyen, yürümeye azmeden demekti hatırlarsanız. Eğer, niyet bu çerçeve içinde mahfuz tutulmaz, riyaya, sum'aya, ucba, fahre kapı açılacak olursa, bunca zahmet ve meşakkat, bunca eziyet ve sıkıntı, bunca masraf ve harcama, bunca çaba ve gayretin heba olup gitme riski vardır. Bu durumda insanın bunda hissesi sadece yorgunluk ve kazancından bir şeylerin eksilmesidir. Hani "Nice namaz kılanlar vardır ki yorgunluk, nice oruç tutanlar vardır ki açlık ve susuzluktan başka hiçbir şey elde edemezler." hadislerinde ifade edildiği gibi niyet halis olmazsa, ona birşeyler karışırsa, karıştırır haccı. Bu prensip sadece hac için değil, her yaptığımız amel için geçerli. İmam-ı Şafii'nin "dinin yarısı" olarak nitelediği "Ameller niyetlere göredir." hadisi hiçbir zaman unutulmamalı.

Yeter! Yol, yolculuk, hazırlık dedik girdik bu fasla. Şimdi sonuca bakalım. Çünkü biz haccı bitirmiş, hacı olmuştuk, Hakk'a kavuşmuştuk, O'na yönelmiştik. Bu yüzden tekrar başa dönmeyelim. O zaman şöyle bir soru soralım burada; bizim hakikaten hacı olup-olmadığımızı, haccımızın mebrur olup-olmadığını test etme imkânı var mıdır? Harem şuuru muvacehesinde söyleyeceğim şu sözler bana bu soruya evet cevabı verilebileceğini söylüyor ve söyletiyor. Şöyle ki; harem şuuru, haremin beldelerimize taşınmasıdır, Mekke-Medine'de yaşadıklarımızın oralara ve hac zamanına münhasır kalmamasıdır.

Şöyle açalım isterseniz; hacca niyet eden kişi ihrama girer. İhram kabaca dikişsiz iki parçadan ibaret kefeni andırır bir elbise olarak bilinse de kavram olarak çok daha geniş manaları muhte-

vidir. Elbise manasındaki ihram bu geniş muhtevayı insana sürekli hatırlatan fonksiyona sahip iki kumaş parçaşından ibarettir. Arapça ifadesiyle "bizatihi müzekkir'dir.

Kur'ân'ın ifadesiyle ihram, refes, fısk ve cidal'i haram kılar. Bu ise insanın kendi bedenine, hemcinslerine ve canlı-cansız tabiata zarar vermemesi demektir. Bir başka tabirle kendi şerrinden hem kendini, hem hemcinslerini ve hem de çevresinde bulunan her şeyi koruması demektir.

Müthiş bir şuurdur bu. Çünkü söz konusu olan, normal zaman ve mekânlarda mübah olan şeyleri insanın kendi iradesi ile kendine haram kılmasıdır. Buna göre insan, kendi bedenini istediği gibi kullanamaz; tırnaklarını kesemez, kıllarını kopartamaz, güzel koku süremez, tıraş olamaz. Çünkü o bedenin Maliki ve Sahibi buna izin vermemektedir. Buradan insan, kendi vücudunun sahibi ve maliki olmadığı şuuruna ulaşır.

Yine bu hâlde bulunan insan, başka insanlara zarar veremez, kötülüğe mukabelede bulunamaz, tartışmaya giremez. Neden? Aynı hikmet burada da gizli. Zira müteâl irade, harem mekânında harem zamanında bu davranışlara haram demektedir.

Bunun ötesinde ihramlı insan çevresinde bulunan canlı-cansız varlıklara da zarar veremez. Bir sineği öldüremez, bir yaprağı dalından kopartamaz, av hayvanlarını avlayamaz, avlayanlara yol göstermek suretiyle de dahi olsa yardımda bulunamaz. Aksi hâlde ceza ödemek zorunda kalır. Çünkü İlahi meşiet bunları ihramlıya haram kılmıştır. Kendi iradesiyle ihrama giren kişi de bunları bütünüyle kabul etmiştir. Nitekim ihram cezaları, bu kabule muhalif hareket etmenin bedelidir.

İşte harem dairesinde harem zamanında ihramla kazanılan bu şuur hâli, eğer hac sonrası bizim bütün hayatımıza yansımışsa, o insan, haccının mebrur olduğunu düşünebilir. Mebrurdur, makbuldur, dolayısıyla günahları affolmuştur gibi kesin, katı şey-

ler söylemiyorum dikkat ederseniz; ama testi geçmiştir nazarıyla bakılabilir bu kişiye. Kaldı ki dünyanın her yerinde, her zaman ve her hâl u kârda ihramlı imiş gibi davranmak Müslümanın asıl vazifesi ve vecibesidir. Bir Müslüman, hayatını bu harem şuuru ile çerçeveleyemediği müddetçe Kâbe'nin harîminde de yaşasa ziyandadır. Harem şuuru ile dopdolu olduktan sonra Kâbe'den binler, milyonlar kilometre uzakta da olsa kazançlıdır.

Bu harem şuurunu korumak, kollamak veya ona seviye kazandırmak zor ama imkânsız değil. Tasavvufta kullanılan tabirle "ataş" yani susuzluk hâline erebilirse insan, işte bu zorlardan zor hâdiseyi başarır. Ataş, ruhanî âlemde zevkten zevke girme ama bu zevkle insanın tatmin olmaması hâlidir. Bir başka ifadeyle hazzına erilen her yeni zevkin, ulaşılan her yeni hedefin, varılan her yeni ufkun, insana "hel min mezid; daha yok mu" dedirtmesidir. Gedaî'nin herkes tarafından bilinen sözleri ile "Ey sâkî, aşkın oduna yandıkça yandım, bir su ver/Parmağım aşkın balına bandıkça bandım, bir su ver!" şeklinde dile gelen bir duyuştur bu. Eğer bizler aslî vatanlarımıza döndüğümüzde bu hâli yaşamak için elimizden gelen gayreti gösterirsek, eksik kalan taraflarını Cenâb-ı Hakk lutfü keremi ile tamamlar ve bizler haremin hariminde harem şuuruna ermiş mahremler olarak hayatımızı devam ettiririz. İnşaallah!

Bitirirken; bu kitapçıkta yer alan ve hissiyat yumağı içinde dile getirilen düşünceler ilk başta da ifade ettiğimiz gibi okyanusta değil, derinliği diz kapağına ulaşmayan sığ derelerde pantalonunun paçalarını sıvamış serinlemek isteyen bir çocuğun duyduğu şeylerdir. Gerekçesi de yine başta ifade ettiğimiz gibi haccın genelde şekil şartları muvacehesinde ele alınmış olması. Şekil şartları, haccın olmazsa olmazı. Buna kimsenin itirazı olamaz fakat hac şekil şartlarına uymaktan ibaret değil. Hac ondan öte bir şey. Dolayısıyla haccı, ihram, kıl kopartmama, böcek öldürmeme, koku sürünmeme vs.

gibi şekil şartları ile başlayan bir ibadet olarak algılamamalı. Ancak ne yazık ki çokları haccı böyle şekil şartları ile başlayıp biten bir ibadet olarak algılamakta.

Kimseyi itham etmiyorum. Çünkü ben de bu geminin içindeyim. Asırlardır Müslümanlar olarak kalb, beden ve akıl müsellesi üzerine oturan dengelerimizi bozmamız bizi bu durumlara soktu. Böyle olunca da hac kendinden beklenen misyonu eda edemiyor belki. Kalblere, bedenlere, akıllara vermesi gereken ruhu veremiyor. İsmin önüne gelen "hacı" sıfatından öte belki çok birşey kazandırmıyor çoklarımıza. Turistik bir seyahatin ötesine geçmiyor belki de. İşte bu fasit daireye bir son verme adına pek çok gönül ve kalem ehlinden istifadeyi de arkamıza alarak elinizde tuttuğunuz bu eseri yazma cüreti gösterdik. İnayet O'nda, acizlik bizde. Af ve merhamet O'nda, günah, hata, isyan bizde. Eğer hata ettiysek, önce sizlerden özür, sonra Rabbimden af ve mağfiret talep ederim.

Son sözüm; "Yoluna gücü yetenlerin evi (Kâbe'yi) hac ve ziyaret etmeleri insanlar üzerinde Allah'ın bir hakkıdır. (Âl-i İmrân Sûresi, 3/97) âyetinden hareketle diyebiliriz ki, hac vazifesini eda etmek her nefeste bize hayatımızı iki defa bağışlayan Allahu Azze ve Celle'nin hakkı, bizim de vazifemizdir. Son sözü İmam Gazzali Hazretleri'ne söyletelim; "Hac, dinin kemale ermesi ve teslimiyetin itmâm ve ikmâlidir."

VEDA HUTBESİ

Bismillahirrahmanirrahim

“Ey insanlar!

“Sözümü iyi dinleyiniz! Bilmiyorum, belki bu seneden sonra sizinle burada bir daha buluşamıyacağım.

“İnsanlar!

“Bugünleriniz nasıl mukaddes bir gün ise, bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay ise, bu şehriniz (Mekke) nasıl mübarek bir şehir ise, canlarınız, mallarınız, namuslarınız da öyle mukaddestir, her türlü tecavüzden korunmuştur.

“Ashabım!

“Muhakkak Rabbinize kavuşacaksınız. O da sizi yaptıklarınızdan dolayı sorguya çekecektir. Sakin benden sonra eski sapıklıklara dönmeyiniz ve birbirinizin boynunu vurmayınız! Bu vasiyetimi, burada bulunanlar, bulunmayanlara ulaştırsın. Olabilir ki, burada bulunan kimse bunları daha iyi anlayan birisine ulaştırmış olur.

“Ashabım!

“Kimin yanında bir emanet varsa, onu hemen sahibine versin. Biliniz ki, faizin her çeşidi kaldırılmıştır. Allah böyle hükmetmiştir.

İlk kaldırdığım faiz de Abdulmutallib'in oğlu (amcam) Abbas'ın faizidir. Lakin anaparanız size aittir. Ne zulmediniz, ne de zulme uğrayınız.

"Ashabım!"

"Dikkat ediniz, Câhiliyeden kalma bütün âdetler kaldırılmıştır, ayağımın altındadır. Câhiliye devrinde güdülen kan davaları da tamamen kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan davası Abdulmuttalib'in torunu Iyas bin Rabia'nın kan davasıdır.

"Ey insanlar!

"Muhakkak ki, şeytan şu toprağınızda kendisine tapınmaktan tamamen ümidini kesmiştir. Fakat siz bunun dışında ufak tefek işlerinizde ona uyarsanız, bu da onu memnun edecektir. Dininizi korumak için bunlardan da sakınınız.

"Ey insanlar!

"Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları, Allah'ın emaneti olarak aldınız ve onların namusunu kendinize Allah'ın emriyle helal kıldınız. Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, kadınların da sizin üzerinizde hakkı vardır. Sizin kadınlar üzerindeki hakkınızı; yatağınızı hiç kimseye çiğnetmemeleri, hoşlanmadığınız kimseleri izniniz olmadıkça evlerinize almamalarıdır. Eğer gelmesine müsaade etmediğiniz bir kimseyi evinize alırlarsa, Allah, size onları yataklarında yalnız bırakmanıza ve daha olmazsa hafifçe dövüp sakındırmanıza izin vermiştir. Kadınların da sizin üzerinizdeki hakları, meşru örf ve âdete göre yiyecek ve giyeceklerini temin etmenizdir.

"Ey mü'minler!

"Size iki emanet bırakıyorum, onlara sarılıp uydukça yolunuzu hiç şaşırmazsınız. O emanetler, Allah'ın kitabı Kur'ân-ı Kerim ve Peygamberin (aleyhissalâtü vesselâm) sünnetidir.

"Mü'minler!

"Sözümü iyi dinleyiniz ve iyi belleyiniz! Müslüman Müslümanın kardeşidir ve böylece bütün Müslümanlar kardeştirler. Bir Müslümana kardeşinin kanı da, malı da helal olmaz. Fakat malını gönül hoşluğu ile vermişse o başkadır.

"Ey insanlar!

"Cenâb-ı Hak her hak sahibine hakkını vermiştir. Her insanın mirastan hissesini ayırmıştır. Mirasçıya vasiyet etmeye lüzum yoktur. Çocuk kimin döşeğinde doğmuşsa ona aittir. Zina eden kimse için mahrumiyet vardır. Babasından başkasına ait soy iddia eden soysuz yahut efendisinden başkasına intisaba kalkan köle, Allah'ın, meleklerinin ve bütün insanların lanetine uğrasın. Cenâb-ı Hak, bu gibi insanların ne tövbelerini, ne de adalet ve şehadetlerini kabul eder.

"Ey insanlar!

"Rabbiniz birdir. Babanız da birdir. Hepiniz Âdem'in çocuklarısınız, Âdem ise topraktandır. Arabın Arap olmayana, Arap olmayanın da Arap üzerine üstünlüğü olmadığı gibi; kırmızı tenlinin siyah üzerine, siyahın da kırmızı tenli üzerinde bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takvada, Allah'tan korkmaktadır. Allah yanında en kıymetli olanınız O'ndan en çok korkanınızdır.

"Azası kesik siyahî bir köle başınıza âmir olarak tayin edilse, sizi Allah'ın kitabı ile idare ederse, onu dinleyiniz ve itaat ediniz.

"Suçlu kendi suçundan başkası ile suçlanamaz. Baba, oğlunun suçu üzerine, oğlu da babasının suçu üzerine suçlanamaz.

"Dikkat ediniz! Şu dört şeyi kesinlikle yapmayacaksınız:

Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacaksınız. Allah'ın haram ve dokunulmaz kıldığı canı, haksız yere öldürmeyeceksiniz. Zina etmeyeceksiniz. Hırsızlık yapmayacaksınız. "İnsanlar lâ ilâhe illallah deyinceye kadar onlarla cihad etmek üzere emrolundum.

Onlar bunu söyledikleri zaman kanlarını ve mallarını korumuş olurlar. Hesapları ise Allah'a aittir.

"İnsanlar!

"Yarın beni sizden soracaklar, ne diyeceksiniz?"

Sahebe-i Kiram birden şöyle dediler:

"Allah'ın elçiliğini ifa ettiniz, vazifenizi hakkıyla yerine getirdiniz, bize vasiyet ve nasihatte bulundunuz, diye şehadet ederiz!"

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şehadet parmağını kaldırdı, sonra da cemaatin üzerine çevirip indirdi ve şöyle buyurdu:

"Şahid ol, yâ Rab! Şahid ol, yâ Rab! Şahid ol, yâ Rab!"